

คู่มือปฏิบัติศาสนพิธี
คณะสงฆ์อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย
โรงเรียนเวียงชัยพิทยา ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย
จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๑๐

ชื่อหนังสือ : คู่มือปฏิบัติศาสนพิธี
คณะสงฆ์อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
เจ้าของและผู้จัดพิมพ์ : คณะสงฆ์อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

พิมพ์ครั้งที่ : ๒ (ปรับปรุง)
จำนวนที่พิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม
จำนวนหน้า :
เลข ISBN :

ผู้ออกแบบปก :

ผู้ตรวจทาน : พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง)

จัดพิมพ์โดย เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อ.เชียงแสน จ.เชียงราย

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์ล้อล้านนา
10/6 หมู่ 14 ถ.สันโค้งหลวง ต.รอบเวียง อ.เมืองเชียงราย
จ.เชียงราย 57000 โทร. 086-9232081

ISBN 978-974-458-734-3

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

อภิชาติ ศิริชัย.
หลงไหลเชียงแสน.-- เชียงราย : เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน
2565. 152 หน้า.
1. เชียงราย -- ภูมิประเทศและการท่องเที่ยว. I. ชื่อเรื่อง.
915.9355
ISBN 978-974-458-734-3

คำอนุโมทนา

ขอแสดงความยินดีที่คณะสงฆ์อำเภอเวียงชัย ได้รวบรวมพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้น เพื่อร่วมสมโภช ๗๖๐ ปี เมืองเชียงราย เมื่อได้ตรวจดูแล้วมีเนื้อหาสาระที่เป็นพิธีกรรมและธรรมเนียมประเพณีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา

จึงขออนุโมทนาเป็นอย่างยิ่งที่ได้ใช้ความเพียรพยายามรวบรวมเอาพิธีกรรมต่าง ๆ ให้เป็นแนวปฏิบัติเดียวกันในชุมชนก่อให้เกิดความสามัคคี เป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบไป

ขออนุโมทนา

(พระพุทธิญาณมุนี)
เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย

คำนำ

หนังสือแนวปฏิบัติในพิธีการทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอเวียงชัยเล่มนี้ จัดทำขึ้นเป็นครั้งที่ ๒(ปรับปรุง) การพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ.๒๕๕๕ สมโภช ๗๕๐ ปีเมืองเชียงราย จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม พบว่ามีข้อบกพร่องทั้งด้านการพิสูจน์อักษรและเนื้อความบางแห่งยังไม่กระชับ ซึ่งคณะสงฆ์อำเภอเวียงชัยและผู้นำด้านวัฒนธรรมหลายท่าน มีความเห็นว่าควรมีการปรับปรุงและเพิ่มเติมในหลายประเด็น

ดังนั้น คณะผู้จัดทำจึงได้ปรับปรุงและเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของทุกฝ่าย เพื่อใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติศาสนพิธีในอำเภอเวียงชัยให้เป็นไปในแนวเดียวกันทั้งอำเภอ

ในนามคณะสงฆ์อำเภอเวียงชัย ขอขอบคุณอนุโมทนาญาติโยมพุทธศาสนิกชนผู้ใจบุญทุกท่านที่ได้ร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์หนังสือในครั้งนี้โดยเฉพาะท่าน สจ.สุธีระพงศ์ วันไชยธนวงศ์ สจ.เขตอำเภอเวียงชัย ที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดอบรมแก่เจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณรมัคทายกและผู้นำชุมชน ให้มีความเข้าใจในการปฏิบัติตามหนังสือคู่มือแล้วนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นเอกภาพ

ขออนุโมทนา
พระครูวัดนชัยคุณ
เจ้าคณะอำเภอเวียงชัย

คำชี้แจงผู้เรียบเรียง

ข้าพเจ้าได้รับคำสั่งให้เรียบเรียงแนวปฏิบัติศาสนพิธีของอำเภอเวียงชัย เนื่องจากหลายปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบพิธีตลอดจนถึงการรับเอาธรรมเนียมประเพณีจากแหล่งอื่นมาใช้ จนเกิดการสับสน

ขออนุโมทนาบุญกับทุกท่านที่ให้ข้อมูลและข้อสังเกต ขอกราบขอบพระคุณ พระครูวิมลศิลป์กิจ รองเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย ที่เมตตาตรวจต้นฉบับและให้ข้อสังเกตหลายประการ ขออานิสงส์แห่งการเรียบเรียงนี้ อุทิศให้บุพพการี และบูรพาจารย์ ที่ให้เลือดเนื้อและปัญญาแก่ข้าพเจ้า ขอให้ท่านเหล่านั้น จงมีความสุขตลอดกาลนาน

พระครูพิธานพัฒนคุณ
รองเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย
เจ้าอาวาสวัดพนาลัยเกษม
ผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงชัยพิทยา

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

ส่วน

หน้า

คำอนุโมทนาเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย

ก

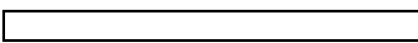
คำนำ

ข

คำชี้แจงผู้เรียบเรียง

ค

สารบัญ

ง

๑

ความรู้พื้นฐานในการปฏิบัติศาสนพิธี

๑

๑.๑ ความนำ

๑

๑.๒ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี

๕

๑.๓ ความสำคัญของศาสนพิธี

๖

๑.๔ ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา

๘

๒

หลักปฏิบัติในพิธีกรรม

๑๑

๒.๑ การตั้งพระพุทธรูปและโต๊ะหมู่บูชา

๑๑

๒.๒ ด้ายสายสิญจน์

๑๓

๒.๓ บาตรน้ามนต์

๑๔

๒.๔ เครื่องประพรมน้ามนต์

๑๕

๒.๕ เครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม

๑๕

๒.๖ อาสนะสงฆ์และเครื่องรับรองพระสงฆ์

๑๗

๒.๗ ภูเขาโยง

๑๗

๒.๘ เครื่องทองน้อย

๑๗

สารบัญ

	๒.๙ พัด หรือตาลปัตร	๑๘
	๒.๑๐ การกรวดน้ำ	๑๘
	๒.๑๑ ปุจฉาวิสัชนาเกี่ยวกับการกรวดน้ำ	๑๙
๓	ระเบียบว่าด้วยการทำบุญ	๒๓
	๓.๑ การทำบุญตักบาตรในวัด	๒๓
	๓.๒ งานมงคลทั่วไป	๒๙
	๓.๓ งานมงคลสมรส	๓๗
	๓.๔ งานอวมงคล	๔๒
	- งานบำเพ็ญกุศลศพ	๔๕
	- งานทำบุญเก็บกระดูก	๕๑
	- การทำบุญ ๑๐๐ วัน	๕๒
๔	คำกล่าวโอกาสและคำถวายทาน	๕๕
	๔.๑ คำสุมาครวัตน	๕๕
	๔.๒ คำเชิญเทวดาหมื่นโลกธาตु	๕๖
	๔.๓ คำโอกาสเวนदानหาคณตาย	๕๗
	๔.๔ คำโอกาสข้าวมรฐปายาส	๖๐
	๔.๕ คำถวายทานต่าง ๆ	๖๓
๕	ปกิณณกะ	๖๗
	๕.๑ พิธีกรรมสมโภชพระพุทธรูป	๖๗
	๕.๒ พิธีถวายข้าวมรฐปายาส	๗๖

สารบัญ

๕.๓	พิธีทอดกฐิน	๘๒
๕.๔	พิธีวางศิลาฤกษ์	๘๙
๕.๕	พิธีกรรมการเข้ากรรมรูกษมุขมุลดงควัตร	๙๘
๕.๖	พิธีสืบชาติตา	๑๐๐
๕.๗	แนวปฏิบัติในการผูกพัทธสีมา	๑๐๒
๕.๘	พิธีการขึ้นทำวตัง ๔	๑๐๗
	ภาคผนวก	๑๑๒

ส่วนที่ ๑

แนวปฏิบัติในพิธีการทางศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอยางชุมน้อย

๑.๑ ความนำ

การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมของไทยเรานั้น เกิดจากการที่เรามีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดความศรัทธาปสาทะเลื่อมใส ถึงแม้ว่ามีไขเป็นแก่นแห่งธรรมแท้ แต่ก็ยังเป็นสิ่งทอหุ้มพระพุทธศาสนาเอาไว้ แต่การที่เราจะประกอบพิธีตามความเชื่อนั้นต้องประกอบด้วยเมตตาและปัญญาที่จะกรองเอาการปฏิบัติที่ดั่งงามและเหมาะสม บางอย่างก็ต้องประยุกต์ปรับปรุงให้เข้ากับกาลสมัย

การศาสนพิธีที่ปฏิบัติกันทุกวันนี้มีใช้อำเภอยางชุมน้อย จะปฏิบัติให้ผิดแผกแตกต่างกับที่อื่นทั่วไปก็หาไม่ แต่บางสิ่งบางประการที่อำเภอรไม่มีและไม่เคยทำก็กลับแทรกเข้ามาโดยที่เราไม่รู้ตัว อาจจะทำให้มันง่ายมันเข้าท่า มันดี ยกตัวอย่างเช่น วิธีปฏิบัติในการประชุมเพลิงศพ หรือพิธีฌาปนกิจศพ เวลาศพเคลื่อนถึงสุสานบางแห่งสั่งให้ผู้มาร่วมพิธียืนขึ้นหรือมีการอัญเชิญผ้าบังสุกุลไตรเปิดไตรปิด ซึ่งเราไม่เคยมีและไม่ควรจะมีประการแรก การเชิญให้ผู้มีเกียรติยืนรับขบวนแห่ศพนั้น เท่าที่ศึกษาดูถึงธรรมเนียมประเพณีที่มีอยู่ในประเทศไทย แม้กระทั่งในการอัญเชิญหีบเพลิงพระราชทานเข้ามาถึงสุสานท่านห้ามไม่ให้มีการบรรเลงใด ๆ และไม่มี การลุกยืนเพื่อต้อนรับ นอกจากเจ้าภาพเท่านั้น (ดูระเบียบว่าด้วยการพระราชทานเพลิงศพ) สิ่งที่เป็นปัญหาในปัจจุบันของการประชุมเพลิงศพโดยทั่วไปคือมีการนำเอาพิธีกรนอกท้องถิ่นมาใช้ ซึ่งพิธีกรเหล่านี้อาจจะมากับเจ้าของปราสาทศพบ้าง มากับเจ้าภาพบ้าง หรืออาสารับหน้าที่บ้าง

พิธีกรเหล่านี้ไม่ได้ศึกษาถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีในท้องถิ่นว่าถูกต้องตรงกันหรือไม่ เพราะบางทีอาจจะนำเอาแนวคิดของพิธีกรเองไปส่งไป เช่น มีงานประชุมเพลิงศพรายหนึ่ง พิธีกรพยายามเชิญให้ผู้มีเกียรติถ่ายรูปเป็นเวลานาน เพราะคิดว่าทุกคนที่มาต้องถ่ายรูปให้เจ้าภาพเห็นหน้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น เพราะผู้เกี่ยวข้องต้องแนะนำเจ้าภาพให้เชิญญาติ ๆ ที่มาจากแดนไกลถ่ายภาพที่บ้านจะสะดวกกว่า เพราะมีเวลาและสามารถพูดคุยกันได้เต็มที่ เมื่อทำพิธีที่สุสานพิธีกรต้องใช้เวลาอย่างเร่งรัดสำหรับพิธีการ ดังนั้นจึงอยากให้ทุกหมู่บ้านได้จัดพิธีกรประจำหมู่บ้านไว้ ซึ่งหากมีโอกาสจะได้จัดอบรมพิธีกรท้องถิ่นไว้เพื่อความสะดวกและสามารถที่จะรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเราให้คงไว้ และถ่ายทอดให้ผู้สนใจเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะเรียนไว้เป็นข้อสังเกต นำที่จะเป็นแบบแผนหรือแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการประกอบพิธีต่าง ๆ ดังนี้

๑. ปู่อาจารย์ มีชื่อเรียกเป็นทางการว่า **มัคคนายก** (เดิมเรียกมัครนายก แต่หลวงพ่อพระธรรมราชานุวัตร ให้เรียกมัคคนายก เพราะคำเดิมไม่ถูกต้องตามไวยากรณ์บาลี) มัคคนายกถือเป็นบุคคลสำคัญรองจากพระสงฆ์ เพราะหน้าที่มัคคนายกไม่เฉพาะนำประกอบพิธีเท่านั้น มัคคนายกจะต้องควบคุมดูแลงานพิธีให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย เป็นผู้ช่วยพระสงฆ์ในการประกอบพิธีต่าง ๆ หากมีผู้จะนำประกอบพิธีเท่านั้น นำจะเรียกว่าพิธีกรสงฆ์ เพราะในท้องถิ่นเราหากจะจัดงานพิธีสักอย่างหนึ่ง เจ้าภาพจะต้องเข้าไปหามัคคนายกเพื่อให้ดำเนินการจัดแจงแต่งดาดูแลเครื่องครวต่าง ๆ ว่าถูกต้องครบตามแบบหรือไม่ มัคคนายกจะต้องให้คำแนะนำเจ้าภาพจัดหาจัดทำให้ถูกต้อง ฉะนั้นคุณสมบัติของมัคคนายกหรือปู่จารย์จึงต้องเป็นผู้ทรงภูมิ เป็นหนาน เป็นผู้ทรงความรู้ในด้านพิธีการต่าง ๆ หากสิ่งใดที่ยังไม่ทราบไม่เข้าใจ ยังสงสัย หรือไม่แน่ใจ จะต้องขวนขวายศึกษาสอบถามผู้รู้เพื่อจะนำเอาองค์ความรู้นั้น ๆ ไปใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม

อีกทั้งบุคลิกของมัดคนายนั้น จะต้องเอาใจใส่ มีความเคารพนอบน้อม ในพระสงฆ์เพื่อให้เป็นแบบอย่าง

๒. เกี่ยวกับผ้าบังสุกุล ผ้าบังสุกุลมีความหมายว่าเป็นผ้าที่ไม่มีเจ้าของ พระภิกษุเก็บเอามาทำจีวร ปัจจุบันเป็นธรรมเนียมนิยมที่ต้องทอดผ้าบังสุกุลในงานศพ เจ้าภาพบางคนพยายามที่จะนำผ้าบังสุกุลเป็นจำนวนมากมาทอดในงานของตน โดยคิดว่าแขกของเราเชิญมาจำนวนมากจะต้องได้มอบผ้าบังสุกุล ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในการประกอบพิธีควรปฏิบัติดังนี้

๒.๑ ผ้าสบงธรรมดา เรียกว่าผ้าบังสุกุล ถ้าเป็นผ้าไตรจีวรที่เป็นชุด เรียกว่าผ้าไตรบังสุกุล

๒.๒ ผ้าไตรบังสุกุลถ้ามีหลายไตร จะเรียกไตรหนึ่งว่า ไตรเอก ที่เหลือเรียกว่าไตรรอง ควรทอดไตรรองก่อนแล้วทอดผ้าไตรเอก

๒.๓ กิริยาการนำผ้าบังสุกุลวางหน้าศพ เรียกว่าทอดผ้าบังสุกุล หรือทอดผ้าไตรบังสุกุล ไม่ควรเรียนเชิญผู้มีเกียรติวางผ้าบังสุกุล

๒.๔ การเชิญผู้มีเกียรติทอดผ้าควรเชิญจากลำดับต่ำขึ้นไประดับสูง และควรเรียกชื่อให้ถูกต้อง เรียกชื่อ ยศ ตำแหน่ง เต็ม เช่น อาจารย์สุรชัย ปันติ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านค่ายเจริญ, จำสับตำรวจสมบูรณ์ สินสอน สถานีตำรวจภูธรเวียงชัย, เป็นต้น อย่างนำชื่อผู้มีเกียรติไปล้อเลียน เป็นการไม่สุภาพ

๒.๕ การเรียนเชิญแขกที่มาพร้อมพิธีไม่ควรพูดว่า “ขอเรียนเชิญแขกผู้มีเกียรติท่านต่อไป” หรือพูดว่า “ขอกราบน้อมเรียนเชิญแขกผู้มีเกียรติที่มีนามว่า...” ควรพูดให้เหมาะสมกับงานและไม่ควรเล่นคำเกินไป พิธีกรบางท่านเรียนเชิญผู้มีเกียรติแล้ว ยังสอดส่ายตามองหาผู้รับเชิญอยู่ ทำให้เสียเวลา ควรทอดระยะเวลาหนึ่ง (ประมาณ ๓ วินาที) ควรเชิญครั้งเดียว เพราะใช้เครื่องขยายเสียงอยู่แล้ว

๓. การนิมนต์พระสงฆ์ควรใช้ว่า “ขออาราธนาพระคุณเจ้า” หรือ “ขอกราบนิมนต์พระคุณเจ้า” คำใดคำหนึ่ง ไม่ควรใช้รวมกัน

๔. พระภิกษุผู้เป็นองค์นำประกอบพิธี เรียกว่าประธานสงฆ์ ไม่ควรเรียกว่า พระสงฆ์รูปที่ ๑

๕. พิธีผูกพัทธสีมา เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ถือว่าเป็นงานที่สำคัญของอำเภอเวียงชัย ทุกภาคส่วนจะต้องให้ความร่วมมือในการจัดงาน ตามธรรมเนียมการปฏิบัติในอดีต กำหนดให้เจ้าคณะอำเภอเวียงชัย เป็นประธานฝ่ายพิธีการ เช่น กำหนดเขตวิสุงคามสีมา กำหนดชั้นตอนพิธีทางฝ่ายฆราวาส กำหนดให้นายอำเภอเวียงชัยเป็นประธาน มีส่วนราชการ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ท้องที่ องค์การบริหารส่วนตำบล สถานศึกษา เข้ามีส่วนร่วมในพิธีการ ในกำหนดการพิธีจะเห็นว่า ประธานฝ่ายฆราวาส (จะเป็นใครก็ตาม) เป็นผู้อ่านประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพระราชทานวิสุงคามสีมา เท่านั้น จะไม่มีการปราศรัย เพราะเป็นการผิดธรรมเนียม ส่วนนายอำเภอเวียงชัยจะต้องเป็นผู้ลงนามในเอกสารมอบพื้นที่วิสุงคามสีมาในนามผู้แทนแห่งรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวมอบพื้นที่แด่ประธานสงฆ์ จากนั้น ประธานฝ่ายฆราวาสนำขึ้นถวายประธานสงฆ์

ข้อปลีกย่อยเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับเวลา บุคคล สถานที่ จึงจะทำให้การประกอบพิธีนั้น ๆ เต็มไปด้วยความศักดิ์สิทธิ์ ความถูกต้อง ความพึงพอใจของผู้มาร่วมพิธี สำหรับการที่จะทำให้การปฏิบัติศาสนพิธีเหล่านี้เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้นั้น คณะสงฆ์อำเภอเวียงชัยจะเป็นหลักในการใช้ระเบียบพิธีต่าง ๆ นอกจากนี้ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การด้านวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรม พุทธสมาคม ชมรมมัคคทายก จะต้องมีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแลการใช้ระเบียบร่วมกัน เพื่อให้การประกอบพิธีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

หากมีสิ่งที่ยั่งยืนหรือมีปัญหาเกี่ยวกับขั้นตอนพิธีสิ่งใด ก็จะใช้วิธีการ สัมมนาระหว่างผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีผลสรุปร่วมกัน แล้วกระจายไปสู่ภาค ปฏิบัติในท้องถิ่นของตน ให้ปฏิบัติโดยถูกต้อง การทำเช่นนี้ทำให้เกิดความ เข้าใจอันดีร่วมกัน เกิดความตระหนักรู้และคอยปกป้องสิ่งที่แปลกปลอม ด้านวัฒนธรรม หรือค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ถือว่าทุกภาคส่วนเป็นยามเฝ้า ระวังทางวัฒนธรรมร่วมกัน ทำให้อำเภอเวียงชัย เป็นอำเภอที่มีสามัคคีธรรม เป็นเอกภาพ โดยมีเป้าหมายคือการสืบอายุพระพุทธศาสนาและวัฒน ธรรม ประเพณีสืบไป

๑.๒ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี

พิธี คือ แบบอย่าง แบบแผน หรือรูปแบบต่าง ๆ ที่พึงปฏิบัติในทาง ศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเรียกว่า ศาสนพิธี

ความจริงเรื่อง ศาสนพิธี เป็นเรื่องที่มีด้วยกันทุกศาสนา และเป็น เรื่องเกิดขึ้นที่หลังศาสนา หมายความว่า มีศาสนาเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงมี พิธีต่าง ๆ เกิดตามมาภายหลัง แม้ศาสนพิธีในพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน เกิดขึ้นภายหลังทั้งสิ้น เหตุเกิดศาสนพิธีในพระพุทธศาสนา ก็เนื่องจากมี หลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางไว้แต่ในปีที่ตรัสรู้ เพื่อสาวกจะได้ถือเป็นหลักในการออกไปประกาศพระศาสนา อันเรียกว่า "โอวาทปาติโมกข์" ในโอวาทนั้น มีหลักการสำคัญที่ทรงวางไว้เป็นหลัก ทั่ว ๆ ไป ๓ ประการคือ

๑. สอนไม่ให้ความชั่วทั้งปวง
๒. สอนให้อบรมกุศลให้พร้อม
๓. สอนให้ทำจิตใจของตนให้ผ่องแผ้ว

โดยหลักการทั้ง ๓ นี้ เป็นอันว่าพุทธบริษัทต้องพยายามเลิกละ ความประพฤติชั่วทุกอย่าง จนเต็มความสามารถ และพยายามสร้างกุศล

สำหรับตนให้พร้อมเท่าที่จะสร้างได้ กับพยายามชำระจิตใจให้ผ่องใสอยู่เสมอ ด้วยการพยายามทำตามคำสอนในหลักการการนี้ เป็นการพยายามทำดี เรียกว่า "ทำบุญ" และการทำบุญนี้แหละพระพุทธเจ้าทรงแสดงวัตถุคือที่ตั้งอันเป็นทางไว้โดยย่อ ๆ ๓ ประการ เรียกว่า "บุญกิริยาวัตถุ" คือ

๑. ทาน การบริจาคสิ่งของของตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
๒. ศีล การรักษากายวาจาให้สงบเรียบร้อยไม่ล่วงพุทธบัญญัติ
๓. ภavana การอบรมจิตใจให้ผ่องใสในทางกุศล

บุญกิริยานี้เอง เป็นแนวให้พุทธบริษัทปฏิบัติตามหลักการดังกล่าวข้างต้น และเป็นเค้าให้เกิดศาสนพิธีต่าง ๆ ขึ้นโดยนิยมน กล่าวคือ ในกาลต่อ ๆ มา พุทธบริษัทนิยมทำบุญไม่ว่าจะปรารภเหตุใด ๆ ก็ให้เข้าหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ นี้ โดยเริ่มต้นมีการรับศีล ต่อไปภavanaด้วยการสวดมนต์เองหรือฟังพระสวดแล้วส่งใจไปตาม จบลงด้วยการบริจาคทานตามสมควร เพราะนิยมทำบุญเป็นการบำเพ็ญความดีดังกล่าวนี้ และทำในกรณีต่าง ๆ กันตามเหตุที่ปรารภ จึงเกิดพิธีกรรมขึ้นมากมายหลายประการ เมื่อพิธีกรรมใด เป็นที่นิยมและรับรองปฏิบัติสืบ ๆ มาจนเป็นประเพณี พิธีกรรมนั้นก็กลายเป็นศาสนพิธีขึ้น

๑.๓ ความสำคัญของศาสนพิธี

ศาสนพิธีไม่ว่าจะเป็นของศาสนาใดก็ตามถือว่ามีมีความสำคัญต่อศาสนานั้น ๆ ถึงแม้จะถือว่าศาสนพิธีเป็นเพียงเปลือกนอกเมื่อเทียบกับแก่นแท้อันเป็นหลักปฏิบัติของศาสนานั้น ๆ แล้วก็ตาม ศาสนพิธีถือว่าเป็นแรงกระตุ้นเบื้องต้นทางด้านจิตใจให้ศาสนิกมีศรัทธาเข้าถึงศาสนานั้น ศาสนพิธีในพระพุทธศาสนามีความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. เป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือผู้ปฏิบัติธรรมกับธรรม อันถือว่าเป็นจุดหมายของกิจกรรมนั้นเช่น การสวดมนต์ การทำบุญต่าง ๆ

๒. เป็นเครื่องศรัทธา กระตุ้นจิตใจให้เกิดความน่าเชื่อถือหรือความ น่าเลื่อมใส ทำให้ผู้อยู่ในอาการเกิดความสำรวมทางกาย วาจา และจิตใจ ได้เช่นการทำบุญ การฟังพระเทศน์ผู้ที่อยู่รวมในงานก็จะต้องสำรวม สงบนิ่ง เกิดภาวะจิตใจบางอย่างที่น้อมนำไปสู่เป้าหมายของกิจกรรมนั้น ๆ ได้

๓. เป็นเครื่องชักจูงที่จะชักนำให้เข้าถึงหลักธรรมหรือเป้าหมายทางศาสนา หรือทำให้เกิดความสบายใจเมื่อได้ทำตามศาสนพิธีนั้น ๆ รวมไปถึงสามารถถอนรักรัศกันแห่งศาสนาไว้ได้ ถึงแม้เราจะถือว่าศาสนพิธีเป็นเปลือกนอกของศาสนาก็ตาม แต่เปลือกก็มีส่วนสำคัญที่จะห่อหุ้มต้นไม้ และแก่นของมันไว้ไม่น้อยเช่นกัน

๑.๓.๑ หลักปฏิบัติทั่วไปเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีหลักการปฏิบัติ ๔ ประการ คือ

- ความถูกต้อง ตามพุทธบัญญัติ
- คำนึงถึงความเหมาะสม
- คำนึงถึงความประหยัด และภาวะทางเศรษฐกิจ
- คำนึงประโยชน์ที่จะได้รับต้องคุ้มค่า

๑.๓.๒ คุณประโยชน์ของพิธีกรรม ๓ ประการ คือ

- มีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ศาสนามีความศักดิ์สิทธิ์
- ส่งเสริมความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคน

ในสังคม

- ส่งเสริมและรักษาเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิม เป็นการสร้างสม
วัฒนธรรมคงอยู่ต่อไป

๑.๓.๓ ประเภทของศาสนพิธี

พิธีกรรมทางศาสนาพุทธหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศาสนพิธี
จำแนกเป็น ๒ ประเภท

๑. พิธีกรรมที่เป็นพุทธบัญญัติ เป็นพิธีการเกี่ยวกับ
วินัยสงฆ์ ซึ่งพระพุทธรเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ จะต้องปฏิบัติพิธีกรรมนั้น ๆ
ให้ถูกต้อง ตามที่บัญญัติไว้ เช่น บุญกฐิน เป็นต้น

๒. พิธีกรรมที่พัฒนาขึ้นในท้องถิ่น คือ พิธีกรรมที่พุทธ
ศาสนิกชน ในท้องถิ่นต่าง ๆ กำหนดขึ้น โดยมีการผสมผสานขนบธรรม-
เนียมประเพณี ท้องถิ่นให้เข้ากับกิจกรรมทางพุทธศาสนา และได้ปฏิบัติ
สืบต่อกันมาจนเป็น ประเพณี เช่น งานศพ เป็นต้น

ผู้ประกอบพิธีในศาสนพิธีจึงควรศึกษาทำความเข้าใจให้ถ่องแท้
ตามหลักการของพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

๑.๔ ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา มี ๔ หมวด คือ

๑. กุศลพิธี หมายถึง พิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องด้วยการ
อบรมความดีงามทางพระพุทธศาสนาเฉพาะตัวบุคคล เช่น การแสดง
ตนเป็นพุทธมามกะ การรักษาศีล การเวียนเทียนในวันสำคัญ ฯลฯ

๒. บุญพิธี หมายถึง พิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีใน
ครอบครัวซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนทั่วไป มี ๒
ลักษณะคือ

๒.๑ พิธีทำบุญในงานมงคล ได้แก่ การทำบุญ
ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและญาติสนิทมิตรสหาย เช่น
ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญวันเกิด ทำบุญงานแต่งงาน ฯลฯ

๒.๒ พิธีทำบุญในงานอวมงคล ได้แก่ การทำบุญ
เกี่ยวกับการตาย เช่น การทำบุญศพ การทำบุญ ๑๐๐ วัน การทำบุญ
ปอยข้าวสังข์ ฯลฯ

๓. ทานพิธี หมายถึงพิธีถวายทานต่าง ๆ เช่น ถวาย-
อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ฯลฯ

๔. ปกิณณกพิธี หมายถึง พิธีเบ็ดเตล็ด ได้แก่ มารยาท
และระเบียบปฏิบัติในพิธีต่าง ๆ ทั้ง ๓ ข้างต้น เช่น วิธีอาราธนาศีล
วิธีประเคนพระ ฯลฯ

ส่วนที่ ๒

หลักปฏิบัติที่ใช้ในพิธีกรรม

๒.๑ พระพุทธรูปและโต๊ะบูชา

พระพุทธรูป ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นพิธีที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลอันมีองค์พระปฏิมากรหรือพระพุทธรูปแทนองค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นประธาน ควรจัดตั้งสถานที่ให้เหมาะสม โต๊ะบูชาสำหรับตั้งพระพุทธรูปควรให้มีระดับสูงกว่า เหนือกว่า อาสนะสงฆ์ โดยทั่วไปนิยมให้พระพุทธรูปผินพระพักตร์ไปทางทิศอุดรหรือทิศเหนือ เพราะถือว่าพระพุทธรูปเป็นโลกอุดร (โลกุตตระ) หรือผินไปทางทิศตะวันออก เพราะถือว่าพระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้โดยผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก แต่การจะตั้งพระพุทธรูปไปในทางทิศใดให้ถือเอาสถานที่และความเหมาะสมเป็นเกณฑ์ เนื่องจากสถานที่อาจจะไม่อำนวยสำหรับลักษณะพระพุทธรูปก็มีความสำคัญ ถ้าหากเป็นงานพระราชพิธีหรือรัฐพิธีที่ทำในจังหวัดหรืออำเภอ ให้ใช้พระพุทธรูปราชูปถัมภ์หรือพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ที่ได้รับพระราชทานประจำจังหวัดหรืออำเภอมาตั้งเป็นประธาน ถ้าไม่มี ให้ใช้พระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นหลัก ถ้าเป็นงานงานตักบาตรเทโว นิยมใช้พระพุทธรูปปางลีลาหรือปางประทับยืน หากเป็นงานวันเกิดหรืองานมีเจ้าภาพ อาจจะใช้พระประจำวันเกิดก็ได้ สิ่งที่ควรสังวรคือเวลาอัญเชิญพระพุทธรูปต้องทำความเคารพโดยการน้อมวันทา และทำความสะอาดองค์พระให้เรียบร้อย ไม่ควรใช้พระพุทธรูปที่ไม่สมประกอบ หรือที่ผิดไปจากพุทธลักษณะ การตั้งพระพุทธรูปบนโต๊ะบูชาใช้ขนาดที่พอเหมาะ ไม่ควรใหญ่หรือเล็กเกินไป และที่องค์พระไม่สมควรจะนำ อะไรที่ไม่เหมาะสมประดับ เช่น พวงมาลัยหรือ ดอกไม้ เป็นต้น ควรให้องค์พระเด่น เป็นสำคัญ เว้นแต่ที่ฐานพระจะใช้พวงมาลัย

วงรอบฐานกลับดูงามดีไม่มีข้อห้าม สำหรับพระพุทธรูปใหม่ที่มีครอบ แก้วหรือพลาสติกหุ้มอยู่ให้เอาออกก่อน

โต๊ะบูชา จะใช้โต๊ะที่มีอยู่ดัดแปลง หรือจะใช้โต๊ะหมู่ก็ได้ ถ้าเป็น โต๊ะอื่นที่ไม่ใช่โต๊ะหมู่ ควรดูขนาดโต๊ะที่เหมาะสม มีการปูลาดด้วยผ้าขาว หรือผ้าสีอื่นที่สมควร เครื่องบูชาประกอบด้วย เชิงเทียน ๑ คู่ กระจ่างรูป ๑ อัน แจกันหรือพานดอกไม้ ๑ คู่ สำหรับโต๊ะหมู่บูชา เรียกชื่อตามจำนวน ของโต๊ะหมู่ที่ใช้ เช่น หมู่ ๓ หมู่ ๕ หมู่ ๗ หมู่ ๙ ปัจจุบันนิยมใช้ หมู่ ๕-๗-๙ ถ้าเป็นงานเกี่ยวกับการประชุม อบรม สัมมนา ให้เพิ่มแท่นตั้งธงชาติ ไว้ข้างขวาและแท่นพระบรมฉายาลักษณ์ตั้งไว้ข้างซ้ายของพระพุทธรูป

- รูป รูปที่ใช้ในพิธีการบนโต๊ะบูชา ประกอบด้วยรูป ๓ ดอก ใช้บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงคุณแก่เรา ๓ ประการคือ

(๑) พระปัญญาคุณ หมายถึงพระพุทธรเจ้าได้ตรัสรู้โดยอาศัย พระปัญญาบารมี สั่งสมมาเสนอสงฆ์ หาบุคคลที่เสมอเหมือนพระองค์ มิได้ จึงได้ทรงพระนามว่า สัมมาสัมพุทธโธ แปลว่า ผู้ตรัสรู้ชอบได้โดย พระองค์เอง

(๒) พระบริสุทธิคุณ หมายถึง การที่พระพุทธรเจ้าตรัสรู้แล้ว เป็นการ ลื่นไปแห่งอสังขกิเลสทั้งปวงไม่ยึดมั่นในอุปาทาน ซึ่งโลกธรรม ๘ ประการ ไม่สามารถครอบงำพระองค์ได้

(๓) พระมหากรุณาธิคุณ หมายถึง พระพุทธรเจ้าเมื่อตรัสรู้แล้ว ทรงสละสิ่งที่เป็นความสุขส่วนพระองค์สิ้น อาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์ ทั้งปวงทรงดำเนินไปโปรดประชาชนทุกหมู่เหล่าไม่เลือกชนชั้นวรรณะ

- เทียน ที่ใช้ในโต๊ะบูชา ประกอบด้วยเทียนจำนวน ๒ เล่ม ใช้บูชา พระธรรม ซึ่งประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัย เปรียบเสมือนว่าเทียน เป็นแสงสว่างส่องทางฉันใด พระธรรมก็เป็นเครื่องให้แสงสว่างแก่จิตใจ เทียนเมื่อจุดหมดเล่มแล้วความสว่างจะหาย ความมืดเข้ามาแทนที่ แต่พระ ธรรมจะให้แสงสว่างแก่จิตใจตลอดไป

- ดอกไม้ ใช้สำหรับบูชาพระสงฆ์ ดอกไม้นานาชนิดเปรียบเสมือนคนในชนชั้นวรรณะต่าง ๆ ในประเทศอินเดีย เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วมีคุณค่าควรเคารพกราบไหว้เสมอกัน

- การจุด เทียน รูป ที่โต๊ะบูชา เจ้าภาพควรจุดเอง ไม่ควรให้คนอื่นจุดแทน เพราะเป็นการนมัสการพระอันเป็นกิจเบื้องต้นของบุญ การจุดควรจุดเทียนก่อน จุดด้วยไม้ขีดหรือเทียน ชนวน อย่าต่อจากตะเกียงหรือไฟอื่น เทียนติดดีแล้ว รวบรูป ๓ ดอกออกจากกระถางใส่ปลายรูป จุดต่อที่เทียนชนวนจนติดดี จึงปักลงให้ตรง ๆ ในกระถางรูปที่ละดอก หากสังเกตเห็นปลายรูปมีการใส่เชื้อไฟแล้ว ไม่ต้องถอด ใช้เทียนชนวนจุดได้เลย

๒.๒ ด้ายสายสิญจน์

คำว่า สิญจน์ แปลว่า การรดน้ำ คือ การรดน้ำ ด้วยพิธี สืบเนื่องมาแต่พิธีพราหมณ์ เดิม "สาย" เข้าข้าง หน้าเป็นสายสิญจน์ กลายเป็นวัตถุชนิดหนึ่ง ที่นำมาใช้ในงานมงคลต่าง ๆ สายสิญจน์ได้แก่สายที่ทำด้วยด้ายดิบ โดยวิธีจับเส้นด้ายในเข็ดเส้นเดียว จับออกครั้งแรกเป็น ๓ เส้น ม้วนเข้ากลุ่มไว้ ถ้าต้องการให้สายใหญ่ ก็จับอีกครั้งหนึ่ง จะกลายเป็น ๙ เส้นในงานมงคลทุกประเภท นิยมใช้สายสิญจน์ ๙ เส้น เพราะกล่าวกันว่าสายสิญจน์ ๓ เส้น สำหรับใช้ในพิธีเบิกโลงผี จะนำมาใช้ในพิธีงานมงคลไม่เหมาะสม การวงสายสิญจน์ มีเกณฑ์ถืออยู่ว่า ถ้าเป็นบ้านมีรั้วรอบให้วงรอบรั้ว ถ้าไม่มีรั้วรอบ หรือมีแต่กว้างเกินไปหรือมีอาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับพิธี อยู่ร่วมในรั้วด้วยก็ให้วง เฉพาะอาคารพิธีโดยรอบ ถ้าเจ้าภาพไม่ต้องการวงสายสิญจน์ รอบรั้วบ้านหรือรอบอาคารที่ตนประกอบพิธีทำบุญ จะวงสายสิญจน์ที่ฐานพระพุทธรูป บนโต๊ะบูชาเท่านั้น แล้วโยงมาที่ภาชนะสำหรับทำน้ำมนต์ก็ได้ การโยงสายสิญจน์จากฐาน

พระพุทธรูปมายังภาชนะนํ้ามนต์ ควรโยงหลบเพื่อไม่ให้ต้องข้ามสาย-
สัญญาณในเวลาจุดธูปเทียน เมื่อวงที่ภาชนะสำหรับทำนํ้ามนต์แล้ว ฟังวง
กลุ่มด้ายสายสัญญาณไว้บนพาน สำหรับรองสายสัญญาณ ซึ่งอยู่ทางหัวอาสน์
สงฆ์ใกล้ภาชนะ สำหรับทำนํ้ามนต์ การวงสายสัญญาณถือหลักวงจากซ้าย
ไปขวาของสถานที่หรือวัตถุ มีข้อที่ถือเป็น เรื่องควรระวังอยู่อย่างหนึ่ง คือ
ในขณะที่วงสายสัญญาณอย่าให้สายสัญญาณขาด

อนึ่ง สายสัญญาณที่วงพระพุทธรูปแล้วนี้จะข้ามกรายมิได้เพราะ
ถ้าข้ามกรายแล้ว เท่ากับข้ามพระพุทธรูป เป็นการแสดงความไม่เคารพ
ต่อพระพุทธรูปทีเดียว หากมีความจำเป็น ที่จะต้องผ่านสายสัญญาณ ก็ต้อง
ลอดมือหรือก้มศีรษะลอดภายใต้สายสัญญาณผ่านไป อีกประการหนึ่งไม่
ควรนำด้ายสายสัญญาณมาพันที่พระกร หรือพระศอก หรือพระองค์ (สำหรับ
พระพุทธรูปขนาด ๕-๙ นิ้ว) ควรพันที่ฐานพระชั้นล่างจะเหมาะสมแล้ว
โยงไปหาชั้นนํ้ามนต์พันรอบเวียนขวา ๓ รอบ แล้ววางบนพานไว้ตรงหน้า
ประธานสงฆ์

๒.๓ บาตรนํ้ามนต์

บาตรนํ้ามนต์ เป็นภาชนะที่ใส่นํ้าเพื่อนํ้ามาให้พระสงฆ์ทำนํ้ามนต์
ถ้าไม่มีครอบนํ้ามนต์ ซึ่งเป็นของสำหรับใส่นํ้ามนต์โดยเฉพาะ จะใช้บาตร
ของพระหรือขันนํ้า พานรองแทนก็ได้ แต่ขันต้องไม่ใช่ขันเงินหรือทองคำ
เพราะเงินและทองเป็นวัตถุอนามาสไม่ควรแก่การจับต้องของพระ
ต่อไปก็หานํ้าสะอาดใสในภาชนะ ห้ามไม่ให้ใช้นํ้าฝน ทั้งนี้เห็นจะเป็น
ด้วยถือว่า นํ้าที่จะศักดิ์สิทธิ์ขึ้นได้ ต้องมาจากธรณี ส่วนนํ้าฝนมาจาก
อากาศจึงไม่นิยม นํ้าที่ใส่ควรใส่แต่เพียงค่อนภาชนะเท่านั้น แล้วใส่ฝัก
ส้มป่อยหรือเกสรดอกบุนนาค ดอกสารภี ต้องมีเทียนนํ้ามนต์อีกหนึ่งเล่ม
ควรเป็นเทียนขี้ผึ้งแท้ ขนาดหนัก ๑ บาทเป็นอย่างต่ำ หากหาไม่ได้ใช้เทียน

เล่มบาทขึ้นไป ติดที่ปากบาตรหรือขอบขัน หรือบนยอดจุกฝาครอบน้ำมนต์
ไม่ต้องจุด แล้วนำไปวางไว้หน้าโต๊ะบูชาให้ค่อนมาทางอาสนะพระสงฆ์
ใกล้กับรูปที่เป็นประธานสงฆ์ เพื่อท่านจะได้หยดเทียนทำน้ำมนต์ในขณะที่
สวดมนต์ได้สะดวก (พระสงฆ์ที่เป็นหัวหน้าสวดมนต์เรียกประธานสงฆ์)

๒.๔ เครื่องประพรมน้ำมนต์

๑. หน้ำคา นิยมใช้หน้ำคามัดเป็นกำ คติของพราหมณ์ซึ่งกล่าว
ไว้ในคำภีร์พระเวทว่า เป็นหน้ำที่รองรับน้ำอมฤต ซึ่งกระเซ็นตกลงมา
ถือเป็นหน้ำศักดิ์สิทธิ์ และจะกำจัดให้ตายได้ยาก ชาวพุทธที่ติดประเพณี
พราหมณ์ ถือว่าหน้ำคาเป็นหน้ำมงคล เพราะพระพุทธเจ้าทรงประทับนั่ง
บนมัตหน้ำคา ได้ร่มโพธิ์ ในวันตรัสรู้

๒. ก้านมะยม ใบมะยม เป็นความนิยมที่เกิดขึ้นภายหลัง โดยที่
มะยมมีชื่อพ้องกับ "ยมทัณฑ์" คือไม้อาญาสิทธิ์ของพระยายม ใช้ปราบ
หรือกำจัดภูติผีปีศาจ (บางท้องถิ่นไม่นิยมใช้กับงานมงคล เพราะถือว่าใช้
กับภูติผีปีศาจเท่านั้น)

๓. ก้านทับทิม ใบทับทิม นิยมในหมู่คนจีน เพราะตามคติจีน
ถือว่าทับทิมเป็น ไม้มงคล

๔. กิ่งพุทรา หรือ มะดัน เพราะถือว่าเป็นไม้มงคล

๒.๕ เครื่องจุดปัจจัยไทยธรรม (คร้วทาน)

๑. การถวายจุดปัจจัย ตามประเพณีโบราณนิยมถวายจุดปัจจัย
(ปัจจัย ๔) ได้แก่

๑.๑ อายุ ได้แก่ โอสถบำบัดโรค

๑.๒ วรรณะ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม (ไตรจีวร)

๑.๓ สุขะ ได้แก่ บริหารที่จำเป็นสำหรับภิกษุ (อัฐฐบริหาร)

๑.๔ พละ ได้แก่ อาหาร เครื่องบริโภค

๒. เครื่องไทยธรรม หมายถึง สิ่งของที่จะถวายพระสงฆ์นิยมถวายสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เรียกว่าทานวัตถุ ๑๐ คือ

๒.๑ ภัตตาหารคาว หวาน

๒.๒ น้ำ รวมทั้งเครื่องดื่มอันสมควรแก่สมณบริโภค

๒.๓ เครื่องนุ่งห่ม เช่น ไตรจีวร อังสะ ฯลฯ

๒.๔ ยานพาหนะ หรือปัจจัยค่าโดยสาร

๒.๕ มาลัย หรือดอกไม้ เครื่องบูชาชนิดต่าง ๆ

๒.๖ ของหอม หมายถึง ฐูปูบูชาพระ

๒.๗ เครื่องลูบไล้ หมายถึง เครื่องสุขภัณฑ์ชำระร่างกาย

เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ฯ

๒.๘ ที่นอนที่สมควรแก่สมณะ รวมทั้งผ้าห่ม หมอน มุ้ง

ฯลฯ

๒.๙ ที่อยู่อาศัย มีกุฏิ เสนาสนะ และเครื่องใช้ เช่น เตียง

ตั้ง โต๊ะ เก้าอี้ ตู้ ฯลฯ

๒.๑๐ เครื่องตามประทีป เช่น เทียน ตะเกียง น้ำมัน

ไฟฟ้า ฯลฯ

ปัจจุบันการจัดหาเครื่องไทยธรรมมักจะมีสำเร็จที่ขายตามร้านทั่วไป แนวคิดสำหรับการจัดหาเครื่องไทยธรรมถวายพระมักจะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยทั้งสิ้นส่วนตัวพระสงฆ์เอง เช่น ผ้าไตรจีวร เป็นต้น การใช้สอยส่วนของสาธุการณะ เช่น พัดลม หรือเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น

๒.๖ อาสนะสงฆ์และเครื่องรับรองพระสงฆ์

อาสนะสงฆ์แยกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ อาสนะสงฆ์ คือพรม หรือผ้ารองนั่ง และอาสน์สงฆ์ (อ่านว่า อาตสง) คือแท่น หรือตั้ง ยกพื้นสำหรับรับรองที่นั่งของพระสงฆ์

การจัดอาสนะที่นั่งพระสงฆ์ พึงทำให้สูงหรือมีเครื่องหมายแสดงว่าสูงกว่าที่นั่งของคฤหัสถ์ และแยกส่วนกับของคฤหัสถ์อย่างชัดเจน เป็นต้นว่ามีพรมหรืออาสนะรองรับอาสน์สงฆ์ ควรจัดไว้เบื้องซ้ายของพระพุทธรูป และหันหน้าออกทางเดียวกับพระพุทธรูป

เครื่องรับรองพระสงฆ์ ที่ต้องมีและขาดเสียมิได้คือน้ำ ควรจัดไว้ถวายเฉพาะรูปให้เพียงพอกับจำนวนพระสงฆ์ ปัจจุบัน พานหมากพลู บุหรี่ หรือของเสพติด ไม่นิยมจัดไว้ถวายพระ

๒.๗ สายโยง และภาษาโยง

สายโยง ได้แก่ (ด้ายล้วงซ้าย) ที่โยงจากหีบศพ หรือจากที่บรรจุน้ำมายังพระสงฆ์เพื่อพิจารณาบังสุกุล ภาษาโยง ได้แก่ผ้าแถบ ซึ่งมีลักษณะยาว (แถบขาว-ดำ) ใช้ผูกเนืองกับสายโยงจากหีบศพ หรือที่บรรจุน้ำ สำหรับวางหน้าพระสงฆ์ เพื่อพิจารณาบังสุกุล

๒.๘ เครื่องทองน้อย

เครื่องทองน้อย เป็นเครื่องบูชาชนิดหนึ่ง นิยมใช้บูชาศพ ประกอบด้วยเชิงเทียน ๑ คู่ (สำหรับปักธูปไม้ระกำ ๑ ที่ ปักเทียน ๑ ที่) กรวยดอกไม้ ๓ กรวย ตั้งรวมกันบนพานรอง

วิธีตั้งเครื่องทองน้อย

๑. บูชาศพ ให้หันรูปเทียนมาทางผู้บูชา
๒. ศพบูชาพระ ให้หันรูปเทียนไปทางศพ

๒.๙ พัด หรือ ตาลปัตร

๑. พัดสำหรับพระสงฆ์ใช้ มี ๒ ชนิดคือ

- พัดรอง คือพัดที่พระสงฆ์ใช้ในงานทั่ว ๆ ไป เช่น ในตอนพระสงฆ์ให้ศีล ตอนพระสงฆ์อนุโมทนา ฯลฯ

- พัดยศ คือพัดที่พระสงฆ์ได้รับพระราชทานจากองค์พระมหากษัตริย์ เช่น พระครูชั้นสัญญาบัตร พระราชาคณะ สมเด็จพระราชาคณะ ซึ่งจะใช้ในงานพระราชพิธี และงานรัฐพิธีที่ทางราชการจัดขึ้น ห้ามมิให้ใช้ในการอื่น

ข้อควรระวังในการใช้พัด

- ให้ใช้พัดเฉพาะงาน เช่นงานทำบุญ ไม่ควรใช้พัดที่เป็นอนุสรณ์งานศพ และงานศพไม่ควรใช้พัดสำหรับงานมงคล เป็นต้น ถ้าเป็นไปได้ ให้ใช้พัดที่ไม่ระบุงาน เช่น พัดใบตาล พัดรูปเทพพนม เป็นต้น

- สำหรับสถานที่หาพัดยากให้ใช้เฉพาะประธานสงฆ์

- เฉพาะการจับพัดเพื่อพิจารณาผ้าบังสุกุลให้ใช้มือซ้ายจับพัด นอกนั้นให้ใช้มือขวา

๒.๑๐ การกรวดน้ำ

คำว่า "กรวดน้ำ" นี้ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำจำกัดความไว้ว่า "แผ่ส่วนบุญด้วยวิธีหลั่งน้ำ" การกรวดน้ำแผ่ส่วนบุญนั้น"

สรุปแล้วมีอยู่ ๔ ประการ คือ (๑) กรวดน้ำตัดขาดจากกัน (๒) กรวดน้ำยกกรรมสิทธิ์ให้ (๓) กรวดน้ำตั้งความปรารถนา และ (๔) กรวดน้ำแผ่ส่วนกุศล นิยมปฏิบัติดังนี้

- การหลั่งน้ำเพื่อตัดขาดจากกัน เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช วีรกษัตริย์ไทย สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทรงตัดขาดไมตรี

กับพม่า เพื่อประกาศอิสรภาพเมื่อเมืองแครง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๗ โดยวิธี
หลั่งน้ำลงเหนือแผ่นดิน

- การหลั่งน้ำยกกรรมสิทธิ์ให้ครอบครอง เช่น เมื่อคราวที่สมเด็จพระบรมศาสดาได้ตรัสรู้พระอนุตรตรัสมาสัมโพธิญาณแล้ว ได้เสด็จไปสู่
กรุงราชคฤห์ ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วย
ราชบริพารให้เลื่อมใสและได้ถวายวัดเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธ
ศาสนา เพื่อเป็นที่ประทับของพระบรมศาสดาเพราะทรงเห็นว่าป่าไม้ไผ่
ที่เรียกว่า "พระราชอุทยานเวฬุวัน" เป็นที่ไม้ใกล้ ไม้ไกลจากชุมชนนัก
สมควรเป็นที่อยู่ของสมณะได้

- การหลั่งน้ำตั้งความปรารถนา เพื่อให้สำเร็จผลที่ประสงค์ ฟังเห็น
ตัวอย่างในมหาเวสสันดรชาดก

- การหลั่งน้ำแผ่กุศล เช่น พระเจ้าพิมพิสารทรงถวายทานแด่พระ
ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้บรรดาเปรต
ซึ่งเป็นพระญาติในชาติก่อนปรากฏ ในมังคลัตถที่ปนิคมภิรีในพระพุทธ
ศาสนาว่า "เมื่อพระราชาทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก ทรงอุทิศส่วนกุศลว่า อิหัง
เม ญาติันัง โหตุ ขอทานนี้ (บุญนี้) จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า"
วิธีนี้เป็นการแผ่ส่วนกุศลให้แก่ญาติทั้งมิตรและสรรพสัตว์ได้ ชื่อว่าเป็น
ปัตติทานมัยบุญสำเร็จด้วยการแผ่ส่วนบุญ

๒.๑๑ ปุจฉา วิสัชนา เกี่ยวกับการกรวดน้ำ

๑. ทำไมจึงต้องกรวดน้ำหลังเวลาทำบุญ แล้วจะกรวดก่อนไม่ได้
หรือ ?

ตอบ. ปัจจุบันนิยมกรวดน้ำหลังจากทำบุญถวายทานเสร็จแล้ว
เพื่อประสงค์จะทำเจตนาของตนให้บริสุทธิ์ทั้ง ๓ กาล คือ

๑. ในกาลก่อนให้ ซึ่งเรียกว่า ปุพพเจตนา เจตนาก่อนให้
๒. ในกาลที่กำลังให้ เรียกว่า มุญจนเจตนา เจตนาขณะให้
๓. อปรปรเจตนา เจตนาต่อ ๆ ไปหลังจากให้ทานแล้ว

๒. จะหลังน้ำกรวด เวลาไหน ? หยุดเวลาไหน ?

ตอบ. การหลังน้ำกรวด ควรหลังในเวลาทีพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์เริ่มอนุโมทนาว่า "ยถา วาริวหา ก็เริ่มหลังน้ำลงในภาชนะคือขันน้ำหรือแก้วน้ำ ที่เตรียมไว้ พอพระรูปที่ ๒ รับว่า "สัพพีติโย" ก็หยุดหลังน้ำกรวดแล้วพระนมมีอรัปพร ส่วนน้ำที่เหลือจะกรวดอีกทีเมื่ออรัปพรเสร็จแล้ว

๓. ทำไมจึงเทน้ำกรวดให้ไหลติดต่อกัน ?

ตอบ. ความประสงค์เพื่อให้กุศลที่อุทิศไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้วได้รับไม่ขาดระยะ ให้ติดต่อกันไป และความปรารถนาก็จะได้ไม่ขาดระยะ เป็นไปโดยราบรื่น เหมือนกระแสน้ำที่ไหลไปสู่มหาสมุทรสาคร ย่อมไหลเป็นสายไม่ขาดระยะ หากเทน้ำให้หยุดตั้ง ๆ ขาดระยะ เปรียบเหมือนบุญกุศลที่จะได้ก็จะขาดระยะ ความปรารถนาก็จะขาดระยะ จึงให้เทน้ำหรือหลังน้ำเป็นสายเหมือนสายน้ำที่ไหลไปสู่มหาสมุทร หรือสายน้ำที่ไหลไปสู่แม่น้ำน้อยใหญ่ ฉะนั้น

๔. ทำไมจึงต้องกรวดน้ำ จะไม่กรวดได้หรือไม่ ?

ตอบ. การกรวดน้ำ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามเอาไว้ อีกทั้งเป็นการแสดงถึงความยินดีในการบำเพ็ญกุศลที่ได้ทำไว้แล้ว และเพื่อแผ่แก่ผู้อื่น เพื่อแสดงเจตนาของผู้กรวดน้ำ

๕. ทำไมจึงเทน้ำกรวดที่กลางแจ้ง ที่โคนต้นไม้ หรือในที่ที่ไม่มีวัตถุ
สิ่งใดปกคลุม ?

ตอบ. เพราะถือกันว่า การเทน้ำที่กรวดแล้วลงที่กลางแจ้ง เป็นที่
สะอาด หรือโคนต้นไม้ นั้น เพื่อต้องการปลุกฝังนิสัยให้รักต้นไม้

๖. ทำไมต้องใช้น้ำกรวด จะกรวดแห้งไม่ได้หรือ ?

ตอบ. การใช้น้ำกรวด เพราะถือตามประเพณีนิยมที่ได้ประพฤติ
ปฏิบัติสืบ ๆ กันมาแต่โบราณกาล และให้สมกับคำอนุโมทนาของพระที่
ว่า "ยะถา วาวิระหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง ฯลฯ เหมือนห้วงน้ำที่ยัง
มหาสมุทรสาครให้เต็มเปี่ยมฉะนั้น" จะกรวดน้ำโดยไม่ใช้น้ำหรือที่เรียก
กันว่ากรวดแห้งก็ได้ เรียกว่าปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการแผ่ส่วนบุญ ฯ

๗. ทำบุญแล้วไม่กรวดน้ำจะได้านิสงส์หรือไม่ ?

ตอบ. ได้ เพราะผู้ทำบุญก็ต้องได้บุญ ทำความดีก็ต้องได้ดี
บุญต้องเป็นของผู้ทำบุญตลอดไป ไม่ไปไหนเสีย แต่ก็ถือว่ากรวดน้ำได้
านิสงส์มากกว่า

๘. เวลากรวดน้ำใช้มือขวาหรือมือซ้ายกรวดน้ำ ?

ตอบ. ควรใช้มือขวา เพราะมือขวาเป็นมือที่แสดงถึงความเคารพ
เป็นการเคารพในทานที่ตนให้ และเคารพในปฏิศาคาหคคือผู้รับทานจาก
เราด้วย การเคารพกันเขาใช้มือขวาแสดงความเคารพกันทั่วโลก เป็นสากล
นิยม

๙. เวลาหลังน้ำท่วม ต้องใช้มือรองรับน้ำหรือไม่?

ตอบ. ไม่จำเป็นต้องใช้มือซ้ายรองรับน้ำท่วม เพียงแต่ใช้มือซ้ายจับภาชนะเปล่าไว้ จะจับที่ขอบปากหรือที่ตัวภาชนะก็ได้ ไม่ต้องจับเลยก็ได้ ใช้แต่มือขวาจับที่กรวดน้ำ เช่น แก้วน้ำ คอนเทนเนอร์ หรือถ้วยน้ำอย่างเดียวยกก็ได้

๑๐. การกรวดน้ำจะกรวดด้วยภาษาไทยได้หรือไม่

ตอบ. การกรวดน้ำด้วยภาษาไทยเห็นว่าใช้ได้ ไม่มีอะไรขัดข้องหรือข้อห้ามแต่ประการใดการกรวดน้ำ ด้วยภาษาอะไรนั้น ไม่สำคัญ แต่จุดสำคัญอยู่ที่การตั้งใจ ตั้งความปรารถนาดี คนเราจะได้ดีก็เพราะการตั้งใจไว้ให้ดีเท่านั้น

ส่วนที่ ๓

ระเบียบว่าด้วยการทำบุญ

๓.๑ ทำบุญงานมงคลในวัด

ความเชื่อของคนในเขตภาคเหนือล้านนาไทยถือว่า วัดเป็นบุญเขต คือสถานที่ทำบุญชำระล้างสิ่งสกปรกออกจากจิตใจ บุญกุศลที่ได้รับจะเป็นเครื่องชำระล้างจิตใจให้ใสสะอาด ดังนั้นการไปวัดจึงเป็นเรื่องสำคัญของคนเมืองล้านนา

สิ่งที่เตรียมไปวัด

๑. ดอกไม้ ใช้ดอกไม้ที่มีสีสวย กลิ่นหอม
๒. ข้าวตอก ทำจากข้าวเปลือก นำมาคั่วในกระทะใช้กรวยครอบ เพื่อกันข้าวตอกกระเด็น สีข้าวตอกเป็นสีขาวบริสุทธิ์ จึงนิยมนำบูชาพระ
๓. อาหาร ให้ใช้อาหารที่ปรุงเองจะดีมาก เนื่องจากเป็นของที่ตนเองคิดว่าปรุงอย่างสุดีมีมือและเป็นของที่พ่อแม่ชอบเป็นหลัก
๔. น้ำหยาด/น้ำกรวด ใช้กรวดน้ำในเวลาพระให้พร
๕. ปัจจัยตามแต่จะมี

การไปวัดต้องแต่งตัวสุภาพ นุ่งชุดขาวได้จะดีมาก ไม่ควรนุ่งกางเกงขาสั้นไปวัด ทั้งนี้ต้องดูความเหมาะสมเป็นหลัก ถ้ามีครอบครัว จะพาครอบครัวไปทำบุญร่วมกัน ดังคำท่านว่า ทำบุญร่วมชาติ ตักบาตรร่วมขัน" เมื่อถึงวัดแล้วกราบพระประธานในวิหารก่อนแล้วจึงนำดอกไม้รูปเทียนใส่ขันต่าง ๆ

๑. ขันแก้ว หรือขันแก้วตั้งสาม เป็นภาชนะที่ใส่ดอกไม้รูปเทียนที่มีขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้มี ๓ เหลี่ยมหรือแฉ่ง บางแห่งลงรักปิดทอง บางแห่งทาด้วยชาดสีแดงเขียนลวดลายสวยงาม การใส่ดอกไม้รูปเทียนในขันแก้วไม่มีระเบียบที่ชัดเจนมากนัก ใส่แฉ่งไหนก่อนก็ได้

๒. ชันศีล เป็นขันดอกไม้รูปเทียนประเคนพระสงฆ์เพื่อขอศีล ใช้ขัน หรือพานถ้าหากดอกไม้จำนวนมากก็ใช้ชามใหญ่ ชันศีลบางแห่งใส่ปัจจัยด้วยแต่บางแห่งไม่มี

นอกจากนั้นเป็นการใส่ข้าวบาตรและอาหาร ข้าวแบ่งเป็นก้อนใส่ตามจำนวนบาตรที่ตั้งไว้ ส่วนอาหารใส่ในภาชนะในถาด

ลำดับพิธีการทำบุญตักบาตรในวัด

การทำบุญตักบาตรในวัดจะทำกันในวันธรรมสวนะหรือวันศีล และวันสำคัญต่าง ๆ เช่น ขึ้นปีใหม่ วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น มีลำดับพิธีการดังนี้

๑) เมื่อมาถึงวัดแล้ว เข้าไปกราบพระประธาน จากนั้นใส่ขันแก้วตั้งสาม ชันศีล ใส่ปัจจัยตามศรัทธาแล้วออกมาใส่บาตรใส่อาหารหวานคาวที่เตรียมมาใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ให้ เสร็จแล้วเลือกที่นั่งตามสมควร ปกติในภาคเหนือนิยมแบ่งวิหารออก ๒ ตอน ตอนบนตั้งแต่น้ำพระประธานลงมาถึงกลางวิหารจะเป็นที่นั่งของผู้ชาย ที่เหลือเป็นที่นั่งของผู้หญิง โดยมีผู้สูงอายุจะอยู่ด้านหน้า ถัดไปก็จะเป็นผู้อาวุโสตามลำดับ ซึ่งจะเข้าใจเองระหว่างท้องถิ่นของตน

๒) เมื่อได้เวลาผู้ชายหนุ่มจะเป็นผู้ขนเอาขันดอกไม้ และบาตร ถาดภัตตาหารเข้ามาตั้งไว้บนอาสนะสงฆ์ (จองสังฆ์)

๓) เชิญผู้แทนจุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ส่วนใหญ่จะเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือผู้สูงอายุ

๔) ปฐกัจจณิกหรือมีคคนายกจะนำบูชาพระรัตนตรัยแบบพิสดาร ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะเต อะระหะเต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ (๓ จบ)

อิมินา สักกาเรนะ พุทฺธัง อะภิปฺพุชชยามะ

อิมินา สักกาเรนะ รัมมัง อะภิปฺพุชชยามะ

อิมินา สักกาเรนะ สั้งฆัง อะภิปฺพุชชยามะ

อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ภาคะวา,

พุทฺธัง ภาคะวันตัง อะภิวาเทมิ. (กราบ)

สวากขาโต ภาคะวะตา รัมโม, รัมมัง นะมัสสามิ. (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ, สั้งฆัง นะมามิ. (กราบ)

พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ รัมมัง สระระณัง คัจฉามิ สั้งฆัง สระระณัง

คัจฉามิ ทุตติยัมปิ พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ ทุตติยัมปิ รัมมัง สระระณัง คัจฉามิ

ทุตติยัมปิ สั้งฆัง สระระณัง คัจฉามิ ตะตติยัมปิ พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ

ตะตติยัมปิ รัมมัง สระระณัง คัจฉามิ ตะตติยัมปิ สั้งฆัง สระระณัง คัจฉามิ

อิติปิ โส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ วิชชาจะระณะ
สัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะ
มะนุสสานัง พุทฺโธ ภาคะวาติฯ

สวากขาโต ภาคะวะตา รัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก
โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิตีฯ

สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ อชฺฐุปะฏิปันโน ภาคะวะโต
สวาระกะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ สามิจิ
ปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ ยะทิตัง จัตตาริปุริสะยุดดานิ อัญญะ
ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ อานุเนยโย ปาหุเนยโย
ทักขิเนยโย อัญชะสีกะระณียะ อะนุตตะรัง ปุญญังเขตตัง โลกัสสาติ ฯ

อาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะ
สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระเณนะ
สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระเณนะ
สะหะปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

เบญจศีล

- ปาณา ติปาตา เวระมะณี, สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ
- อะทินนาทานา เวระมะณี, สิกขาปะทังสะมาทิยามิ
- กาเมสุ มิจฉาจาราเวระมะณี, สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
- มุสาวาทา เวระมะณี, สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ
- สุราเม ระยะ มัชชะปะมา ทัญฐานา เวระมะณี, สิกขา ปะทัง
สะมาทิยามิฯ

(สรูปศีล) อิมานิ ปัญจะสิกขาปะทานิ, สีเลนะ สุคะติง ยันติ, (สาธุ)
สีเลนะ โภคะสัมปะทา, (สาธุ) สีเลนะ นิพพุติง ยันติ, ตัสมา สິลัง วิไลธะเยฯ
(สาธุ)

คำโยงข้าวก่อนใส่บาตร

สาธุ โอกาสะ, โอดานะ, ปิณทิปาตัง ทานัง, นิพพานัง, ปะระมัง
สุขังฯ ทุติยัมปิ, สาธุ โอกาสะ, โอดานะ, ปิณทิปาตัง ทานัง, นิพพานัง,
ปะระมัง สุขังฯ ตะติยัมปิ, สาธุ โอกาสะ, โอดานะ, ปิณทิปาตัง ทานัง,
นิพพานัง, ปะระมัง สุขังฯ

คำถวายข้าวพระพุทธ แบบเก่า

อิมัง โอดานะ ปิณฑาทานัง ตีระตะนानัง สักกัจจัง เตมะ ปุชฺเษมะ,
ทุดิยัมปิ อิมังโอดานะ ปิณฑาทานัง ตีระตะนानัง สักกัจจัง เตมะ ปุชฺเษมะ,
ตะติยัมปิ อิมัง โอดานะ ปิณฑาทานัง ตีระตะนानัง สักกัจจังเตมะ ปุชฺเษมะ,
ทีฆะรัตตัง อัตถายะ หิตายะ สุขายะ ยาวะนิพพานะ สังวะตัตตุนเณ

คำถวายข้าวพระพุทธ แบบใหม่

อิมัง, สุปะพะยัญชนะนะสัมปันนัง, สาลีนัง, โอิทะนัง, อุทะกัง วะรัง,
พุทฺธัสสะ ปุชฺเษมะฯ ทุดิยัมปิ, อิมัง, สุปะพะยัญชนะนะสัมปันนัง, สาลีนัง,
โออิทะนัง, อุทะกัง วะรัง, พุทฺธัสสะ ปุชฺเษมะฯ ตะติยัมปิ, อิมัง, สุปะพะยัญ
ชนะนะสัมปันนัง, สาลีนัง, โอิทะนัง, อุทะกัง วะรัง, พุทฺธัสสะ ปุชฺเษมะ ฯ

คำถวายภัตตาหาร

นะโม ตัสสะภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ ๓ จบ

อิมานิ มะยัง ภันเต, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสงฆ์สสะ,
โอโณชะยามะ, สาธุโน ภันเต, ภิกขุสงโฆ, อิมานิ, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ,
ปะฏิคคัณหตฺตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, ภัตตาหาร,
พร้อมด้วยบริวารทั้งหลาย เหล่านี้, แต่พระสงฆ์, ขอพระสงฆ์จงรับ,
ภัตตาหาร, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย,
เพื่อประโยชน์, และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำกรวดน้ำพื้นเมือง

อิหัง ทานะกัมมัง นิพพานะปัจจะโย โหตุ โน นิจจัง, อิหัง
สีละกัมมัง นิพพานะปัจจะโย โหตุ โน นิจจัง, อิหัง ภาวะนากัมมัง
นิพพานะ ปัจจะโย โหตุ โน นิจจัง,

ยังกัญญิ กุสะลัง กัตตัพพัง กัมมัง, สัพเพหิ อัมहेหิ กะตัง, ปุญญัง
โน อะนุโมทนต์ุ, สุนันตุ โภนโต, เย เทวา อัสมิท สฺวาน, อะธิคะตา ทีฆายุกา
สะทา โหนตุ, สัพพะสัตตทา สุขี อัตตานิัง ประวิหะรันตุ, มาตาปิตา
สุขิตาโหนตุ ทุกขา ปะมุจจันตุ, สัพเพ ญาติกา สุขิตา โหนตุ ทุกขา
ปะมุจจันตุ, สัพเพ อะญาติกา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุจจันตุ, สัพเพ ปิสา
สัพเพ ยักขา สัพเพ เปตา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุจจันตุ, สัพเพ นกขัตตทา
สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุจจันตุ, สัพเพ เทวา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุจจันตุ,
สัพเพ อาจะริยูปัชฌายา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุจจันตุ, สัพพะสัมปัตติโย
สะมิขณัน ตุ โวฯ

คำขอขมาพระรัตนตรัย

กาเยนะ วาจาเย วะ เจตตะสา วา
พุทฺเธ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยายัง
พุทฺโธ ปะฎิคคัณหะตุ อัจจะยันตัง
กาลันตะเร สังวะริตฺตุง วะ พุทฺเธ

กาเยนะ วาจาเย วะ เจตตะสา วา
ธัมเม กุกัมมัง ปะกะตัง มะยายัง
ธัมโม ปะฎิคคัณหะตุ อัจจะยันตัง
กาลันตะเร สังวะริตฺตุง วะ ธัมเม

กาเยนะ วาจาเย วะ เจตตะสา วา
สังฆะ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยายัง

สังโฆ ปะฏิคคัณหะตุ อัจจะยันตัง
กาลันตะเว สังวะริตุง วะ สังฆะ

คำลาพระกลับบ้าน

หันทะทานิ มะยังกันเต อาปุจฉามะ พระหุกิจจา มะยัง พระหุ
กะระณียา

พระสงฆ์กล่าวอนุญาตว่า "ยัสสะ ทานิ ตุมहेกาลัง มัญญะณะ"
เราพร้อมกันว่า "สาธุ กันเต สาธุ กันเต สาธุ กันเต"

หมายเหตุ : การออกเสียงภาษาพื้นเมืองล้านนา ให้ออกเสียง
ตัว ท. เป็น ต. เช่น อิทัง ออกเสียงเป็นอิตัง เป็นต้น

๓.๒ งานมงคลทั่วไป

งานมงคล ได้แก่การทำบุญ เพื่อความสุขความเจริญ โดยปรารภ
เหตุดี เช่น ทำบุญวันเกิด ทำบุญฉลองอายุครบ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญ
เนื่องในงานมงคลสมรส ทำบุญฉลองเกียรติยศ เหล่านี้เป็นต้น ในงานมงคล
มีวิธีปฏิบัติดังนี้

๑. กำหนดวันทำบุญ เนื่องจากคนเมืองเหนือล้านนาเรามีหลัก
ในการหาวันดีในการทำบุญโดยเว้นวันใหม่วันเสีย ถ้าเป็นวันแต่งงานให้
เลือกวันหัวเวียงหมอน เป็นต้น หลักการหาวันดีมีดังนี้

วันใหม่ วันเสีย

เดือน เกียง-ห้า-เก้า เสีย วันอาทิตย์ กับ วันจันทร์

เดือน ยี่ - หก - สิบ เสีย วันอังคารวันเดียว

เดือน สาม-เจ็ด-สิบเอ็ด เสีย วันพฤหัสบดี กับ วันเสาร์

เดือนสี่-แปด-สิบสอง เสีย วันพุธ กับ วันศุกร์

วันชัยฤกษ์

ใช้สำหรับหาวันทำการมงคลทุกอย่าง เช่นกินแขกแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น จะบวชพระเป็กรช้ดีไปติดต่อราชการ จะเสี่ยงโชค เสี่ยงลาภ กว่าจะเดินทางไปค้าขายยังต่างบ้านต่างเมือง หื้อเว้นวันไม่เป็นมงคลเสียให้ถือเอาวันที่ดีมีโชคมีลาภ จะเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติอย่างมหาศาล โดยให้ยึดถือเอาตามวันเดือนขึ้นเดือนแรม ดังนี้

- ๑ ค่ำ จ้างแก้ว ขึ้นสู่โองธรรม ดี
- ๒ ค่ำ ฟิงธรรมกลางป่าช้า ปกติ
- ๓ ค่ำ ล้างมือถ้าตากิน ดี
- ๔ ค่ำ นอนปล่ายตื่นตากแดด ปกติ
- ๕ ค่ำ ผีแหวดล้อมปองเอา ปกติ
- ๖ ค่ำ ลงสำเภาไปค้า ดี
- ๗ ค่ำ เคราะห์อยู่ถ้าคอยจน ปกติ
- ๘ ค่ำ สาระวนบ่เหมี้ยน ปกติ
- ๙ ค่ำ ถูกลี้นพระราม ปกติ
- ๑๐ ค่ำ หาความงามบ่ได้ ปกติ
- ๑๑ ค่ำ ชีไร้เกิดเป็นดี ดี
- ๑๒ ค่ำ ปกติสักหยาด ปกติ
- ๑๓ ค่ำ ไชยะปราบชมพู ดี
- ๑๔ ค่ำ ศัตรูปองร้าย ปกติ
- ๑๕ ค่ำ ผีหัวหลวงปองเอา ปกติ

ยามหรือเวลาอันเป็นมงคลของแต่ละวัน

วันอาทิตย์ ยามเช้าไม่ดี ยามสายและยามใกล้เที่ยง ดีมาก
ยามบ่ายและยามเย็นไม่ดี ยามใกล้ค่ำ ดีมาก

วันจันทร์ ยามเช้า ยามสาย ยามใกล้เที่ยง ไม่ดี ยามเที่ยงและ
ยามบ่าย ดีมาก ยามเย็น ยามใกล้ค่ำ ยามค่ำ ไม่ดี

วันอังคาร ยามเช้าและยามสาย ดีมาก ยามใกล้เที่ยง ยามเที่ยง
และยามบ่าย ไม่ดี ยามเย็น และยามใกล้ค่ำ ดีมาก ยามค่ำ ไม่ดี

วันพุธ ยามเช้า ยามสาย ยามใกล้เที่ยง ไม่ดี ยามเที่ยงและยามบ่าย
ดีมาก ยามเย็น ยามใกล้ค่ำ และยามค่ำ ไม่ดี

วันพฤหัสบดี ยามเช้าและยามสายไม่ดี ยามใกล้เที่ยงและยามเที่ยง
ดีมาก ยามบ่าย ยามเย็น และใกล้ค่ำ ไม่ดี ยามค่ำ ดีมาก

วันศุกร์ ยามเช้า ไม่ดี ยามสาย ดีมาก ยามใกล้เที่ยง และยามเที่ยง
ไม่ดี ยามบ่ายและยามเย็นไม่ดี ยามใกล้ค่ำและยามค่ำ ดีมาก

๒. อาราธนาพระสงฆ์ เมื่อกำหนดวันงานแน่นอนแล้วไปอาราธนา
พระตามจำนวนที่ต้องการ ก่อนถึงวันงานอย่างน้อย ๓ ถึง ๗ วัน การ-
อาราธนา นั้น ถ้าสามารถเขียนหรือพิมพ์เป็นฎีกานิมนต์ ได้เป็นการดีที่สุด
โดยบอกกำหนด วัน เดือน ปี เวลา และงานให้ละเอียด

๓. จำนวนพระที่นิมนต์ ตามปกติจำนวนนี้คือ ๕ รูป ๗ รูป ๙
รูป แต่ส่วนมากนิยมนิมนต์ ๙ รูป ถือกันว่าเลข ๙ เป็นเลขมงคลล้งดี
งานนั้นจะได้เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป ถ้าเป็นงานมงคลสมรส
นิยมนิมนต์จำนวนคู่คือ ๖ รูป ๘ รูป ๑๐ รูป ส่วนมากงานมงคลสมรสนิยม
๘ รูป ถ้าเป็นพระราชพิธีนิยม ๑๐ รูป เป็นอย่างน้อย

๔. ตั้งโต๊ะหมู่ นิยมจัดไว้ทางด้านขวามือของพระสงฆ์ โดยให้
พระพุทธรูปพระพักตร์ไปด้านเดียวกับพระสงฆ์ ถ้าสถานที่อำนวยการให้
พระพุทธรูปไปทางด้านทิศตะวันออก หรือทิศเหนือได้ยิ่งดี ถ้าสถานที่

ไม่พอกก็ให้จัดตามความเหมาะสมกับสถานที่ พระพุทธรูปที่จะนำมาตั้งโต๊ะบูชา นั้นไม่ให้มีกรอบและเล็กจนเกินไป หรือใหญ่เกินไป ถ้าโต๊ะบูชาใหญ่เล็กก็ให้จัดพระบูชาเหมาะสมตามส่วน มีแจกันดอกไม้ พานดอกไม้จัด ๓ หรือ ๕ พาน แจกันจะใช้ ๑ - ๒ คู่ก็ได้ แล้วแต่ขนาดของโต๊ะ กระจ่างรูปให้ปกไว้ ๓ ดอก เชิงเทียน ๑ คู่ พร้อมเทียน

๕. ด้ายสายสิญจน์ ใช้ด้ายดิบจับ ๙ เส้น ๑ ม้วน โยงรอบบ้านหรือบริเวณพิธี เวียนจากซ้ายไปขวา โยงเข้าหาพระประธานที่โต๊ะหมู่บูชา เวียนซ้ายไปขวาเช่นเดียวกัน ไม่ควรเอาไปพันไว้ที่องค์พระประธานควรเวียนรอบฐานพระโยงมาที่ชั้นหรือบาตรน้ำมนต์เวียนขวา แล้วนำด้ายสายสิญจน์วางไว้บนพานรองตั้งไว้ข้างโต๊ะบูชาใกล้กับพระเถระ ประธานในสงฆ์

เรื่องด้ายสายสิญจน์นี้มีข้อควรระวังเป็นพิเศษคือ ห้ามข้ามกรายเป็นเด็ดขาด แม้ที่สุดจะหยิบของข้าม หรือยื่นมือไปเชี่ยบุหรี บ้วนน้ำ-หมากน้ำลาย ก็ไม่ควรข้ามด้ายสายสิญจน์อย่างยิ่ง เพราะนอกจากเป็นการแสดงความไม่เคารพในพระพุทธรเจ้า หรือถ้าเป็นงานศพก็ไม่ใช่การเคารพในผู้ตาย และยังเป็นผู้ที่ถูกติเตียนด้วย หากมีความจำเป็นจริงๆ ก็ควรสอดมือไปทางใต้ด้ายสายสิญจน์

๖. การปูอาสนะสำหรับพระสงฆ์ ควรใช้เสื่อหรือพรมปูเสื่อชั้นหนึ่งก่อน นิยมใช้กัน ๒ วิธีคือ ยกพื้นอาสนะสงฆ์ให้สูงขึ้น โดยใช้เตียงหรือแคร่มาวางวางต่อกันให้พอจำนวนแก่สงฆ์ และอีกวิธีหนึ่ง ปูลาดอาสนะบนพื้นธรรมดา อาสนะสงฆ์ชนิดยกพื้นนิยมใช้ผ้าขาวปูลาด จะมีผ้าพรมปูอีกชั้นหนึ่ง โดยอาสน์สงฆ์ยกพื้นนี้ มักจัดในสถานที่ที่ฝ่ายเจ้าภาพนั่งเก้าอี้กัน ส่วนอาสนะชนิดที่ปูลาดบนพื้นธรรมดา จะใช้เสื่อหรือพรมผ้าที่สมควรที่สุดแต่ที่หาได้ ข้อสำคัญควรระวัง อย่าให้อาสนะพระสงฆ์กับอาสนะของคฤหัสถ์ฝ่ายเจ้าภาพเป็นอันเดียวกัน ควรปูลาดให้แยก

จากกัน ถ้าจำเป็นแยกกันไม่ได้ โดยปูเสื่อหรือพรมไว้เต็มห้อง สำหรับ อาสนะสงฆ์ ควรปูทับเสื่อหรือพรมอีกชั้นหนึ่งจึงจะเหมาะสม โดยใช้ผ้าพรม ปูเรียงองค์เป็นระยะให้ห่างกันพอสมควร อย่าให้ชิดกันเกินไป

๗. เครื่องรับรองพระ ก็มีกระโถน, ภาชนะน้ำเย็น, วางไว้ทาง ด้านขวา มือของพระสงฆ์เป็นรายรูป ถ้าของมีจำกัด ๒ รูปต่อ ๑ ที่ก็ได้ วางเรียงจากข้างในมาหาข้างนอก ตามลำดับ คือกระโถนไว้ในที่สุด ถัดมา ภาชนะน้ำเย็น ส่วนน้ำชา หรือเครื่องดื่ม เมื่อพระสงฆ์เข้านั่งเรียบร้อยแล้ว ค่อยถวายเป็น

๘. ตั้งภาชนะทำน้ำพุทธมนต์ ใช้หม้อน้ำมนต์มีฝาครอบ เรียกว่า "ครอบน้ำมนต์" หรือบาตร หรือขันทองเหลือง (เว้นขันเงิน-ทองคำ) มีพานรอง น้ำที่ใช้ทำน้ำพุทธมนต์ นิยมน้ำที่ได้มาจากดิน (ไม่นิยมน้ำฝน) ใส่ประมาณค่อนภาชนะ เทียนทำน้ำพุทธมนต์ ใช้เทียนขี้ผึ้งแท้นาดหนัก ๑ บาทอย่างต่ำ เตรียมตั้งไว้หน้าโต๊ะบูชา เยื้องมาให้ใกล้ พระสงฆ์องค์ที่ ๑ หากมีการเปิดป้ายหรือเจิม ให้เตรียมแผ่นทองและแป้งเจิมให้พร้อมไว้ บนพานข้างน้ำมนต์ แล้วใช้ด้ายล้อมไว้ ส่วนคาพรมให้ใช้คาสดหรือแห้ง ก็ได้ ควรทำอันใหญ่ประมาณกำมือไม่ควรใช้อันเล็ก ถ้าไม่มีควรใช้ใบหนาด และใบมะดัน (พุทรา) เลาะหนามออกก่อน

๙. พานดอกไม้ธูปเทียน เตรียมไว้ ๒ พาน คือประเคนพระ- พุทธรูปบนโต๊ะหมู่บูชา ๑ และประเคนประธานสงฆ์ เป็นกัณฑ์ขอศีล ๑ (บางแห่งเพิ่มพานมัทคนายกหรือพ่ออาจารย์อีก ๑)

๑๐. ขันสูมาครวัทาน ประกอบด้วยขันดอกไม้มีแก้วน้ำใส่ น้ำ- สัมป่อยประมาณครึ่งแก้ว

๑๑. เครื่องไทยธรรม หรือ ครวัทาน จัดให้ครบจำนวนพระสงฆ์แล้ว เพิ่มกัณฑ์พระพุทธรูปและอาจารย์อีก ๒ สำหรับ

๑๒. ภัตตาหารคาวหวาน

การลำดับพิธีการ

๑. เมื่อได้เวลาอันเป็นมงคลแล้ว เจ้าภาพต้องเป็นผู้จุดเทียนบูชาพระรัตนตรัยด้วยตนเอง โดยกราบพระพุทธรูปก่อน แล้วถือเทียนชนวนด้วยมือขวา มือซ้ายถือไฟแช็คแล้วจุดเทียนเล่มซ้ายมือเราก่อน แล้วจุดเล่มขวา จากนั้นรวบธูปตั้งออกมาจุดโดยหันปลายธูปลงจุดกับเทียนชนวน (ให้สังเกตว่าธูปเทียนมีการใส่เชื้อไฟหรือไม่ ถ้าใส่ให้จุดธูปเล่มซ้ายไปขวา ไม่ต้องถอด)

๒. ประเคนพานดอกไม้ตั้งไว้บนโต๊ะหมู่แล้วกราบ ๓ ครั้ง ถือพานดอกไม้อีกพานหนึ่ง น้อมประเคน พระสงฆ์แล้วประนมมือไหว้ ๑ ครั้ง ถอยไปนั่งที่เดิม

๓. มัคคนายกนำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย

๔. อาราธนาศีล วัปศีล

๕. อาราธนาพระปริตร

๖. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

๗. มัคคนายกเตรียมไฟแช็คจุดเทียนชนวนส่งให้เจ้าภาพจุดเทียนน้ำมันต์ เสร็จแล้วยกประเคน ประธานสงฆ์

๘. อาราธนาธรรม แสดงพระธรรมเทศนา ตามประเภทของงาน เช่น ขึ้นบ้านใหม่ เทศน์เคหาภิเษก สืบชะตาเทศน์สารากิริวิชาสูตร เป็นต้น

๙. เจ้าภาพเตรียมสำหรับข้าวพระพุทธ กล่าวคำบูชาข้าวพระพุทธ (อิมัง สุปะพะยัญชนะ)

๑๐. เจ้าภาพโยงขันน้ำส้มปล่อย มัคคนายกกล่าวสุมาครวัทาน เสร็จแล้วนำดอกไม้จุ่มน้ำส้มปล่อยตวัดใส่ ครวัทานและภัตตาหารที่จะประเคนถวายพระสงฆ์

๑๑. กล่าวคำถวายไทยธรรม

๑๒. เชิญครอบครัวเจ้าภาพตลอดถึงผู้มีเกียรติร่วมประเคน
ไทยธรรมครัวทาน หากเป็นสุภาพสตรี ควรยกประเคนวางบนผ้าที่พระสงฆ์
ไว้ด้วยมือทั้งสอง ไม่ควรประเคนด้วยมือเดียว ประเคนพระพุทธรูปก่อน
แล้วประเคนประธานสงฆ์ สุดท้ายมอบขึ้นไทยธรรมแก่มัคคนายก
(ไม่ควรใช้คำว่าประเคน)

๑๓. นำน้ำหยาดมอบให้เจ้าภาพและแขกที่มาร่วมงาน

๑๔. ประธานสงฆ์ตั้งพัดให้พระ เริ่ม ยะถา วาริวะหา...
ให้เริ่มหยาดน้ำ โดยค่อย ๆ รินน้ำลงภาชนะ ด้วยสองมือให้น้ำหยาดลง
เป็นสายจนกระทั่งพระสงฆ์รูปที่ ๒ ขึ้น สัพพัตติโย... จึงหยุดแล้ววางลง
โดยน้ำหยาด ยังเหลืออยู่ แล้วประนมมือรับพรจนจบ

๑๕. รับพรจากมัคคนายก นิยมให้พระเฉพาะสัพพัตติโย...สู่ขัง
พะลังฯ (อย่าให้พระยาวเกินพระสงฆ์)

๑๖. หยาดน้ำแผ่เมตตา มัคคนายกน้ำหยาดน้ำอีกครั้งหนึ่ง (อิตัง
ตานะกัมมมัง.....สะมิชฌันตุ โวฯ)

๑๗. พรมน้ำพระพุทธมนต์ เมื่อพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา
เจ้าภาพหันหน้ามาทางพระสงฆ์หมอบกราบลง ขณะพระประพรมน้ำมนต์
จากนั้นเจ้าภาพรับบาตรน้ำมนต์นำพระสงฆ์พรมน้ำมนต์ส่วนต่าง ๆ ของ
บ้านหรือสำนักงาน เป็นเสร็จพิธี

๑๘. หากมีการทำบุญอย่างอื่น เช่น ขึ้นบ้านใหม่ เจ้าภาพต้อง
เตรียมเครื่องครัวของใช้ที่จำเป็นสำหรับใช้ใน บ้าน เช่น เครื่องครัว
เครื่องนอน เครื่องใช้อื่น เจ้าภาพ เป็นผู้อัญเชิญพระพุทธรูปนำหน้า
จากนั้นให้คนที่มิใช่เป็นมงคลนำสิ่งของขึ้นบ้าน เช่น ชื่อ เงิน ทอง คำ มี
สุข ศรี เป็นต้น เมื่อได้เวลาอันเป็นอุดมมงคลฤกษ์แล้ว เจ้าภาพอัญเชิญ
พระพุทธรูปนำขึ้นไปประดิษฐานบนหิ้งพระแล้วกราบ ๓ ครั้ง ส่วนข้าวของ
เครื่องใช้ ให้เก็บไว้ในห้อง บางแห่งไม่มีพระพุทธรูปให้นำพานดอกไม้ธูป

เทียนนำขึ้นไปประเคนประธานสงฆ์ หากเป็นงาน ทำบุญเปิดป้าย ให้เจ้าภาพถือพานแป้งเจิมและแผ่นทองพร้อมเครื่องทา จะเป็นกัลยาดิบหรือกระเทียมตัดครึ่งก็ได้ อาราธนาประธานสงฆ์ไปหน้าป้ายหรือหน้าประตูสำนักงาน ส่งแป้งเจิมให้ท่านก่อน หลังจากนั้นส่งผ้าเช็ด หรือกระดาษชำระให้ท่านเช็ดมือแล้วส่งกัลยาดิบหรือกระเทียมให้ท่านทาแล้วส่งแผ่นทองทีละแผ่น จำนวน ๓ แผ่น เสร็จแล้วยืนคาพระมน้ำมนต์ให้ท่านประพรมน้ำมนต์ต่อไป

๑๙. จัดภัตตาหาร น้ำดื่ม น้ำล้างมือให้พร้อมแล้วนิมนต์ฉันภัตตาหาร ควนประเคนภัตตาหารคาวก่อน เมื่อฉันเสร็จค่อยถวายของหวานหรือผลไม้ เมื่อฉันเสร็จ เจ้าภาพนิยมเข้ามารับพระจากพระสงฆ์อีกทีหนึ่ง ก่อนที่จะจัดรถส่งพระส่งกลับวัด

๒๐. เมื่อพระสงฆ์กลับวัดแล้วให้เก็บอาสนะและพัดทั้งหมดไว้ในที่สมควร เพราะจะเป็นที่เกะกะ หรือบางทีมีคนเข้าไปนั่งจะเป็นการไม่เหมาะสม

ฝ่ายพระสงฆ์

พระสงฆ์ควรปฏิบัติการต่อไปนี้ :-

๑. ควรเตรียมตัวไว้ให้พร้อมก่อนถึงเวลา พอมีคนมารับก็ไปได้ทันที ควรไปตามกำหนด อย่าให้ก่อนมากนัก อย่าให้กระชั้นนัก ควรรู้จักกาลัญญา

๒. ต้องนุ่งห่มเรียบร้อยเป็นสมณสาธูป ในถิ่นที่นิยมใช้พัด ควรนำไปทุกรูป และควรใช้พัดงานมงคล (ห้ามใช้พัดงานศพ ในงานมงคล) ถ้าขัดข้องก็ใช้พัดเฉพาะหัวหน้าองค์เดียวกันก็ได้ พัดนั้นใช้ในเวลาดังนี้

- (๑) ให้ศีล
- (๒) ขัดตำนาน
- (๓) อนุโมทนา
- (๔) พิจารณาผ้าบังสุกุล

๓. ขณะขึ้นนั่งบนอาสนะ อย่าเหยียบผ้าขาวที่ปูไว้ ควรคุกเข่าเดินเข้าไปยังที่นั่ง, ยามต้องถือด้วยมือซ้าย ร่วมกับพัด (อย่าเอายามคล้องแขน ตั้งแต่เข้าบ้านจนออกไป) วางพัดด้านขวามือ

๔. พอเจ้าภาพอาราธนาศีล ผู้หัวหน้าคฤหัสถ์สาธุชนส่งต่อไปปลายแถว, พออาราธนาถึงวาระที่ ๒ ว่า ทุติยัมปิ... ประธานสงฆ์ตั้งพัดด้วยมือขวา ถัดใบพัดลงมา ๔-๕ นิ้ว หัวแม่มือทาบตรงขึ้นตามด้ามพัดสาธุชนพาดบนนิ้วชี้ พอจบคำอาราธนา ก็ตั้ง นโม... ให้สโรชและศีล ไม่ต้องว่า "ติสระระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง"

๓.๓ งานมงคลสมรส

การกินแขก คือ การเชิญผู้ที่เคารพนับถือ และมิตรสหายเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาร่วมรับประทานอาหาร เนื่องในงานมงคลสมรส หรือแต่งงาน อีกประการหนึ่ง งานที่มีสภาพใหญ่โตต้องเชิญผู้คนมาเป็นจำนวนมาก อันหมายถึง งานนี้ผู้คนได้มากจึงเรียกงานแต่งงานว่า "งานกินแขก" (การกินแขก เป็นชื่อของการแต่งงาน คนเมืองล้านนาไทย)

การแต่งงานแบบสู่ขอ

เมื่อฝ่ายชายและหญิงมีความพึงพอใจกัน ฝ่ายชายจะต้องบอกแก่บิดามารดาว่าได้พบ ดอกไม้งาม และอยากได้มาเป็น คู่ชีวิตของตน พร้อมกับขอให้บิดามารดาจัดการสู่ขอตามประเพณี เมื่อบิดามารดาทราบเจตนารมณ์ ของลูกชายก็จะปรึกษารื้อกันกับหมั้นญาติพี่น้อง เดินทางไปสู่ขอกับบิดามารดาของฝ่ายสาว หากบิดามารดาได้สอบถามดูแล้วลูกสาวไม่ขัดข้องก็เป็นอันตกลง นับวันหมั้นหมายพร้อมแต่งงาน

พิธีกรรมและขั้นตอนการแต่งงาน

(๑) เมื่อเจ้าภาพทั้ง ๒ ฝ่าย ตกลงเรื่องสู่ขอและสินสอดทองหมั้นกันเรียบร้อยแล้ว และตกลงเรื่องวันเวลาว่าจะในวันไหน เดือนไหนแล้ว

ส่วนมากจะนิยมเดือนที่เป็นเดือนคู่ของทางภาคเหนือ อาทิ เดือนนี้ เดือน ๔-๖-๘-๑๐ ก่อนเข้าพรรษา

(๒) ทั้งสองฝ่ายจะต้องช่วยกันเตรียมงานไว้หลาย ๆ อย่าง เช่น บัตรเชิญ จะออกพร้อมกันหรือแยกกันออก ก็แล้วแต่จะตกลงกันอาหาร และเครื่องดื่ม จะต้องจัดเตรียมให้พร้อม รับแขกที่ได้เชิญมาร่วมในงานนี้ ส่วนมากจะหนีไม่พ้นผู้ใหญ่บ้านเพราะจะต้องกล่าวต้อนรับสมาชิกใหม่ของหมู่บ้าน หรือกล่าวฝากสมาชิกใหม่ไว้ดูแล

(๓) ก่อนวันงาน ๑ วัน ทั้ง ๒ ฝ่ายจะต้องเตรียมสถานที่เพื่อให้รับแขกและจัดพิธี (ฝ่ายเจ้าบ่าวอาจจะไม่ยุ่งยากเท่าไร) ถ้าเชิญแขกมาก อาจใช้สถานที่พอสมควร ทั้ง ๒ ฝ่ายจะต้องเตรียมขันบายศรี (ขันผูกมือ) ฝ่ายละ ๑ อัน

(๔) วันงานพอใกล้เวลาที่ได้หาฤกษ์ไว้ ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องมาเตรียมพร้อมอยู่ที่บ้านเจ้าสาวมากนัก เพื่อรอฝ่ายมา (ขอลูกเขย)

(๕) พิธีการขอลูกเขย พอได้เวลาฝ่ายเจ้าสาวจะต้องไปขอลูกเขย ข้าวของที่จะต้องเตรียมไปขอลูกเขย มีดังนี้ หมากหัว ๑ พลูมัด ๑ และสุรา ให้ผู้เฒ่าผู้แก่เป็นคนไปขอเขย พอไปขอเขยเสร็จ ฝ่ายเจ้าบ่าวก็จะแห่ขันหมากมายังหน้าบ้านเจ้าสาว

(๖) ฝ่ายเจ้าสาว พอขบวนขันหมากเจ้าบ่าวมาถึงหน้าบ้านก็จะไปให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทำประตูเงิน ประตูทอง ก่อนจะเข้าไปในบ้านได้ ประตูเงินที่นิยมทำกันก็คือเอาเข็มขันเงินมาขึ้นไว้ ประตูทองก็เอาสร้อยทอง ทำกันเป็นพิธี เจ้าสาวก็จะมารออยู่ข้างหลังประตูทองพร้อมเพื่อนของเจ้าสาว และขันผูกมือ เมื่อฝ่ายเจ้าบ่าวต่อรองตกลงซื้อเข้าผ่านประตูเงิน ประตูทอง ตรงนี้จะเป็นการพูดหยอกล้อกันอย่างสนุกสนาน พอตกลงกันได้แล้วก็จะให้เจ้าบ่าว เจ้าสาวแลกขันผูกมือกัน และเข้าไปยังสถานที่ประกอบพิธีที่ได้จัดเตรียมไว้

ขั้นตอนประกอบพิธี

เมื่อเจ้าบ่าว-เจ้าสาว เข้านั่งประจำที่พร้อมทั้ง พ่อ-แม่ ของทั้งสอง ที่จัดเตรียมไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

๑. เจ้าบ่าว-เจ้าสาว กราบพ่อ-แม่ทั้งสองฝ่าย พ่อ-แม่ อวยพร ให้คู่เจ้าบ่าวและเจ้าสาว

๒. เชิญแขกผู้ที่เป็นเกียรติสมควรพวงมาลัยให้คู่ เจ้าบ่าว-เจ้าสาว

๓. พ่อ-แม่ เจ้าบ่าวมอบสินสอดให้ พ่อ-แม่เจ้าสาว (ถ้ามี)

๔. เจ้าบ่าวหรือแม่เจ้าบ่าวสวมสร้อย-แหวนให้เจ้าสาว (ถ้ามี)

๕. เชิญแขกผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เจิมหน้า เจ้าบ่าว-เจ้าสาว

๖. เชิญผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันสวมมงคลแฝดให้เจ้าบ่าว-เจ้าสาว (ถ้ามี)

๗. เรียกขวัญคู่ บ่าว-สาว โดยหมอเรียกขวัญที่เตรียมไว้ (ถ้ามี)

๘. พ่ออ้อย แม่อ้อย (ปู่-ย่า-ตา-ยาย) ทั้งสองฝ่ายมัดมือ (ผูกข้อมือ) เอาหลานเขยหลานสะใภ้แล้วอวยพรให้

๙. พ่อ-แม่ ทั้งสองฝ่ายมัดมือเอาลูกเขยลูกสะใภ้ และอวยพร

๑๐. แขกผู้มีเกียรติ มัดมือ และอวยพรให้คู่ บ่าว-สาว

๑๑. เมื่อแขกมัดมืออวยพรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ที่เป็นคนสวมมงคลแฝด (ถ้ายังอยู่) ก็จะมามัดมือเป็นคนสุดท้ายและถอดมงคลแฝดและกล่าวอวยพร

๑๒. เสร็จแล้วก็จะให้คนที่ซื้อมงคล เช่น ทองคำ เงิน แก้ว แหวน ดี สุข สมบูรณ์ เป็นต้นเป็นผู้นำเอาเจ้าบ่าว-เจ้าสาวเข้าสู่ห้องหอเป็นเสร็จพิธีจากนั้นก็เป็นการเลี้ยงเครื่องดีมีอาหารสังสรรค์รื่นเริงแล้วแต่เจ้าภาพ จะจัดให้มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์ในงานแต่งงาน

พิธีสงฆ์ หรือพิธีเจริญพระพุทธมนต์ในงานแต่งงาน เป็นพิธีกรรมที่มีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีให้ โดยในวันพิธีจะนิมนต์พระมายังสถานที่จัดงานแต่งงาน หรือเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะไปทำพิธีที่วัดก็ได้ โดยทั่วไปวันที่เลือกเป็นวันประกอบพิธีแต่งงานนั้น จะมีการดูฤกษ์ ที่เป็นวันและเวลามงคลสำหรับคู่เจ้าบ่าวเจ้าสาวมาแล้ว แต่การทำบุญในพิธีสงฆ์ก็ยังเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เพราะตามธรรมเนียมไทยการเริ่มต้นชีวิตคู่ด้วยการทำบุญ ไม่เพียงเป็นการเริ่มต้นที่สร้างสิ่งดีงามและสิริมงคลให้กับชีวิต แต่ยังช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดีที่จะเป็นอุปสรรคของชีวิตให้หมดไป รวมทั้งยังมีความเชื่อว่าการได้ทำบุญร่วมกันนั้น กุศลจะส่งให้ได้เป็นคู่ครองกันทุกชาติไป

โดยการทำพิธีสงฆ์สามารถทำได้ทั้งเช้าและเพล แต่ส่วนใหญ่หากเป็นการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ที่บ้านหรือสถานที่จัดงานจะนิยมทำในช่วงเช้าก่อนพิธีแห่ขันหมาก และในงานมงคลอย่างงานแต่งงานจะนิมนต์พระสงฆ์เป็นจำนวนคู่เมื่อนับรวม พระพุทธรูปที่เป็นองค์พระประธานด้วยเป็น ๔ รูป แต่ที่เป็นที่นิยมกันมากที่สุดคือ คือนิมนต์พระสงฆ์ ๙ รูป รวมพระประธานด้วยเป็น ๑๐ รูป เพราะถือเคล็ดที่เลข “เก้า” เป็นคำพ้องเสียงเหมือนกับคำว่า “ก้าว” ที่หมายถึงก้าวหน้า แต่ในการถวายภัตตาหารหลังจากเสร็จพิธีสวดเจริญพระพุทธมนต์แล้ว สามารถถวายพระและเณรได้ทั้งวัด ไม่จำกัดว่าต้องเป็นพระสงฆ์ที่ประกอบพิธีเท่านั้น

ก่อนถึงวันงานเจ้าภาพต้องจัดเตรียมสถานที่ และอุปกรณ์ของใช้ในพิธีให้พร้อม โดยจัดโต๊ะหมู่บูชา สำหรับพระพุทธรูปที่เป็นองค์พระประธานพร้อมดอกไม้ ฐูป เทียน รวมทั้งจัดเตรียมอาสนะที่นั่งสำหรับพระสงฆ์ จัดให้ห่างกันพอประมาณ วางกระโถนไว้ข้างในด้านขวามือ ถัดออกมาจัดวางแก้วน้ำจानรอง นอกจากนี้ยังต้องเตรียมเครื่องใช้แต่ละแผนกให้เรียบร้อย อย่างสายสิญจน์ที่ปลายด้านเริ่มต้น ต้องวนไว้กับฐานพระพุทธรูป ๓ รอบ โดยวนเป็นทักษิณาวรรต คือ จากซ้ายไปขวา

แล้วหาพานวางด้ายสายสิญจน์ที่เหลือไว้ใกล้ ๆ เพื่อให้พระสงฆ์ใช้ประกอบการเจริญพระพุทธมนต์ต่อไป ใกล้ ๆ กับพานวางสายสิญจน์จะเป็นที่ตั้งของบาตรน้ำมนต์ ซึ่งอยู่ติดกับที่นั่งของพระสงฆ์ที่เป็นประธาน ในบาตรต้องใส่น้ำไว้พอควร ช่าง ๆ บาตรน้ำมนต์จะวางเทียบสีขาว ๑ เล่ม หนัก ๑ บาท มักวางรวมไว้กับพานที่ใส่ด้ายสายสิญจน์ เพื่อใช้ในการทำน้ำมนต์ นอกจากนั้นที่ขาดไม่ได้ยังมีด้ายมงคลแฝด และแป้งประแจ หรือกระแจ หรือแป้งเจิมหน้าผากคู่บ่าวสาวไว้เข้าพิธีด้วย

ลำดับพิธีการงานมงคลแต่งงาน

- เรียนเชิญคู่บ่าวสาวจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย (เจ้าบ่าวจับคันทียนชนวน เจ้าสาวจับมือเจ้าบ่าว)

- มัคคนายกนำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย
- รับศีล
- พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

พิธีกรจุดเทียนชนวนส่งให้ คู่บ่าวสาวรับเทียนชนวนไปจุดเทียนที่ขันน้ำมนต์ ส่งเทียนชนวนคืนให้พิธีกร คู่บ่าวสาวยกขันน้ำมนต์ถวายพระสงฆ์ที่เป็นประธานในการเจริญพระพุทธมนต์

- คู่บ่าวสาวร่วมกันตักบาตร เมื่อเจริญพระพุทธมนต์ไปจนถึงบทถวายพระ (อิติปิ โส ฯลฯ พาหุงฯลฯ) คู่บ่าวสาวไปตักบาตรร่วมกัน

- คู่บ่าวสาวถวายข้าวพระพุทธ (ถ้าทำพิธีตอนเช้า ถ้าเป็นตอนเพลไม่ต้อง) การบูชาข้าวพระพุทธตามธรรมเนียมโบราณที่มีมาแต่เดิมนั้นไม่ใช่ถวายให้พระพุทธเจ้าฉัน แต่ถวายในฐานะเป็นเครื่องสักการบูชาอย่างหนึ่ง เสมือนหนึ่งบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียน

- คู่บ่าวสาวถวายภัตตาหารและจตุปัจจัยไทยทานแด่พระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์เรื่อยไปโดยลำดับจนครบทั้ง ๙ รูป

- คู่บ่าวสาวร่วมกันกรวดน้ำรับพร

- พระสงฆ์ฉันภัตตาหาร
 - พระสงฆ์อนุโมทนา และประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่คู่บ่าวสาว
- เป็นอันเสร็จพิธี

(ขอขอบคุณ พ่อหนานศรีวงศ์ ดวงเนตร ผู้ให้ข้อมูล)

๓.๔ งานอวมงคล

๓.๔.๑ งานศพ

การสิ้นชีวิตไปของบุคคลผู้หนึ่งถือว่าเป็นการหมดสิ้นภารกิจ ทั้งปวงที่เคยกระทำมา สิ่งใดก็ตามที่เคยปฏิบัติเมื่อครั้งยังมีชีวิตทั้งที่ถูก และผิด ก็จะมีการอโหสิกรรมให้แก่ผู้นั้น การปฏิบัติต่อศพนั้นต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ตามจารีตอย่างเคร่งครัด ถ้าหากฝ่าฝืนหรือ ละเลยก็อาจเป็นโทษเป็นภัยแก่บุคคลผู้เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นตัว, เมีย, ลูก, พ่อ, แม่ และบรรดาญาติหรือแก่ชุมชนและบ้านเมือง พระพุทธศาสนา สอนเอาไว้ว่าบุคคลใดก็ตามเมื่อยังมีชีวิตอยู่หากได้กระทำความดีตาม หลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนแล้ว ก็จะได้รับความสุขความสบายในปัจจุบัน ขณะ หากว่าสิ้นชีวิตไปก็จะมีชีวิตดีหนุนนำส่งให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีที่ ประเสริฐ มีความสุขกายสบายใจ หากว่าบุคคลผู้ใดมิได้กระทำในสิ่งที่ ตรงกันข้ามกับที่พระพุทธเจ้าทรงสอน แล้วก็จะได้รับความทุกข์ทั้งใน ปัจจุบันขณะ และเมื่อสิ้นชีวิตไปก็จะได้ประสบกับสิ่งที่เรียกว่า อบายภูมิทั้ง ๔ มีนรกเป็นต้น ดังนั้นบรรดาญาติพี่น้องลูกหลานของผู้เสียชีวิตเมื่อต้อง การให้บรรดาญาติ ๆ ของตนได้พ้นจากความทุกข์ยากลำบากก็จะมี การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เพื่อที่ว่า อานิสงส์อันเกิดจากการทำบุญเช่นนั้น จะไปบันดาลให้ผู้ตายนั้นได้พ้นจากความทุกข์ยากและได้ไปสู่สุคติโลก สวรรค์ โดยเริ่มตั้งแต่ใกล้สิ้นชีวิตโดยมากมักจะมีการนิมนต์พระมาเทศนา ธรรมให้ฟัง เพื่อบอกให้ผู้ทีใกล้เสียชีวิตนั้นนึกถึงแต่สิ่งที่ดีงามเช่นระลึก

ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือแม้แต่การกระทำที่ตนเองได้กระทำลงไปเช่น การให้ทาน รักษาศีล พังธรรมเป็นต้น โดยเชื่อว่าหากเขาระลึกแล้วจะทำให้จิตใจของเขาสงบตั้งมั่น เมื่อตายไปแล้วก็就会有การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ หรือแม้แต่ว่าบุคคลผู้นั้นจะตายด้วยวิธีใดก็ตามมักจะมีการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ให้เขาพ้นจากวิบากกรรมเหล่านั้น เริ่มตั้งแต่สิ้นชีวิตเมื่อมีบุคคลใดเสียชีวิตลงไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์เจ้านายเชื้อพระวงศ์ พระสงฆ์ หรือแม้แต่ชาวบ้านธรรมดาอันดับแรกที่จะต้องเตรียมเป็นเบื้องต้นมีกิจดังต่อไปนี้ โดยขออ้างอิงเอาจากหนังสือประเพณีชีวิต ของ ศรีเลา เกษรพรหม ดังนี้

การอาบน้ำศพ

หมายถึงการปฏิบัติต่อผู้ตายมีการนำศพไปอาบน้ำเพื่อชำระสิ่งสกปรกต่าง ๆ โดยใช้น้ำที่ผ่านการต้มแล้วรอให้อุ่นจึงนำมาอาบให้กับศพเสร็จแล้วก็นำมาเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ใหม่ ตกแต่งร่างกายให้เรียบร้อย สำหรับเสื้อผ้าที่นำมาใส่ นั้นต้องใส่กลับด้านคือเอาเสื้อผ้าที่ปกติดึงเอากระดุมไว้ทางด้านหน้า แต่เวลาใส่ให้คนตายต้องเอากระดุมไปทางด้านหลัง กางเกงก็เช่นกัน จากนั้นจึงนำเอาศพยกวางบนเสื่อหรือที่ล้านนาเรียกว่า สาดต้องก่าย นอกจากสาดแล้วก็ต้องเตรียมด้ายหรือสายสิญจน์เพื่อที่จะเอามามัดศพโดยมัดที่มือ พร้อมกับใส่สวดยดอกไม้ในมือศพเพื่อให้นำไปบูชาพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แล้วก็มัดที่หัวแม่เท้า ทั้งซ้ายและขวาให้ติดกันแล้วก็นำศพใส่ในหีบหรือล้อย่าง

พิธีการรดน้ำศพ

การโปรดน้ำศพ

๑. แต่งกายไว้ทุกข์ หรือชุดดำหรือขาว
๒. การรดน้ำศพถือสืบกันมาว่า ไปขอขมาโทษ เพื่อจะได้ไม่มีเวรภัย

ต่อกัน

๓. นิยมรดเฉพาะท่านผู้มีอายุสูงกว่า หรือรุ่นราวคราวเดียวกันเท่านั้น

๔. ผู้มีอายุมากกว่าผู้ตาย ก็ไปร่วมงานให้กำลังใจเจ้าภาพ แต่ไม่นิยมรดน้ำศพ

๕. การรดน้ำศพนิยมทำเฉพาะผู้มีตำแหน่งหน้าที่ หรือคุณบัติที่มีคนนับถือมาก คนธรรมดาไม่นิยมทำกัน

การเตรียมพิธี

๑. จัดโต๊ะหมู่บูชา ประกอบด้วยเชิงเทียน กระถางธูป แจกันดอกไม้ให้สวยงาม

๒. เตียงหรือโต๊ะเตี้ย สำหรับวางศพ อย่านำสูงเกินไป ประดับด้วยผ้าขาวหรือผ้าสีทอง

๓. เชิญศพนอนบนเตียง คลุมศพด้วยผ้าขาว หรือผ้าสีทอง มือขวาทางออก มีชันน้ำไปใหญ่รองใต้มือ

๔. น้ำสะอาด ใส่น้ำอบน้ำหอม ส้มป่อย ใส่ชันน้ำไปใหญ่ มีชันเล็ก ๆ หลายใบยื่นให้แขกรดน้ำ

ลำดับพิธีการ

๑. เชิญประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ไม่ต้องกล่าวคำบูชา

๑. ประธานวางพวงมาลัยดอกไม้บนหน้าอกศพ

๒. รดน้ำลงที่มือศพ พร้อมทั้งกล่าวคำรดน้ำศพ

วิธีปฏิบัติกรรดน้ำศพคุณหัสดี

๑. ถ้าอาวุโสมากกว่าตน ก่อนรดน้ำศพ นิยมนั่งคุกเข่าน้อมตัวลง ยกมือไหว้ พร้อมกับนิกขอมมาโทษต่อศพนั้นว่า “หากได้ล่วงเกินท่านทั้งทางกาย วาจา ใจ ก็ดี ขอท่านโปรดอโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

๒. เมื่อยกมือไหว้ขอมาแล้ว ถือภาชนะสำหรับรดน้ำด้วยมือทั้งสอง เทน้ำลงที่ฝ่ามือขวาของศพ พร้อมกับนึกในใจว่า “ร่างกายที่ตายแล้วนี้ ย่อมเป็นอโหสิกรรมไม่มีโทษ เหมือนน้ำที่รดแล้วจะนั่น”

๓. เมื่อรดน้ำศพเสร็จแล้ว นิยมน้อมตัวลงไหว้พร้อมกับอธิษฐานว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด”

วิธีปฏิบัติกรรณน้ำศพพระสงฆ์

๑. นั่งคุกเข่าตามเพศกราบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อมกับนึกขอขมาโทษว่า “หากได้ล่วงเกินท่าน ทั้งทางกาย วาจา ใจ ก็ดี ขอท่านโปรดอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

๒. เมื่อขอขมาโทษเสร็จแล้ว ฟังถือน้ำด้วยทั้งสองเท้าน้ำรดลงที่ฝ่ามือขวาของศพ พร้อมกับนึกในใจว่า “ร่างกายที่ตายแล้วนี้ ย่อมเป็นอโหสิกรรม ไม่มีโทษ เหมือนน้ำที่รดแล้วจะนั่น”

๓. เมื่อรดเสร็จแล้ว กราบเบญจางคประดิษฐ์อีก ๓ ครั้ง พร้อมกับนึกอธิษฐานว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด”

การไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล

๑. นิยมแต่งกายไว้ทุกข์ตามความนิยมของสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ

๒. นิยมนำพวงหรีด ตามควรแก่ฐานะตนไปแสดงความเคารพด้วย

๓. นิยมนำผ้าบังสุกุลไปร่วมทำบุญด้วยตามฐานะ

การแสดงความเคารพศพของคฤหัสถ์

๑. ถ้ามีอายุโสมมากกว่าตน นิยมนำพวงหรีดไปด้วย เมื่อวางพวงหรีดแล้ว ถ้าแต่งเครื่องแบบราชการ นิยมยืนตรงโค้งคำนับ ถ้ามิได้แต่งเครื่องแบบยืนตรงน้อมตัวลงยกมือไหว้

๒. ถ้านำกระเช้าดอกไม้แจกันดอกไม้ หรือพวงหรีดดอกไม้ไปเคารพศพ เมื่อวางกระเช้าดอกไม้แล้ว นิยมนั่งคุกเข่าราบทั้งเพศชาย

และหญิง จดรูป ๑ ดอก ประนมมือยกธูปขึ้นจบ ให้ปลายนิ้วชี้อยู่ระหว่าง คิ้วตั้งจิตขอขมาโทษ

๓. เมื่อขอขมาแล้วพึงปักธูป ณ ที่ปัก นั่งพับเพียบหมอบกราบ กระพุ่มมือ (คือนั่งพับเพียบตะแคงตัว ข้างขวาหันหน้าไปทางศพ วางมือ ขวาลงก่อน แล้ววางมือซ้ายลงแนบกับมือขวา ประนมมือตั้งอยู่กับพื้น พร้อมกับหมอบให้หน้าผากลงจรดหัวแม่มือ) พร้อมตั้งใจอธิษฐานแล้วลุกขึ้น
หมายเหตุ : ถ้าเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศนั้น ผู้ไปเคารพไม่ต้องจุดธูปบูชาศพ

การแสดงความเคารพศพพระสงฆ์

๑. นิยมแต่งกายตามแบบเช่นเดียวกับศพทุกหัสดี
๒. เมื่อวางเครื่องสักการะบูชาแล้ว นิยมนั่งคุกเข่าตามเพศ จดรูป ๑ ดอก ประนมมือยกธูปขึ้นตั้ง ให้ปลายนิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้ว ปลาย นิ้วชี้จรดหน้าผากพร้อมกับตั้งใจขอขมาโทษ
๓. เมื่อขอขมาโทษแล้ว พึงปักธูป ณ ที่ปักธูป กราบแบบเบญจางค ประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อมกับนึกอธิษฐาน

ไฟยาม

เป็นไฟที่จุดไว้ที่บนหัวศพบ้าง ปลายเท้าศพบ้าง สำหรับไฟยามนั้น ในหนังสือประเพณีชีวิตกล่าวว่ สมัยโบราณใช้น้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมัน จากพืชอย่างอื่น ภาชนะที่ใส่เอาถ้วยจักแกงคว่ำลง เอาน้ำมันใส่ตรงกัน แล้วจึงพ่นดินกาจุ่มลง ต่อมาใช้ดินเหนียวปั้นเป็นภาชนะบรรจุน้ำมันที่ เรียกกัน “ผางประทีป” สมัยหลังใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าด สาเหตุที่ต้องจุดไฟ ยามมีคำอธิบายไว้หลายประการเช่นว่า (๑) เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติคน เป็นว่า ชีวิตก็เหมือนกับตะเกียงนั่นเองถ้าหากหมดเชื้อลงยามใดควม เป็นคนก็สิ้นสุดกันเมื่อนั้น (๒) เพื่อให้มองเห็นศพได้ถนัดและป้องกันสัตว์ มาใกล้ศพโดยใช้แสงสว่างจากตะเกียงมาช่วยไล่สัตว์

(๓) เพื่อจะได้เป็นแสงส่องทางให้แก่ผู้ตายได้ไปสู่โลกอีกโลกหนึ่ง

ขันข้าวหลังหีบ

ในช่วงที่ศพยังมีได้นำไปเผาในบรพราตยาติ ๆ ต้องนำเอาอาหารมาวางไว้บนหลังหีบศพทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้ที่ตายนั้นได้มาบริโภคอาหารนั้น นอกเหนือไปจากการนำไปถวายพระสงฆ์ที่วัด โดยที่ผู้ที่นำอาหารไปให้นั้น ต้องเคาะโลงบอกให้ผู้ตายนั้นมารับประทานอาหาร เป็นดังนี้ตลอดในช่วงเวลาที่จะต้องกินอาหาร โดยปกติชาวบ้านทั่วไปมักบริโภคอาหารวันละ ๓ มื้อ และจะทำเช่นนี้จนกว่าจะนำเอาศพไปเผาหรือฝัง

ข้าวของเครื่องใช้ของผู้ตาย

เมื่อบุคคลนั้นได้สิ้นชีวิตไปก็จะมีการเก็บข้าวของเครื่องใช้โดยเฉพาะเสื้อผ้าที่ผู้ตายมักใช้สอยอยู่เสมอ ตลอดจนเครื่องใช้บางอย่างที่ต้องเก็บมารวมกันไว้และนำไปเผาหรือฝังพร้อมกับศพเลย ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจจะเนื่องมาจากว่าหากเก็บไว้แล้ว อาจจะทำให้ผู้ที่เคยอยู่ร่วมกันมีความเศร้าเสียใจเพราะได้มาเห็นสิ่งของต่าง ๆ ต่อมาเพื่อป้องกันโรคภัยบางชนิดที่ติดอยู่กับเครื่องใช้เหล่านั้นเพื่อสุขอนามัยของคนที่ยังอยู่ก็ต้องนำเอาออกไปให้พ้นเสียจากเรือน

การจัดเตรียมพิธี

(๑) เมื่อนำโลงตั้งที่เหมาะสมแล้ว ประดับด้วยดอกไม้ นำกระถางธูปใบใหญ่มีวัสดุรองนำไว้ที่ท้ายโลงนำธูปและไฟจุดไว้ด้วย

(๒) จัดสถานที่บำเพ็ญกุศล ให้จัดโต๊ะหมู่บูชาไว้ ข้างซ้ายของอาสนะสำหรับพระสงฆ์ปกติคือนละ ๔ รูป จะมากกว่านั้นก็ได้ สำหรับพัดที่จะใช้ควรดูให้ดีก่อน ให้ใช้พัดสำหรับงานศพเท่านั้น

(๓) จัดเครื่องไทยธรรมสำหรับถวายในพิธีสวดพระอภิธรรมแต่ละคืน จำนวน ๗ สำหรับ (พระสงฆ์ ๔+ กัณฑ์เทศน์ ๑+พระพุทธรูป ๑+อาจารย์ ๑) สำหรับปัจจัยใส่ตามศรัทธา

ข้อสังเกต

๑. การเชิญผู้มีเกียรตินำผ้าบังสุกุลไปวางตรงหน้า พระสงฆ์ ให้พิธีกร ใช้คำว่า ทอดผ้าบังสุกุล ไม่ใช่คำว่า วางผ้าบังสุกุล และเรียนเชิญผู้มีเกียรติ ไม่ใช่แขกผู้มีเกียรติ

๒. มักคนanyakควรสังเกตว่าพระสงฆ์จะเทศน์คัมภีร์หรือบรรยายธรรม ควรอาราธนาให้ถูกต้อง

พิธีการวันประชุมเพลิงศพ

๑. การประชุมเพลิงศพหรือฌาปนกิจศพ หมายถึงการทำบุญศพ วันสุดท้ายที่จะนำไปสู่ป่าช้าเชิงตะกอน ไม่นิยมเผาในวันก้ากอง วันพระใหญ่ (เดือนดับ-เดือนเพ็ญ) วันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ

๒. แบ่งหน้าที่เตรียมอุปกรณ์ที่จะนำไปป่าช้า เช่น เสื่อ พาน เป็นต้น

๓. การบวชหน้าไฟ นิยมให้บุตรหลานบวชเพื่อที่จูงศพสู่เชิงตะกอน เจ้าภาพต้องเตรียมดังนี้

- จัดหาผู้ที่จะบวช โดยให้สมัครใจบวช และผู้จะบวชต้องรู้ดีียงสา และมีความเข้าใจการบวช เพราะถ้าอายุต่ำเกินไปกว่านั้นจะลำบากพระอุปัชฌาย์ และหาผ้าไตรยาก หากเป็นไปได้ให้เจ้าภาพจัดหาซื้อเอง

- จัดเตรียมผ้าสำหรับบวชให้ครบตามจำนวนผู้บวช

- ตอนค่ำให้ผู้จะบวชโกนหัวตามธรรมเนียม ไม่ควรตัด

- จัดเตรียมขันดอกไม้รูปเทียนพร้อมปัจจัย

- ถ้าพระอุปัชฌาย์ไม่ได้รับนิมนต์มาในงานพิธีนั้น จะต้องไปบวชยังวัดที่มีพระอุปัชฌาย์อยู่ จะให้เจ้าอาวาสบวชเองไม่ได้ และต้องแจ้งให้ท่านทราบล่วงหน้าด้วย จะไม่ได้ยุ่งยาก

- การบวชแต่ละครั้งควรมีเจ้าภาพผู้ใหญ่ไปด้วย

๔. เมื่อพระสงฆ์ถึงบริเวณพิธีแล้ว เจ้าภาพประเคนเครื่องรับรอง สำหรับการนิมนต์พระสงฆ์วันประชุมเพลิงนั้น นิยมจำนวน ๖-๘-๑๐ รูป ถ้าเจ้าภาพเป็นทานบดี (ผู้มีจิตศรัทธาแรงกล้า) จะนิมนต์มากกว่านี้ก็ได้

พิธีการในสุสาน

เมื่อศพไปถึงสุสานแล้วไม่ต้องลุกขึ้นยืน ให้นั่งสงบ พนักงานแจกน้ำดื่ม เจ้าหน้าที่เตรียมจัดสถานที่ จากนั้น

- จัดให้มีการถ่ายรูปที่ระลึก เพื่อให้เจ้าภาพได้เตรียมรายชื่อผู้มีเกียรติทอดผ้าบังสุกุล การถ่ายรูปควรถ่ายที่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ที่จะถ่ายในสุสานเฉพาะแขกสำคัญ เช่น ญาติมาจากต่างอำเภอต่างจังหวัด ผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน และผู้นำท้องถิ่น สุดท้ายจะเป็นกลุ่มแม่บ้าน พิธีกรควรแจ้งให้แต่ละคนระบวล่วงหน้า จะได้เตรียมตัว

- เจ้าหน้าที่เตรียมภูเขาโยง ใช้ลาดภูเขาโยงหน้าพระสงฆ์ เตรียมผ้าบังสุกุลให้ผู้มีเกียรติทอดตรงหน้าพระสงฆ์ ไม่ควรให้เกิน ๕๐ ผืน เจ้าภาพ ควรเตรียมผู้มอบผ้าจัดการซักซ้อมให้เข้าใจก่อน

- เจ้าภาพเตรียมซองปัจจัยสำหรับบริจาคแก่สาธารณกุศลในหมู่บ้าน พิธีกรเรียนเชิญผู้แทนหน่วยงานเข้ารับปัจจัย

- พิธีทอดผ้าบังสุกุล พิธีกรเชิญผู้มีเกียรติทอดผ้าบังสุกุล ควรเรียกชื่อเป็นลำดับ ไม่ทอดระยะเวลานานเกินไป

- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล

- ถ้าหากจะมีการอ่านประวัติผู้ตาย ให้เรียนเชิญญาติหรือครูอาจารย์ที่สันทัดในการอ่าน หลังจากอ่านประวัติแล้วจึงเรียนเชิญประธานพิธีรับผ้าไตร

- การทอดผ้าไตรบังสุกุล ผ้าไตรจะมีกี่ไตรก็ตามถ้ามีเกิน ๒ ไตร ให้ทอดพร้อมกัน ถ้ามีมากกว่า ให้กำหนดเป็นไตรเอก ๑ ไตร นอกนั้นเป็นไตรรอง แนวปฏิบัติให้ญาติอุ้มผ้าไตรเดินตามประธานพิธีไปจนถึงสถานที่ทอดผ้าไตร ประธานรับผ้าจากเจ้าภาพ เฟ่งมองดูที่ศพชั่วคราว แล้วทอดผ้าด้านยาวไปข้างหน้า เสร็จแล้วค้ำบ หรือไหว้ครั้งหนึ่ง (ถ้าอายุสูงกว่าให้ไหว้ ถ้าอายุต่ำกว่าให้ค้ำบ)

- การกล่าวคำปลงสังเวช จะใช้แบบสั้นหรือยาวก็ได้ ให้พิธีกรแจ้งให้ทุกคนทราบว่าจะเป็นผู้กล่าวนำ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ะคะคะวะโต ะระระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ ๓ จบ
อะนิจจา ะตะ สะงขารา อุปปาทะวะยะธัมมิโน อุปปัชฌิตะวา
นิริขณันติ เตสัง วุ ปะสะโม สุโขฯ

กายะกัมมัง ะจิกัมมัง มะโนกัมมัง สัตถุจิจจะ โทสัง ะสัตถุจิจจะ
โทสัง สัพพัง โทสัง ะฆะมันตุ โนฯ

บัดนี้ ข้าพเจ้าทั้งหลาย อันประกอบด้วย ลูกหลาน ญาติมิตร
และผู้มีเกียรติ ได้นำร่างอันปราศจากวิญญาณของ.....
มาตั้งไว้บนเชิงตะกอน ณ สถานที่แห่งนี้ เพื่อประกอบพิธีประชุมเพลิง
ในโอกาสนี้ หากข้าพเจ้าทั้งหลาย ได้ประมาทพลาดพลั้ง ล่วงเกินท่าน
เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
ทั้งเจตนาและไม่ได้เจตนาก็ดี ขอให้ท่านโปรดอโหสิกรรม แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลายด้วย ในขณะที่เดียวกัน (ชื่อผู้วายชนม์) เมื่อยังมีชีวิตอยู่ อาจล่วงเกิน
ข้าพเจ้าทั้งหลาย ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ข้าพเจ้าทั้งหลายขออโหสิกรรมไว้
ณ ที่นี้ด้วย ขอบุญกุศลที่ท่านทำมาแล้วในอดีต และบุญกุศลที่ญาติพี่น้อง
ข้าพเจ้าทั้งหลายได้กระทำแล้วนี้ โปรดจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ
ท่าน ไปสู่สุคติสวรรค์ด้วย เทอญฯ

(แบบยาว)

นะโม ตัสสะ ะคะคะวะโต ะระระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ ๓ จบ
อะจิริง ะตะ ยิง กายิ ปะฐะวิง ะธิสะสะติ จุทโธ
อะเปตะวิญญาโณ นิริตถิง ะ กะลิงคะลัง

อะจิริง ะตะยิงกายิ, อันว่าร่างกายของเรานี้ ไม่นานหนอ,
เมื่อปราศจากวิญญาณแล้ว, จักนอนทับพื้นแผ่นดิน, ดุจที่นอนไม้ที่เขา
ทอดทิ้งไว้ในป่า, เย ทะหะรา จะ, มะหันตา จะ, ทะลิตทา จะ, มะหัทธา
จะ, เย พาลา, เย จะปัณทิตา, สัพเพ มัจจุ ะสังยันติ, สัพเพ มัจจุ
ปะรายะนา, เยชะนา อันว่าชนทั้งหลายเหล่านี้, ทะหะรา จะ, เป็นคน
หนุ่มก็ดี, มะหันตา จะ, เป็นคนแก่ก็ดี, ทะลิตทาจะ, เป็นคนยากจนเข็ญใจก็ดี,

มะหัทธา จะ, เป็นคนมั่งมีก็ดี, เย พาล เป็นคนพาลก็ดี, เยจะปัดทิตา, เป็นบัณฑิตก็ดี, สัพเพ มัจจุ ะสังยันติ ชนเหล่านั้นทั้งหมด, ย่อมเข้าสู่อำนาจแห่งความตาย, สัพเพ มัจจุ ะราเยนา, ชนเหล่านั้นทั้งหมด, ย่อมมีความตายเป็นที่ไปในเบื้องหน้า,

ยะถาปิ เสลา วิปูลา นะกัง อาหัจจะ ปัพพะตา สะมันตา อะนุปะริเยยยุง นิพโปถนตา จะตุทิสสา อายุง ปาเชนติ ปาณินัง ยะถาปิเสลา, เปรียบปานประหนึ่งว่า, ภูเขาศิลาล้วน, สูงจดท้องฟ้า, กลิ้งบดสัตว์เข้ามาในสี่ทิศ, สัตว์ทั้งหลายที่อยู่ใกล้ตายก่อน, ที่อยู่ไกลตายทีหลัง, ส่วนที่จะเหลืออยู่นั้น, หาบ่มีได้, ข้อนี้แลมีอุปมาฉันใด, เอยัง ชะราจะมัจจุจะ อันว่าความแก่และความตาย, ก็มีอุปมาเหมือนดังนั้น, สัพเพสัตตา, มะรันติ จะ , มะริงสุจะ, มะริสสะเร, ตะเถวะหัง, มะริสสามิ, นัตติ เม, เอตถะ สังสะโย

สัพเพ สัตตา, อันว่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง, มะรันติ จะ กำลังตายอยู่ ณ บัดนี้ก็ดี, มะริงสุ จะ ตายล่วงลับไปแล้วก็ดี, มะริสสะเร จักตายใน วันข้างหน้าโน้นก็ดี, ตะเถวะหัง มะริสสามิ แม้ตัวเราเองก็จะต้องตายเหมือนดังนั้น, นัตติ เม เอตถะ สังสะโย, เพราะฉะนั้นความสงสัยในเรื่อง ความตาย, จึงไม่มีแก่เราเลย ฯ

- การวางดอกไม้จันทร์ ให้ประธานพิธีเป็นผู้นำทุกคนขึ้นวางดอกไม้จันทร์บนพานที่เจ้าภาพจัดไว้ตรงหน้าเชิงตะกอน สุภาพบุรุษขึ้นก่อน สภาพสตรีขึ้นทีหลัง

- เมื่อวางดอกไม้จันทร์แล้ว ควรกลับมานั่งที่เดิมก่อน รอให้จุดไฟประชุมเพลิงก่อน จึงค่อยกลับ

- การประชุมเพลิง ในขณะประธานประกอบพิธีจุดไฟประชุมเพลิง ให้ทุกคนยืนขึ้น เมื่อเสร็จแล้วจึงเดินทางกลับ

๓.๔.๒ การเก็บกระดูก (อัฐิ)

การเก็บอัฐิ (กระดูก) หลังจากการประชุมเพลิงแล้ว ๓ วัน เป็นวันเก็บอัฐิ หรือตามแต่ความสะดวกของเจ้าภาพ

การเตรียมการ

- นิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป หรือบางแห่งนิมนต์ ๑ รูป แต่ถ้ามีพระมากควรนิมนต์ ๔ รูป ประกอบพิธี

- เตรียมผ้าบังสุกุล ๔ ผืน

- น้ำส้มปล่อยดดับเพลิงใส่ถังเตรียมไป

- ควักข้าวปั้น+กล้วยหน่วยสำหรับบูชาเซียงเหมี้ยง (เทวดาประจำป่าช้า)

- หม้อหรือกู่สำหรับบรรจุอัฐิ

- น้ำกรวดกร่อน้ำหยาด

แนวปฏิบัติ

- เมื่อถึงบริเวณพิธี (สุสาน) ให้นำควักไปบูชาเซียงเหมี้ยงก่อน

- ญาติหรือเจ้าภาพนำน้ำส้มปล่อยรดที่รางเหล็กเชิงตะกอน จากนั้นใช้ไม้หรือคีมคีบกระดูกวางไว้บนใบตองหรือกระดาษรอง เป็นรูปคนหันศีรษะไปทิศตะวันออก

- นำผ้าบังสุกุลแจกให้ญาติทอดข้างละ ๒ ผืน

- นิมนต์พระสงฆ์พิจารณาแล้วหยาดน้ำ

- นำอัฐิทั้งหมดใส่หม้อหรือกู่เก็บไว้ในสุสานหรือที่วัด

- เก็บกวาดเต้ากระดูกที่เหลือให้เรียบร้อยเป็นเสร็จพิธี ๗

หลังจากนั้นให้ครบกำหนด ๑๐๐ วัน จึงทำพิธีทำบุญอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า “ทำบุญ ๑๐๐ วัน”

ส่วนที่ ๔

คำกล่าวโอกาสและคำถวายทาน

๔.๑ คำสูมาครวัตาน

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ (๓ จบ)
แล้วกล่าวโอกาส ดังนี้

อะหัง วันทาமி สัพพะวัตถุตานัง สัพปัง โตสัง ขะมะณะ เม ภันเต ฯ
สาธุ โอกาสะ ข้าแต่สัพพะเอ็งเครื่องครวัตาน สะหะปริวานหลายหลาก
พร้อมทุกภาคนานา อันศรัทธาผู้ข้าตั้งหลาย ได้ขงขวยมาตคแต่ง สัพพะ
แห่งตانا อันหามาได้โดยชอบ ผะกอบด้วยเจตนา ยามเมื่อตาแต่งห้าง
ก็ตั้งสร้างของตนา บได้แบ่งปันหยุดหย่อน หลอนได้กินก่อนตนาถุน
บได้ปองปันเป็นส่วน หลอนได้ด่วนหยุดเอา ยามเมื่อมัวเมาตคแต่ง
ได้คู่เียดยแข่งเตียวกาย ของตนาตั้งหลายตคต่ำ ได้ข้ามย่ำตีเตียน
ได้เจียรจำกำชอบ ของตนาตคต่ำยอบกวนเก่า หลังเตือมัวเมาแนบห่อ
บตันได้ผ่อขัดสี หลังเตือได้เดียดดำตีเด็กอ่อน เขาจ่างอิดอ่อนกวนกิน
หูได้ยिनออกปาก เป็นกำหากรุนแรง ได้จำแข็งขนาบกำร้ายหยาบปาไล
มิโมให้ชั่ววิต ผู้ข้าก็รู้ว่าเป็นโตตเวรกรรม บได้คบบำเดียดดำ ออกปากว่า
โงงหนงาน หลังเตือลูกหลานมาใกล้ได้ขับไล่จำหนักลัวเป็นวจีกำปาก
กลัวเป็นปาบเป็นกรรม หลอนได้กระตำฟ้าวฟิงนอนยिनนั่งข้ามกาย
เหงื่อโคลไหลน้ำลายตกลใส่ ตั้งเส้นผมน้อยใหญ่ ตคหล่นใส่ของตนา
หลังเตือช่วยล้างจันด้วยถาด บปอสะอาดหมดใส หลงลืมไปฟั้งพาด
ด้วยความประมาทลสา กัวเป็นภยยาโตตีใหญ่ จึงตคแต่งได้นำมายัง
บุพผา ดวงดอกข้าวตอกพร้อมเตียนไฟ น้ำสุกนโรตะกะใสจิ้นจ้อย ผู้ข้าน้อย
ขอสูมาสัพพะปะริวารหลายเอ็ง อันเป็นเครื่องของตนา ขอเครื่องวิเสส
สะนะตนาเจ้าโผดหื้อหาย กายเป็นอโหสิกรรม ออย่าหื้อเป็นนิวรรณ์กรรมกรรม

ปายหน้าแก่ศรัทธาผู้เข้าตั้งหลายจู้ผู้จู้คน จู้น้อยใหญ่จ่ายถึง
นั้นจุงจักมีเตียงแต่ดีหสิฯ กายะตวาทะ วะจีตวาทะ มะโน ตวาทะ สัจจะ
อะสัจจะ อะตีตะโตสัง อะนาคะตะโตสัง ปัจจุปันนะโตสัง สัปโปโตสัง
ชะมันตุ โน ฯ

๔.๒ คำเชิญเทวดาหมื่นโลกธาตุ

สาธุ สาธุ สะมันต่า จักกะวาเพสุ อัคราคัจฉันตุ เทวะต่า สัทธัมมัง
มุนิราชัสสะ สุนันตุ สัคคะโมกชะทัง ฯ สัคเค กามะ จะ รูปะ คิริสิชะระตะเสฐ
จันตะลิกเข วิมานะ ที่เปรัตเสฐ จะ คามะ ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ
เขตเต ภูมัมภุสสาทยะ จะตุโลกะपालาธาชา ยะมะธาชา อินโท เวสสุวัตถณะ
ธาชา อะริยะเมตเตยโย โพธิสัตตา วะกาทยะ อะริยะสวาธา จะ ปุถุช
ชะนะ กัลยาณา จะ สัมมาทิฏฐี ยะวะพุทเธ ปะสันนา ธัมเมปะสันนา สังฆะ
ปะสันนา พุทเธ สะคาธาธา ธัมเม สะคาธาธา สังฆะ สะคาธาธา อิติ
ฐานะโต ยาวะ ปะรัมปะธา อิมัสสิงสุ จักกะวาเพสุ เทวะต่า ยัง มุนิวะระ
วะจะนัง สาธะโว โน สุนันตุ ฯ โภโกโต เตวะนาคะธาธา อินโต ยมมะคัพพะ
ธรรณี จะคุดตะ สิริมา ภิทานา อะวะสะ ระกะธาติ ปีตามาธา บุพพะคาละ
เทวะโมทันตุ ปุญญังจะตะนะ ตัสสะมา ตุมเหติ อนุโมทนา ฯ

สุนันตุ โภโกโต เทวะสังขาโย พิงราเทวดาตั้งหลาย อันตั้งอยู่สถิต
ยังวิมานคำ สุระนันตุ จุงจักฟังเสียงสาร ตั้งเทวดาอันรักษา กายะสันดานจู้
อันรักษาเคหะกุเหยาเรือน อันรักษาแม่น้ำเหมืองฝายเขตห้อง อันรักษา
ทั่วห้องกุอาณา อันรักษาวัตธาสาสนาจู้ที่ อันรักษาที่นี้เป้นแก้ว ตั้งฝูงเทพ
ท้าวอยู่ด่านด้าวเขตโขงธรรณี แผ่นผืนไกลอากาศกว้างโลกจักวาไฟพะนัม
แผ่นดินกลมทั่วทุกด้าว โขงเขตด่านดงรี อันรักษาในนทีน่านน้ำ ทุกเถื่อน
ถ้ำสระสรี ตั้งเส้นหญ้าและวัลลีย์ ตั้งคิริปปพะเต อะสุเรมากมวมลมี ตั้งกุมมะ
กั้นคันธัพพะยักษ์มะหะเสสิ ได้หล้ามีอะเวจีธรรราช ท้าวยมพิบาล จะตุโลคัง

ตั้งสี่องค์คานจอมเรือ ท้าวธิดาของคอินทร์อัมรินทร์ขึ้นฟ้า จอท่ามา
วะจะระ อัญเชิญมาตั้งหัวโขงโสร้สสะแผ่นฟ้าถึงพระพรหมมวลงมาก
ตราบต่อเต้าเนวส์ญญา อัญเชิญมาตั้งเทวดาอันรักษายังพระธาตุเจ้า
ตั้งหลาย หมายถึงเทวดาอันรักษายังพระเกตุแก้วจุฬามณีศรีมหาธาตุ
เทวดาอันรักษายังพระธาตุเจ้าลำปางหลวง เทวดาอันรักษายังพระธาตุ
ดอยคำ ธาตุเจ้าดอยถ้ำ เทวดาอันรักษายังพระธาตุเจ้าดอยสุเทพ ธาตุเจ้า
สวนดอก ธาตุเจ้าพระสิงห์ ธาตุเจ้าผาฮาว เทวดาอันรักษายังเมืองงาว
โขงเขตห้อง เทวดาอันรักษายังเวียงละกอนเทวดาอันรักษายังจอมยง
สบฝาง เทวดาอันรักษายังนครลำปาง เทวดาอันรักษายังพระธาตุเจ้า
แช่แห้ง เทวดารักษายังธาตุเจ้าขิงแกง พระธาตุเจ้าช่อแฮ เทวดาอันรักษา
ยังเมืองแพร่ รักษาจอมแม่ รักษาธาตุเจ้าดอยตุง ถ้ำปู่ถ้ำปลา รักษา
ยังดอยมูแล มะลี้ รักษาจอมกิตติเชียงแสน สบทวนกุ่มแก้ว เทวดาอัน
รักษายังดอยหลวงจอมตอง รักษาเมืองเชียงราย ตั้งลื้อเมืองเถิน เมืองแหง
ป่าแดง เทวดาอันรักษายังดอยกองมู เทวดาอันรักษายังเมืองสามหมอก
เทวดาอันรักษายังพระธาตุเจดีย์หลวง เทวดาอันรักษายังธาตุหลวงม่อน
นอนเท่าอันเป็นพระธาตุเจ้าแห่งศรีสัตตปัญญา อันมีในเมืองฟ้าและเมืองคน
เทวดาที่รักษายังธาตุเจ้าตะเกิง หงสา ลังก้าทวีป ทั้งมวลจุ่งมาอยู่ในสถุนฐาน
ทอวิมานคำที่นี้ เพื่อจักฟังเสียงสารแห่งผู้ข้าเจ้าแต่ดีหลี ฯ

๔.๓ คำโอกาสเวนตาดาผู้ตาย

ให้ใช้สุมาคร้วตาดตามข้อ ๔.๑ ต่อด้วย ๔.๒ แล้วจึงต่อด้วยบท
เวนตาดา ดังนี้

อะนิจจา วะตะ สังขาร โสตุ ชะนานัง จุงจักฟัง วะจะนะง อะโห
วะตะ ตุกขัง ด้วยมีแต่ได้ สัตว์โลกได้โลกว่า ปะหุตูกษาแสนสิ่ง ตุกขล้า
ยั้งเหลือพะหมาน ต่วนเตียวสงสารเวียนแหว่ ก็มม้หากแน่นำมา ก็มม้ตวย

มาจากปีก่อน ก็มัมป่วนสอนสูญหาย สู้จะนาเลย อันเดียวหนโลกได้ เถิงได้
เกิดเป็นคน บ่ว่ามีเงินตุ๊กช่ยาก ตามกัมมวิบากไผ่มันอันว่า สังขารัง เป็นของ
บ่มันเที่ยง รู้ว่าเหียงไปมา ตั้งแต่เกิดเป็นมารู้ชราเดมาแก่ รู้ปิ่นแผ่เจ็บเป็น
ตำมกฎแก่นมัจจุราช เป็นพยาธินานาเจ็บปวดท่ายาในนอก เหลือดีจ้กับอก
บั้นไผ่ มาเป็นตุ๊กใจยามเจ็บป่วย ไผ่บ่จ่วยตัวไผ่ เจ็บเหลือใจขนาด
เจ็บด้วยพยาธิของตัว ใจเมามัวสลับใหม่ ร้องให้อืดโอยคาง หล้างเตื่อ
เบาบางเป็นหว่าง หล้างเตื่อถี้ห่างคินมา เป็นตุ๊กขาลำบาก เปียธิร้ายหาก
มาตัน เถิงมีเงินป็นหมื่นแสนโกฏิบ่เป็นประโยชน์สักกราย เถิงเป็นเจ้านาย
บ่าวไพร่ ยศศักดิ์ใหญ่ลือชามั่งมีเงินถาบาทไต้ เอาฝากไว้หลายหมื่น
หลายแสน ด้วยความหวงแหวงจี้ถะหนี่ด้วยเงินทอง อันเป็นของปายนอก
รู้เข้าออกเป็นยาม เถิงภัยลามเกิดไกล่ยามเจ็บไข้เกิดมีมา ได้แต่อาหะว
เจ็บปวด จิตใจลวดลิมของมีใจหมองต่ำก็อย บ่ไผ่ห้อยเงินค้ำ พยารี่ขำ
คิงร่วง บ่มีวันสว่างเมามาย เมื่อใดจะหายเหมือนเก่า ตุ๊กช่ร้อยเต้าป็นตี
ฟองก็บ่ตีเกินขนาด ใจดำฝ่าดจ้ำแข็ง จ้ำพินแดงบั้นฆ่า ใจบั้นบ้ำเมาวิน
เซาะหากินเลี้ยงไส้ บ่ไต้ไต้ได้วางเซาะหาตางกิ่นง่าย สู้ร่อยส่อยจ่ายเงินทอง
แฉ่วผกป้องจี้ปล้น มีมากลันตั้งวันยิงพินกันบ่ขาด ใจอำนาจนอกกฎหมาย
เมื่อมันใกล้จะต่าย เป็นอันตะรายเจ็บป่วยบ่มีไผ่จ่วยเยายา ตุ๊กชะเวตะนา
ลำบาก ฟังเสียงมันปากอยู่ในคอกตุ๊กใจแต่นอยามเจ็บป่วย จักเอาสั่งมา
จ่วยหื้อหาย มรณาความต่ายเกิดไกล่เถิงเราบ่ใครไต้ มันตั้งไถ่มาหา มัจจุ
ราชาเป็นใหญ่มันขับไถ่อยู่ตั้งวันเป็นตั้งง..(ชื่อผู้ต่าย)...ผู้มรณาสู่โลก
ปายหน้า ย้อนกัมมแก่นก้าหากนำไป นั้นแต่ดีหลี ฯ

สาธุ โลก้าสะ สิริวิสุทธิ มะกุตตะปะวะโรจันโสติดุดม พระบรม
พุทธานิรัตนธะไธ่ผ่านแผ้ว พระแก้วเจ้า ๓ ฆะกัาร ในตีฆาก้าละวันนึ่งก็เป็น
วันปู้จูปะกะระณะ รักษาณาภิรุบาท ศาสะนะโกดม บรมติโลกก้าจารย์
ยังฝังกี่บานสะเตื่องเรื่องเรื่อ เปื่อหื้อได้กระต่ายังตาระมี สีละปะระมี

ไว้เป็นยอด ขอดไว้กับต้นตัว ไปตุ๊กภาวะจาตีใจ ๆ ณะราบได้จัจจอรอดถึง
โลกิยะโลกุตระ มีมคคะผละนินปานเจ้าเป็นเขต เหตุนั้นหมายมี..
(เจ้าภาพ)...เป็นแก้ว พร้อมกับด้วย...กูคน ๆ ก็ได้สะหรงขงขววยตกแต่ง
พร้อมนำมายังฐูปะนูปพาราจาดวงดอก ตั้งข้าวตอกและลำเตียน โอดานะ
ภิกขาหาร และเฮือนหลังหนึ่ง พร้อมตั้งสะหะบริวาร ตานตั้งหลายมวล
ฝูงนี้มาณะปณะตั้งไว้ก่างกองส่องหน้า พระติณะไว้ระตะนะผ่านแผ้วพระ
แก้วเจ้า ๓ พระกำรมีพะหมานเต้านี้แล้ว อันจักหื้ออดานถึงพระพุทเจ้าก็มี
พระธรรมเจ้าก็มี พระสังฆะเจ้าและสามเณรเจ้าก็มีว่าสันนี้แต่ดีหลี ฯ

บัดนี้ศรัทธาผู้ซำดงหลาย ขอโอกาสรณนา พระแก้วเจ้า ๓ พระกำร
จุงมีธรรมะเมตตำอ่วยหน้า ปะฎิคคะหะรับเอาแล้ว เพื่อกักอุทิสะส่วน
บุญกุศล ไปหายังผู้มรณาจติตำยไปสูโลกปายหน้า ผู้มีนามก่อน จื่อว่า
..... แม่นว่าได้วางอารมณ์อาลัย จิตใจเจ้ตะนะไปบัจ่างได้ไปตกห้อง
หว่างอบาย ตำยเป็นผีเป็นเผด ตุกชะเวตะนะวร้อนปได้อาบ อยากบได้กิน
ตั้งอันก็ดี ขออัญเจิญูแต่ป๊ะมะเหล็กขาเตวบุตรเตวดาต้นมีฤทธิ์แก่นกล้า
นำเอากุศลส่วนบุญเฮื่อนี้ ไปรอดไปเถิงยังต้นตัว ผู้มีจื่อว่า
หื้อได้กินได้บริโภค หื้อได้ป็นตียาก หื้อได้พรากดีตูกข์ หื้อได้เถิงสุขเป็นดีแล้ว
คือเวียงแก้วยอดเนระปาน นั้นจุงจักมีเตียงแต่ดีหลี ฯ ด้วยตั้งผู้ซำจักน้อม
เกนเวนวางตำมมะคะระภาษาบาลีว่า

สาธุ โลกัสสะ มะยัง ภันเต อิมานิ อัคคิมะธูปุผลาจะตานัง
โอดานะภิกขาหาระตานัง เกหัง สะหะ ปุ้จปะกะระณะวิเสสะตานัง
ภาจะนะตานัง สฐะเปตวา พุทธะธัมมะสังฆะ สักกัจจัน เตมะ ปุ้เจมะ ฯ

ทุติยัมปิ สาธุ โลกัสสะ มะยัง ภันเต อิมานิ อัคคิมะธูปุผลาจะตานัง
โอดานะภิกขาหาระตานัง เกหัง สะหะ ปุ้จปะกะระณะวิเสสะตานัง
ภาจะนะตานัง สฐะเปตวา พุทธะธัมมะสังฆะ สักกัจจัน เตมะ ปุ้เจมะ ฯ

ตะตียมปี สาธุ โลก้าสะ มะยัง ภันเต อิมานิ อัคคิมะรูปผลาจาจะตานัง
โอดานะภิกขาหาระตานัง เกหัง สะหะ ปุ่จุปะกะระณะวิเสสะตานัง
ภาจะนะตานัง สฐะเปตวา พุทธะธัมมะสังฆะ สักกัจจันโต เตมะ ปุ่เจมะ ฯ

พุทโธ โน ธัมโม โน สังโฆ โน พุทโธ คารโว ธัมโม คารโว สังโฆ
คารโว อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ยาวะ นิปปานายะ สังวัตตันตุโน
ฯ

๔.๔ คำโอกาสข้าวมธุปายาส

โย สันนินฺนโน วรระโฬธิมุเล มารัง สะเสนัง มะหันติง วิเชยโย
สัมโฬธิมาคัจฉิ อะนันตะญาโณ โลกุตตะโม ตัง ปะนะมามิ พุทฺธัง ตัง
ปะนะมามิ ธัมมัง ตัง ปะนะมามิ สังฆัง ตัง ปะนะมามิ มะหาเจตียัง ตัง
ปะนะมามิ มะหาโฬธิรุกขัง ฯ

สุถันตุ เทวา วรระราชาเนคา อินทา จะ พรหมมา ยะมะโลกะปาลา
ธะระณี จะ คุดตา สิริมา ภิธานา อาวาสะรักษา มาตาทีปิตา ปุพพะการะเทวา
เอกุนะปัญญาสะปิตทิตานัง สัพพะพะยัญชนะทานัง สะโหทะกะทานัง
สะหะธูปะปุพพา ลาชาทิวตถุกา ทานัง วรระทานะเสฏฐะ ตัสสะมา ตุมเหติ
อะนุโมทะมานา ฯ

สาธุ สาธุ โลก้าสะ ข้าแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้นเป็นแก้วเป็น
ประธาน ป่าเบ็งโฬธิญาณันได้ ๔ อสงไขย ปล่ายแสนมหากัปป์ จึงได้
ตรัสพะญาสัพพัญญุตัญญาณเหนือแดนแก้ว แต่บแก้วไม่มหาโฬธิรุกขา
ในเดือนวิสาขะเบ็งปักลาดแคล้ว ได้ผาบแป้แล้วยังหมูกิเลสะมาร มีพระ
ขันธสันดาน ประกอบด้วยมหากุณาคุณ เป็นอนันต้ำหาที่สุดบได้ ในครา
ก้าละบัดนี้ ก็เป็นวันดีดีอิฉนวิเศษ เหตุว่าเป็น (บอกวัน เดือน ปี) ก็มาจจอด
รอดถึงแก่ผู้ข้าตังหลาย ตังปายในและปายนอก หมายถึงสมณะศรัทธา
และมุละศรัทธา จุดันจองค์ก็ปละเสียยังตำนองกองประเพณี แห่งพระอริย
เจ้าตังหลาย ผุ่งอันเป็นแล้วเมื่อก่อน บ่หื้อผอนหายเสีย จึงมีเอกะฉันทะ

สามัคคี พร้อมเพรียงกับด้วยกัน ได้ตกแต่งแปรงพร้อมน้อมนำมายังข้าว
ภิกขาหาร พยัญชนะตาน และขาทนียะตานตั้งหลาย หมายถึงข้าวมธุปายาส
๔๙ โกฐากส์ เพื่อจักอังกศถวายปฐจา และหื้อตทานว่าสันนี้แต่ดีหลี ขององค์
พระมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้า จุงมีธรรมะเมตตำ มหารรณา ปฏิคคะหับเอา
ยังข้าวตอกดอกไม้ลำเตียน และภิกขาหารตานแห่งผู้ข้าตั้งหลาย ในกำละ
บัดนี้ยามนี้แต่ดีหลี ด้วยเต้จะบุญตานตั้งหลายมวลงนี้ ขอจุงหื้อเกิด
เป็นประระโมปะกะตุ อุปนิสัย เป็นปัจจยักัจญ์แก่ผู้ข้าตั้งหลาย ตั้งภาวะจาตินี
ถรารบต่อเต้ารอดเวียงแก้ว ยอดมหาเนรพานันจุงจักมี ตามตั้งผู้ข้าจักได้
วางเวนเกนตานตำมบทบาทบาลีว่า

สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต อิมานี เอกุณะปัญญญาสะ ปิณทานิ
สะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะกานิ สะหะ ฐุปะปุพผา
ลาชาทิวัตถุกานิ อะนันทาทิกุณาลังการะปะติ มณฑิตัสสะ ดินนังระตะนानัง
สัมมาสัมพุทธัสสะ ธัมมัสสะ สังฆัสสะ มะหาชินะธาตุ ปาทะเจตियัง มะหา
โพธิรุกขัง สักกัจจิง เทมะ ปุชฺเฆมะ ฯ

ทุติยัมปิ สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต อิมานี เอกุณะปัญญญา
สะ ปิณทานิ สะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะกานิ สะหะ
ฐุปะปุพผาลาชาทิวัตถุกานิ อะนันทาทิกุณาลังการะปะติ มณฑิตัสสะ
ดินนังระตะนानัง สัมมาสัมพุทธัสสะ ธัมมัสสะ สังฆัสสะ มะหาชินะธาตุ
ปาทะเจตियัง มะหาโพธิรุกขัง สักกัจจิง เทมะ ปุชฺเฆมะ ฯ

ตะติยัมปิ สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต อิมานี เอกุณะปัญญญาสะ
ปิณทานิ สะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะกานิ สะหะ
ฐุปะปุพผาลาชาทิวัตถุกานิ อะนันทาทิกุณาลังการะปะติ มณฑิตัสสะ
ดินนังระตะนानัง สัมมาสัมพุทธัสสะ ธัมมัสสะ สังฆัสสะ มะหาชินะธาตุ
ปาทะเจตियัง มะหาโพธิรุกขัง สักกัจจิง เทมะ ปุชฺเฆมะ ฯ

วา ปะนะ มะยัง ภัณฑะ อิมานิ เภฏนะปัญญาสะ ปิณฑานิ
สะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะกานิ สะหะ ฐปะ
ปุพฺพาลาชาทิวตฺถกานิ อะนันทาทิคุณาลังการะปะติ มัณฑิตัสสะ ดินนัง
ระตะนานัง สัมมาสัมพุทฺธัสสะ ธัมมัสสะ สังฆัสสะ มะหาชินะธาตุ
ปาทะเจติยัง มะหาโพธิรุกขัง อัมหากัง อะนุกัมปัง อุปาทายะ ทีฆะรัตตัง
อิตฺถายะ หิตายะ สุขายะ ยาวะนิพพานายะ อะธิคะมา อิทัง โน เภฏนะ
ปัญญาสะ ปิณฑานิ สัพพะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะ
กานิ สะหะฐปะปุพฺพาลาชา ทานัง อะเภชชะ อะสาธาระณะ สัพพะโลกิยะ
โลกุตตะระ สัพพะสัมปัตตีนัง มัคคะพะละทินนัง นิพพานะปัจจะโย โหนตุ
โน นิจฺจิง ฯ

อิมินา ปุญฺญะทาเนนะ ด้วยบุญदानตั้งหลายมวลผู้นี้ นามายแม่
ขอรุ่งไปรอดแต่แดนสุด แม่ไปรอดถึงเตวบุตรต้นยศโยชน์ กับตั้งพระยา
อินตาเจ้าฟ้าโผดสองสุวรรณค์ ตั้งพระยาเวสสุวรรณ กับตั้งดาว จตุโลก
ปาละตั้งสี่ คือพระยาระตะระฐะ โสิตสวัสตี พระยารวิรุฬหะกะ ทักขิณะ
ศรีองค์อาจ พระยารวิรุฬปักขะราชาชา พระยาอุวะระ อุตตระทิสาฬปักไคว
ด้วยเต้จะบุญน้อยใหญ่พะละผล ขอรุ่งไปรอดเตวดาทั่วตั้งกรม จตุทิสา
ถราบ เหยียงน้ำหยาดปฐวิ ถึงธรณีชื่อดาวสี่โลก นางนาถน้อยโสด
กัรรมะระลวง ภริยาปวงธูลี ตั้งบุตรต่าบุตรตี่นาถน้อย ปักกิ่งห้อยดับหาย
ขอเตวดาตั้งหลายเป็นสักขีพยานเพียงหมั้น คือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร
พุธ ผัส สุกร์ เสาร์ ราหู เกตุ ลักษณะ แห่งนั้น นักขัตตา รุ่งหื้ออกุศลนี้ นามายแม่
ไปจจอรอดใกล้ หื้อได้อโนโมทนา ตั้งเวหาพายต่ำได้ ผู้เข้าตั้งหลายได้แล้ว
จิกฝากไปหายังปีต่ามารดาผู้ม้วย มิ่งมิตร อันเลี้ยงชีวิตหากสูญหาย
ตั้งปู้ย่าตายาย ครุบาอุปัชฌาย์ อาจริยะน้อยใหญ่ ขอกุศลส่วนนี้ได้ตามต้น
ตั้งสามีก่า ภริยา ลูกหลานค่าวพงศ์พันธุ์ ผู้งอนตายไปอนันต์อนเก รุ่งหื้อ
ฝากฎเกิดเป็นเครื่องดีพิพเพทันที่ หลอนได้ตายไปเป็นเผดเป็นผี ตุ๊กกะรี

นรกใหญ่ ของกุศลส่วนนี้แผ่ไปโปรดหา ตั้งสัตพะสัตต่าน้อยมาก ผากกุศล
เยื้องนี้ไปจุดจอตลอดใกล้ จุงหือได้ถึงสุขเสวยผล หือได้ป็นตุงขั้ตสนจุผู้
เตวดาตั้งหลายจุงพรั้ารู้ เมื่อหยาดน้ำหมายตาน นั้นจุงจักมีเต็ยแต่ ดีหลี
บ่เต้าแต่นั้น ผู้เข้าตั้งหลายก็กลัวเป็นโทษ ด้วยกำยะกรรม วิจิกรรม มโน
กรรม ผู้เข้าตั้งหลาย ก็ได้ขงขวยหามาพรั้าพร้อม ตกแตงน้อมนำมายัง
ฐปะบุพผามาลา ดวงดอกข้าวตอกดอกไม้ลำเตียน มาจำเนียรไว้ตีใกล้
สะมุขีฐาน เพื่อจักถวายเป็นบูชา ขอสมมาน้อมขาบ ตามปาฐะบาทคาถาว่า

อัจจะโย โน ภันเต อัจฉะคะมา ยะถาพาละ ยะถามุพะเห
ยะถาอะกุสะเล เย มะยัง พุทธะ ธิมมะ สังฆะ สังฆาเตสุ ระตะเนสุ อะตีเต
วา ปัจจุปันเน วา อะวิ วา ยะที วา ระโห วา กาเยนะ วา วาจาเย วา
มะนะสา วา สุทินนัง สัตพะโหสัง ขะมันตุ โน ฯ

๔.๕ คำถวายเป็นต่าง ๆ

คำถวายเป็นภัตตาหาร

อิมานิ, มะยัง ภันเต, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆัสสะ,
โอินชะยามะ, สาธุโน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ,
ปะฏิคคัณฑตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, ภัตตาหาร,
พร้อมด้วยบริวารทั้งหลาย เหล่านี้, แต่พระสงฆ์, ขอพระสงฆ์จงรับ, ภัตตา-
หาร, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์,
และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายเป็นปัจจัยไทยธรรม (หลังเพล)

อิมานิ, มะยัง ภันเต, จะตุปัจจะยานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆัสสะ,
โอินชะยามะ, สาธุโน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, จะตุปัจจะยานิ, สะปะริวา-
รานิ, ปะฏิคคัณฑตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, จตุปัจจัย, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลาย เหล่านี้, แต่พระสงฆ์, ขอพระสงฆ์จงรับ, จตุปัจจัย, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์, และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายมตกภัต เพื่ออุทิศแก่ผู้ตาย

อิมานิ, มะยัง ภันเต, มะตะกะภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆ์สสะ, โอิโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, มะตะกะภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาทู, อัมหากัญเจะ, มาตาปิตู, อาทีนัญเจะ, ญาตะกานัง, กาละกะตานัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, มะตะกะภัตตอาหาร, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, แต่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับ, มะตะกะภัตตอาหาร, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์, และความสุข, แก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย, อันมีนามว่า ผู้ล่วงลับไปแล้ว, ลี้กกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายมตกปัจจัย เพื่ออุทิศแก่ผู้ตาย (หลังเพล)

อิมานิ, มะยัง ภันเต, มะตะกะปัจจะยานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆ์สสะ, โอิโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, มะตะกะปัจจะยานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาทู, อัมหากัญเจะ, มาตาปิตู, อาทีนัญเจะ, ญาตะกานัง, กาละกะตานัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, มะตะกะปัจจัย, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, แต่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับ, มะตะกะปัจจัย, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์, และความสุข, แก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย, อันมีนามว่า ผู้ล่วงลับไปแล้ว, ลี้กกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายธรรมมาสเทศน์

ยัคเข ภันเต, สังโฆ, ปะฏิขานาตุ, มะยัง ภันเต, เอตัง, ธัมมาสะนัง, สะปะริวารัง, พุทธะสาสะนิกานัง, ธัมมะเทศะนัตถายะ, อิมัสสะหมิง, อาวาเส, นียยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, อะยัง, พุทธะสาสะนิกานัง, ธัมมะเทศะนัตถายะ, ธัมมาสะนัสสะ, ทานัสสะ, อานิสังโส, อัมหากัญญะวะ, มาตาปิตุ, อาทีนัญจะ, ปิยะชะนानัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ, สังวัตตะตุ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ขอพระสงฆ์จงรับทราบ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวาย, ธรรมมาส, พร้อมด้วยของบริวารนี้, ไว้ในอาวาสนี้, เพื่อประโยชน์, เป็นที่นั่งแสดงธรรม, แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย, ขออานิสงส์, แห่งการถวายธรรมมาส, เพื่อประโยชน์, เป็นที่นั่งแสดงธรรม, แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงเป็นไปเพื่อประโยชน์, เพื่อความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย, แก่ปิตุชนทั้งหลาย, มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย, ตลอดกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายผ้าห่มพระพุทธรูป - พระเจดีย์

ยัคเข ภันเต, สังโฆ, ปะฏิขานาตุ, มะยัง ภันเต, อิมัง, วัตถัง, สะปะริวารัง, พุทธัสสะ, ปุชชะนัตถายะ, สังฆัสสะ, นียยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, อะยัง, อิมินา, วัตถะนะ, พุทธัสสะ, ปุชชา, อัมหากัญญะวะ, มาตาปิตุ, อาทีนัญจะ, ปิยะชะนानัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ, สังวัตตะตุ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ขอพระสงฆ์จงรับทราบ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวาย, ผ้าผืนนี้, พร้อมด้วยของบริวาร, แก่สงฆ์, เพื่อเป็นพุทธรูปบูชา, ขอการบูชาพระพุทธรูป, ด้วยผ้าผืนนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงเป็นไปเพื่อประโยชน์, เพื่อความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย, แก่ปิตุชนทั้งหลาย, มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย, ตลอดกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายหนังสือพระไตรปิฎกพร้อมทั้งตู้

ยัคเข ภันเต สังโฆ, ปะฏิชานาตุ, มะยัง ภันเต] เตปิฎกััง,
สะมันฺฑุสััง, พุทธะปะริสาเย, สัมมาปะฏิปัตติ, โสกะณายะ, สังฆัสสะ,
นียยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, อะยัง, พุทธะปะริสาเย, สัมมาปะฏิปัตติ,
โสกะณายะ, เตปิฎกััสสะ, สะมันฺฑุสััสสะ, ทานัสสะ, อานิสังโโส,
อัมหากัณฺเจะ, มาตาปีตุอาทีนฺเจะ, ปิยะชะนานัง, ทีชะรัตตัง, หิตายะ,
สุขายะ, สัังวัตตะตุ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ขอพระสงฆ์จงรับทราบ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย
ขอมอบถวาย, หนังสือพระไตรปิฎก พร้อมทั้งตู้นี้, แก่พระสงฆ์, เพื่อความ
มั่งงามแห่งสัมมาปฏิบัติ, ของพุทธบริษัท, ขออานิสงส์แห่งการถวายหนังสือ,
พระไตรปิฎก, พร้อมทั้งตู้, เพื่อความมั่งงามแห่งสัมมาปฏิบัติ, ของพุทธ
บริษัทนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงเป็นไป, เพื่อประโยชน์, เพื่อความสุข,
แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย, แก่ปวงชนทั้งหลาย, มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย,
ตลอดกาลนานเทอญ ฯ

ส่วนที่ ๕ ปกิณณกะ

๕.๑ พิธีกรรมอบรมสมโภชพระพุทธรูป

สิทธิการิยะโบราณาจารย์ปราชญ์เจ้ากล่าวไว้ว่า การจ้กอบบรมสมโภชพระพุทธรูปเจ้าปีมปา จะเป็นองค์เล็ก องค์ใหญ่ จะสร้างใหม่ หรือจะเป็นของเก่า รวมทั้งพระบรมธาตุเจ้าเจดีย์ให้มีศรีเตชานุกาพคักดีสิทธิ์ภูมิเจริญ รุ่งเรืองสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และเป็นสิริมงคลแก่ผู้มาบูชากราบไหว้ ให้ปัดกวาดทำความสะอาดสถานที่ให้เรียบร้อย (บริเวณพิธีให้ล้อมรั้วขัดราชวัตร ปักฉัตรเงินฉัตรทอง) ปลุกต้นกล้วยต้นอ้อย ปักช่อ-ตุ้ง แขนวนประทีปโคมไฟ ทำจิตใจให้สะอาดผ่องแผ้วปราศจากมลทินทั้งปวง จัดให้มีการทำบุญตักบาตร ให้ทานรักษาศีล ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ และสวดเบิก แล้วสรรเสริญอาบองค์พระพุทธรูป หรือองค์พระเจดีย์ใหม่ด้วยสุคนธฉวนจันทร์ น้ำอบน้ำหอม น้ำขมิ้นส้มป่อย แล้วให้เขียนบทสวด คือ อะวิชชาปัจจะยา ฯ ๑, ยะทา หะเว ฯ ๑, อะเนกะชาติสังสารัง ฯ ๑ ทั้ง ๓ บทให้หลาบเงินหลาบคำ หรือใบตาลใบลานไว้ที่อกหรือตักของพระพุทธรูปใหม่ จัดอาสนา (เตียงพระพุทธรูป) ๑ หลัง มีเครื่องอัฐฐบริวารพร้อม จัดเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๕ มีละแอ บังวัน (ดูของโบราณเป็นตัวอย่าง) หากล้าไม้ศรี (ต้นโพธิ์) อันควรปลุก ๑ ต้น ตั้งไว้ในหม้อดินทราย รดน้ำให้ชุ่ม นำมาตั้งไว้ ณ ที่อันควร หาหญ้าคาเขียวและมัดด้วยตอกเป็นระยะ ๆ ห่างกันพอสมควรให้ได้ ๘ กำมือ แล้วผูกติดกันให้ได้กว้างประมาณ ๑ ศอก ปูไว้ที่โคนต้นศรี (ต้นโพธิ์) ที่เตรียมไว้แล้วนั้น แล้วอาราธนาอัญเชิญพระพุทธรูปองค์หนึ่งมาประดิษฐานประทับนั่งเหนือบนหญ้าคาเขียวนั้น โดยผินพระพักตร์ (เป็นหน้า) ไปทางทิศตะวันออก แล้วหาขี้ผึ้งแท้บริสุทธิ์มาปิดพระเนตรทั้งสองข้าง (เฉพาะพระพุทธรูปองค์ใหม่) บางท้องถิ่นนิยมปิดที่

พระโอบอด้วย ขณะทีเปิดขี้ผึ้งพระพุทธรูปอยู่นั้น ให้บริกรรมพระคาถาว่า “ทิพพะจักขุ สะมันตัจจกขุ ปัญญาจักขุ พุทธะจักขุ ธัมมะจักขุ สังขะจักขุ ประวะระทะวายัง สะวาหะ” ๓ จบ แล้วหาผ้าขาวบริสุทธิ์ทำเป็นกรวยครอบพระเศียรคลุมลงให้หุ้มพระพักตร์ จัดหาหม้อขาว ๔ ใบใส่น้ำพอประมาณ ตั้งไว้ ๔ แจ่ง (สี่มุม) ต้นศรีมหาโพธิ์ และพระพุทธรูปองค์ใหม่นั้น เอาด้ายสายสิญจน์เวียน ๓ รอบ (๗ หรือ ๙ รอบก็ได้) จัดหาภาชนะใบใหญ่มาตั้งไว้ทางพระหัตถ์ข้างขวาของพระพุทธรูป แล้วปั้นขี้ผึ้งเป็นรูปพญานาค ๑ ตัว วางติดไว้ในภาชนะนั้น แล้วเติมน้ำให้มากกว่าครึ่งหนึ่ง เล็กน้อยของภาชนะนั้น แล้วหาดาบทอง ๑ ใบ ลอยไว้ในภาชนะนั้น ปั้นมังกัณฐกะ ๑ ตัว และหาดาบ หรือพระขรรค์ ๑ เล่ม วางไว้ข้าง ๆ ภาชนะนั้น

จำนวนเทียนที่ใช้ในพิธี

เทียนชัยใหญ่ ๑ เล่ม (ได้เทียน ๑๐๘ เส้น),

เทียนมงคลส่องสายตาพระเจ้า ช้าย-ขวา ๒ เล่ม (ได้เทียน ๓๘ เส้น),

เทียนนวลโลกุตตระ ๙ เล่ม (ได้เทียน ๓๗ เส้น),

เทียนโสฬสะ ๑๖ เล่ม (ได้เทียน ๓๒ เส้น),

เทียนบูชาพระรัตนตรัย หรือเทียนวิปัสสิ ๔ เล่ม (ได้เทียน ๕๖ เส้น)

เครื่องบูชา (ขั้นตั้ง)

มีเบ้าปัสสาม, หมากปัสสาม, ข้าวเปลือกหมีน (สิบลิตร), ข้าวสารป็น (หนึ่งลิตร), ผ้าขาวฮำ-ผ้าแดงฮำ (อย่างละม้วน), เทียนเล่มบาท ๑ คู่, เทียนเล่มเพ็ช ๑ คู่, เทียนน้อย ๔ คู่, พลุ ๔ สวย, หมาก ๔ ขด ๔ ก้อม, สาดใหม่ ๑ ผืน, หม้อใหม่ ๑ ใบ, น้ำบวยใหม่ ๑ คัน, วี (พัด) หางนกยูง ๑ ใบ, มะพร้าว ๑ ขะแนง, กล้วย ๑ เครือ, อ้อย ๔ เล่ม, เงิน ๖๐๐ แถบ (เงินโบราณ-ปัจจุบันใช้เหรียญบาทแทน), แวนสายตาพระเจ้า (กระจกเงา)

๓ ใบ สำหรับตั้งไว้เฉพาะเบื้องพระพักตร์พระพุทธรูปใหม่ ๑ ใบ ตั้งไว้
ด้านซ้าย ๑ ใบ ด้านขวา ๑ ใบ โดยให้หันหน้าแฉกเข้าไปทางพระพุทธรูป,

- จัดเทียนขี้ผึ้งแท่งเล่มบาทไว้ ๙ เล่ม ตั้งไว้เฉพาะหน้าพระพุทธรูปใหม่
(สำหรับจุดบูชาเบิกพระเนตรตอนใกล้รุ่ง)

- จัดพานดอกไม้ ฐูปเทียน สำหรับบูชาแก้ว ๕ โกลุภาส

- ตั้งบาตรน้ำมนต์พร้อมด้ายสายสิญจน์โยงมา รอบบาตรน้ำ
พระพุทธรูป โดยเวียนเกี่ยวทั่วทักษิณาวรรต (เวียนขวา) ๓ รอบ

- จัดเทียนเล่มบาทขี้ผึ้งแท่ง ๑ เล่ม สำหรับบาตรน้ำพระพุทธรูป
เพื่อจุดบูชาเวลาสวดมนต์ตอนหัวค่ำ

วิธีเจริญพระพุทธรูป (สวดมนต์ต้น)

การเจริญพระพุทธรูป หรือ ที่เรียกกันในหมู่สงฆ์ล้านนาว่า
“สวดมนต์ต้น” นั้น เป็นการสวดมนต์แบบโบราณ ซึ่งครูบาอาจารย์นิยม
ใช้สวดกันมาแต่กาลก่อน ได้เรียบเรียงตามต้นฉบับเดิม (ปั๊บสา) การเจริญ
พระพุทธรูปในงานพิธีต่าง ๆ นั้นก็แล้วแต่พระเถระผู้เป็นประธานพิธี
จะสวดเต็มบทหรือไม่

เวลาในการประกอบศาสนพิธี

การกระทำมงคลกรรม อบรมสมโภชพระพุทธรูปนั้นมีอยู่ ๒ เวลา
คือ เวลาย่ำค่ำ (ประมาณ ๑ ทุ่ม หรือเวลา ๑๙.๐๐-๒๐.๐๐ น.) และเวลา
ย่ำรุ่ง (ประมาณ ๐๔.๐๐ น.)

ลำดับขั้นตอนพิธีการ

ช่วงเวลาย่ำค่ำ (๑๙.๐๐ น.)

๑. เมื่อพระสงฆ์และคณะศรัทธา ทายกทายิกามาพร้อมกัน ณ
บริเวณมณฑลพิธีแล้ว เวียนเทียนประธานฝ่ายฆราวาสจุดธูปเทียนบูชา
พระรัตนตรัย

๒. ประเคนขันตีสล กล่าวคำอาราธนาตีสล-รับตีสล

๓. จุดเทียนที่ขัน ๕ โกรฐากส์

๔. อาราธนาพรเถระ(รูปใดก็ได้) โอกาสคำบูชาขันแก้ว ๕ โกรฐากส์ก่อน

๕. โอกาสบูชาขันแก้ว ๕ โกรฐากส์ ดังนี้

โย สันนิสิโน วัระระโพธิมุเล มารัง สะเสนัง มะหันตัง วิเชยโย สัมโพธิมาคัจฉิ อะนันตะญาโณ โย โลกุตตะโม ตัง ปะนะมามิ พุทฺธัง ตัง ปะนะมามิ รัมมัง ตัง ปะนะมามิ สังฆัง ฯ โย โส ภาคะวา พระเป็นเจ้าของ ต้นผาเสิริฐุ สันนิสิโน อันสติยแล้วนั่งแต่นั่งแก้วไปชะไร มาระวิเชยโย หมุ่มมารเจียรจากไปทุกด้าวมากมวลมี สัมโพธิมาคัจฉิ ทรัสเถิงแล้ว ปัญญา แก้วชื่อสัพพัญญู ได้เป็นครูแก่โลก ยอดญะญูญาน ตัดกิเลสมาร มุดมอดเมี้ยน หมุ่มแสนสี่นจากราคี อะนันตะญาโณ ต้นทะรงพะญาตี ยศยิ่งกว้าง โลกุตตะโม ต้นผาเสิริฐุกว่าโลกโลก้า ตัง ปะนะมามิ พุทฺธัง อันว่าพระพุทเจ้าต้นผาบแป้ชนะมาร เถิงพระนิพพานไปแล้ว ยังมี ศาสนาแก้วและกำสอน ผู้ข้าตั้งหลายยอมนมกักราบไหว้จวันมา ตัง ปะนะมามิ รัมมัง ผู้ข้าตั้งหลายปฏิบัติตามคำสอนจวันมี ตัง ปะนะมามิ สังฆัง สาธุ สาธุ โอกาสะ ภันเต ข้าแต่พระรัตนตรัยเจ้าแก้วตั้งสามประกัร หมายถึงพระพุทเจ้าเป็นแก้วเป็นประธาน ในกำละวันนี้ก็เป้นวันดี ดีถิอันวิเศษ เหตุว่าเป็นวันขึ้น/แรม.....ค่ำ พร่ำว่าเป็นเดือน.....เหนือ บัดนี้ข้าผู้ข้า ตั้งหลาย หมายถึง..... เป็นแก้วเป็นประธาน พร้อมด้วย..... ป้ได้ละเสีย ยังฮึดอดิตประเวณี ก็ปากันสะนังขงขวยตกแตงน้อมนำมา ยังรูปนุปลา ลาดาดวงดอกข้าวดอกดอกไม้ลำเตียน มาจำเเนียรไว้เหนือขัน ปั้นเป็น หัวโกฐากส์ ปะฐะมะวิภาคเป็องหัวดี ผู้ข้าขอสมมาถวายปู้จองค์พระ มุณีสะหลีสัมมาสัมพุทเจ้า ต้นเป็นปิ่นเกล้าติโลก้าจารย์ นำสัตว์สงสาร มวลหมู่ ได้อ่วยายหน้าเข้าสู่เนรพาน ดับภัยมารเสี้ยงขาด ฯ ส่วนทุติย

โกฐฐากส์ขันถ้วนสองนั้นเล่า ขอสมมาถวายเป็นบูชา ยังคุณพระนวลโลกุตตร
ธรรมเจ้าเก่าประก่ำ สิบกับตั้งพระปริยัติธรรมดวงเลิศแล้ว เป็นประทีป
แก้วส่องมัจฉาตางไปรอด เวียงแก้วยอดเนรพาน ฯ ส่วนตะติยะโกฐฐากส์
ขันถ้วนสามงามบ่เล่า ขอสมมาถวายเป็นบูชา ยัง พระอริยสังฆเจ้าตั้งหลาย
หมายมีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นแก้ว ถวายต่อเต้าพระสมมติสงฆ์
จุดนัจจงค์ว่าสันนี้แต่ดีหลี ฯ ส่วนจะตุตตะโกฐฐากส์ขันถ้วนสี่ บานงามกลีไธ
บ่เล่า ผู้เข้าตั้งหลายขอสมมาถวายเป็นบูชาคุณอุปัชฌายะเจ้า ตั้งครูบาอาจารย์
จุดนัจจงค์ ผู้ทะรงธิดาคณอันผาเสวีสิริ เมตตาทะกิดสอนกั่มมัมมัญฐาน
วิปัสสนาญาณดวงงามวิเศษ อันชำระกิเลสเครื่องเศร้าหมองใจ สอนอักขระ
ธรรมดวงใสได้พำรุ้ นำต้นเข้าสู่ห้องเกษมศรี ฯ ส่วนปัญจะมะโกฐฐากส์
ขันถ้วนห้า ผู้เข้าตั้งหลายขอสมมาถวายเป็นบูชา คุณพระกั่มมัมมัญฐานวิปัสสนา
ญาณดีบ่เตส อันเป็นแก้วเหตุนำไปรอด อมตะเวียงแก้วยอดเนรพาน ผู้เข้า
ตั้งหลายสักกำระบูชาแล้วขอสมมา หลอนผู้เข้าตั้งหลายได้ประมาท ปะลาด
หลงลืมได้กระทำด้วยกำระกรรม วจีกรรม มะโนกรรม ลักกว่ากรรมตั้งสาม
มีอินทรียั้งหูก และอิริยาบถตั้งสี่ หลอนว่าได้ข้ามดีต่่าย่ำดีสูงกัดี ได้ออก
ปากเป็นกำประมาท แรกแต่จิตตูปบาทวิถีนีเป็นพะฆ่าน นับแต่ปัจจุบันนะ
จาตินี้คืนหลัง ถวายต่อเต้าถึงอเนกะจาติ สังสาระะปมีมูละเงื่อนเก่าเบ็อง
ต้นผากฎจดี้อ มากราบถึงกำระปัจจุบันนะจาตินี้ ด้วยเหตุอวิชชาญาณะ
วิปะยาตะ หลอนได้กระทำกรรมอันเป็นโทษ อะนะจาจะ ยะถาพาเล แรก
แต่ پایหลังได้กระทำวิภาค อะนะลาละเตยยะปะฏิสังนนานัญจะ แม่นได้
กระทำเสียกัดี อะปะฏิสังนนานัญจะ แม่นบ่ได้กระทำเสียกัดี ะวันตา
หากกัั้งบังไว้ บ่ส่องแจ้งได้รู้ห่อนหัน อันจักเป็นโทษอนันต์ยั้งนักหนา
ยะถาพาเล เหมือนคนหลงอยู่ปากลำงดง ยะถามุพะเห เหมือนคนหลง
หนจิตตูปบาท ยะถาอะกุสะเล เหมือนคนบ่ฉลาดรู้ก้องธรรม เย มะยัง
ผู้เข้าตั้งหลาย สังวะระยะยามะ เพื่อจักสังวะระศีลหื้อบ่วิรุสุทธิ ปราศจากโทษ

มลทินนี้หมดไป ผู้เข้าตังหลายก็กลัวเป็นโทษะกรรมมาติดแปด จึงปากัน
แถวตักแตงตามา ยังรูปบุปผาลาชาดวงดอกไม้ มานบน้อมไหว้สักการะ
บูชา สมมาคารวะ ขอพระปัญจะแก้วห้าประการ มีธรรมะเมตตาประภิกคะหะ
รับเอายังสัตพะวัตถุบูชาทานัง ตังหลายมวลฝูงนี้แล้ว ขอจุงุณณาผายโผด
ลาลดโทษป่าปกรรมตังหลาย กลายเป็นอโหสิกรรม อย่างที่อเป็นนิวรณ์ธรรม
กรรมอันกล้าหยาบ อันจักกำราบห้ามเสียยัง หนตางไปสู่ชั้นฟ้าและเนรปาน
แก่ผู้เข้าตังหลาย อันได้บูชาแล้วขอสมมา อันว่าปมาทะธรรมและกรรม
ตังหลาย แม่นว่าเกิดมีแสนสิ่ง ขอจุงุ้มวยมิ่งกลับหายไปพรว้า เป็นตังน้ำกลิ้ง
ตกจากใบบัวบอน ประวิสุทธิขอหื้อผู้เข้าตังหลาย ได้บวรวิสุทธิหมดไปพรว้า
เป็นตังน้ำช่วยแก้ว หื้อได้ตังอยู่แล้วมีสุข ป็นจากตุงค์ หื้อได้ปฏิบัติจำศีล
ภาวนา สืบต่อศาสนาไปไ้ ๆ ตังปราชญ์แต่ใโนอะตีตำได้กระต๋ามาแต่ก่อน
นั้นจุงุ้จักมีเตียงแต่ ดีหลี ตังบทาบาทบาลีว่า “อัจจะโย โน ภันเต อัจฉะคะมา
ยะถาพาละ ยะถามุพะเห ยะถาอะกุสะเล เย มะยัง พุทธะ รัมมะ สังฆะ
กัมมัฏฐานัง กัมมัฏฐานะทาเยกาจะริยะ สังฆาเต สุ ปัญจะระตะเนสุ
อะตีเต วา ปัจจุปันเน วา อะวิ วา ยะที วา ระโห วา กาเยนะ วา วาจาเย
วา มะนะสา วา ปะมาทัง วา อะคาระวัง วา อะกาสิมหา ทิสะวา
ยะถารัมมัง ปะภิกกะโรมะ เตสัง โน ภันเต พุทธาทีระตะนะปัญจะกัง
อะนุกัมปัง อูปะทายะ อัจจะยัง อัจจะยะโต ปะภิกคัณหันตุ สัพพัง โทสัง
ชะมันตุ โน ฯ

๖. กราบอาราธนาประธานสงฆ์จุดเทียนชัย เจ้าหน้าที่ยืนเทียน
ชนวน

๗. พระสงฆ์สวดคาถาจุดเทียนชัย ดังนี้

พุทโธ สัพพัญญุตญาณโน รัมโม โลกุตตะโร วะโร สังโฆ
มัคคะผะลัญฐิโฐ จะ อิจเจตัง ระตะนัตตะยัง เอตัสสะ อานุกาเวนะ สัพพะ
ทุกขา อูปะทะวา อันตะรายา จะ นัสสันตุ สัพพะโสถี ภาวันตุ เต ฯ ๓ จบ

๘. เขียนเชิญผู้มีเกียรติจุดเทียนต่าง ๆ ดังนี้

(๑) เทียนนวลโลกุตตระ ๙ เล่ม (ไส้เทียน ๓๗ เส้น),

(๒) เทียนโสฬส ๑๖ เล่ม (ไส้เทียน ๓๒ เส้น),

(๓) เทียนวิปัสสี ๔ เล่ม (ไส้เทียน ๕๖ เส้น)

๙. มัคคนายกอาราธนาพระปริตร

๑๐. พระสงฆ์ขัดสังเคหลวง ดังนี้

สังเค กาเม จะ รูปเป้ คิริสิขะระตะเฐ้ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป้ รัฎฐเฐ้ จะ กาเม ตะระวะนะกะหะเน อารามะวัตถุมหิ เขตเต้ ภูมมัญฐาตะโย จะตุ้โลกะป้าละราชา ยะมะราชา อินโต เวสสุวัณณะราชา อะริยะเมตไตโยโย ไปริสตัด้า วะก้าตะโย อะริยะสาวะก้า จะ ปุถุชชะนะกัละยาณา จะ สัมมาทิฏฐี เยวะ พุทธะ ปะสันนา ธัมเม ปะสันนา สังฆะ ปะสันนา พุทธะ สะคาระวา ธัมเม สะคาระวา สังฆะ สะคาระวา อิติ สฺวานะโต ยาวะ ประรัมปะรา อิมัสสะมังสุ จักกะวาเพสุ เตวะต้า ยัง มุนีวะระวะจะนั่ง สาชะโว โน สุณันตุฯ

ธัมมัสสะวะนะก้าโล อะยัมมะตันต้า

ธัมมัสสะวะนะก้าโล อะยัมมะตันต้า

ธัมมัสสะวะนะก้าโล อะยัมมะตันต้า

จากนั้นเป็นการเจริญพระพุทธรูปที่เรียกว่า สุตตรมนต์ต้น

เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธรูป (สุตตรมนต์ต้น) จบแล้ว ญาติโยม ถวายน้ำปานะแด่พระสงฆ์ หยุดพักผ่อนพอสสมควรแล้ว ก็เริ่มฟังเทศน์ ตามประเพณี เช่น ธรรมปฐมสมโพธิ ทิพพมนต์หลวง จัຍะทั้ง ๗ พุทธาภิเษก ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นต้น จบแล้วจึงจัดให้มีการสวด เบิกต่อไป เมื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่างจนครบถ้วนบริบูรณ์ดี แล้ว ก็ถือว่าเสร็จสิ้นพิธีสำหรับช่วงเวลาภาคค่ำ

การประกอบพิธีกรรมในช่วงเวลาเช้าตรู่

มีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

เมื่อถึงเวลาใกล้รุ่ง (ประมาณตี ๔) พระสงฆ์พร้อมแล้ว

๑) อาราธนาประธานสงฆ์จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

๒) ประธานสงฆ์นำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย

๓) มัคคณายกอาราธนาพระปริตร

๔) พระสงฆ์สวดเบิกพระเนตร เมื่อพระสงฆ์สวดถึงบท “อะวิชชาปัจจะยา” ให้พระภิกษุรูปหนึ่งจุดเทียนประจำแวนสายตาพระเจ้า ๙ เล่ม และเปิดผ้าขาวที่ปิดพระพักตร์ (พระเศียร) ของพระพุทธรูปออก พร้อมกับแกะซี่ผึ้งที่ปิดพระเนตร และที่ปิดพระโอษฐ์ออกให้หมด ในขณะที่แกะซี่ผึ้งออกนั้นให้บริกรรมพระคาถาว่า “สะหัสสะเนตโต เทวินโท เนตโต ทิพพะจักขุ วิโสธายิ นะโม พุทธายะ พุทธะจักขุ ธัมมะจักขุ สังขมะจักขุ ทูวายะ สุวาทะ” (๓ จบ) แล้วเอาน้ำมันจันทน์ (น้ำมันงาก็ได้) เช็ดที่พระเนตร และพระโอษฐ์ เอาพัดหางนกยูงพัดวิ ๓ ครั้ง แล้วเอาแวนสายตาพระเจ้าแกว่งตรงหน้าพระพุทธรูป เสร็จแล้วกลับหน้าแวนออกมาด้านนอกทุกใบ ๕ ขณะที่พระสงฆ์สวดเบิกพระเนตร และกำลังแกะซี่ผึ้งพร้อมทั้งเปิดผ้าคลุมพระเศียรพระพุทธรูปออก ให้คณะศรัทธา ทายกทายิกาตีฆ้องกลองร้องรำ เพื่อสักการะบูชาพระพุทธรูปใหม่

๕) มัคคณายกกล่าวคำโอกาสถวายข้าวมธุปายาส ๔๙ ก้อน แต่พระพุทธรูปเจ้า โดยให้หญิงที่สมมติเป็นนางสุชาดาเป็นผู้นำไปประเคนพระสงฆ์ ผู้เป็นประธาน เสร็จแล้วให้พระสงฆ์นำไปถวายพระพุทธรูปเจ้าอีกทีหนึ่ง

เมื่อโอกาสเวรदानข้าวมธุปายาสเสร็จแล้ว ให้หญิงที่สมมติเป็นนางสุชาดานำถาดข้าวมธุปายาสไปน้อมประเคนพระเถระผู้เป็นประธาน เสร็จแล้วพระเถระนั้นจึงนำเอาถาดข้าวมธุปายาสนั้นไปถวายพระพุทธรูปเจ้าอีกทีหนึ่งเป็นอันเสร็จพิธี

๖) อาราธนาประธานสงฆ์ดับเทียนชัย พระสงฆ์สวดคาถาดับเทียนชัย

คาถาดับเทียนชัย

นัตติ เม สระระณัง อัญญัง พุทโธ เม สระระณัง วะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลัง

นัตติ เม สระระณัง อัญญัง รัมโม เม สระระณัง วะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลัง

นัตติ เม สระระณัง อัญญัง สังโฆ เม สระระณัง วะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลัง ฯ

ยังกัญญิ วิตตัง อึธะ วา หุรัง วา สักเคสุ วา ระตะนัง ปะณีตัง นะ
โน สมะมัง อัตติ ตะถาคะเตนะ อิทัมปิ พุทเธ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ
สัจเจนะ สุวัตติ โหตุ ฯ

ชะยัง วิราวัง อะมะตัง ปะณีตัง ยะทังคะคา สักกะยะมุณี สะมาหิโต
นะ เตนะ รัมเมนะ สมะตติ กัญญิ อิทัมปิ รัมเม ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ
สัจเจนะ สุวัตติ โหตุ ฯ

ยัมพุทฺธสฺสอญฺญิ ปะริวัณณะยิ สุจิง สะมาหิมานันตะริกัญญะมาหุ
สะมาหิโน เตนะ สะโม นะ วิชชะติ อิทัมปิ รัมเม ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ
สัจเจนะ สุวัตติ โหตุ ฯ

เย ปุคคะลา อัญฺฐะ สะตัง ปะสัตถา จัตตารี เอตานิ ยุคานิ โหนติ
เต ทักขิณะยา สุคะตัสสะ สาวะกา เอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ อิทัมปิ
สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตติ โหตุ ฯ

เย สุปะยุดตา มะนะสา ทัพเพนะ นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมหิ
เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยะ ละทธา มุธา นิพพุตัง ญฺญะชะมานา อิทัมปิ
สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตติ โหตุ ฯ

ชិង ปราณัง นะวัง นัตถิ สัมภะวัง วิรัตตะจิตตาเยติเก ภะวัสะมิง
เต ชินะพีชา อะวิรุฬหิฉันทา นิพพันติ ธีรา ยะถายัมปะทีโป อิทัมปิ สังฆ
ระตะนัง ปะณัตถัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

สัพพะโรคะวินิมุตโต สัพพะสันตาปะวัชชิตโต สัพพะเวระมะตักกันโต
ยะถา ทีโป จะ นิพพุโต ฯ

๗) เมื่อดับเพียรชัยเสร็จแล้ว คณะศรัทธา ทายกทายิกาถวาย
เครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ ฯ อนุโมทนา กรวดน้ำ เป็นเสร็จพิธีอบรมสมโภช
พระพุทธรูปแต่เพียงเท่านี้.

เมื่อได้ปฏิบัติตามวิธี และเจตนาอันบริสุทธิ์ตามโบราณประเพณี
แล้ว ก็จะเป็นศรีสง่าแก่พระพุทธศาสนา และเป็นอุดมมงคลแก่บรรดาพุทธ
บริษัทผู้มากราบไหว้ไปชั่ววันรันดร์กาลแล ฯ

๕.๒ พิธีถวายข้าวมธุปายาส

ตำนานเกี่ยวกับการถวายข้าวมธุปายาส มีมาตามลำดับตลอด
พุทธสมัย นอกจากนั้นก็มีการถวายข้าวยาคุของนายอนาถปิณฑิกมหา
เศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นต้น トラบเท่าถึงทุกวันนี้ กลาย
เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งที่คนผู้กระทำหวังผล คือ ความสุขสวัสดิ
และบุญกุศลแก่ตน จึงนิยมกระทำสืบทอดกันตลอดมา

ชื่อเรียกต่าง ๆ ข้าวมธุปายาส

ข้าวมธุปายาส มีชื่อเรียกหลายชื่อตามที่นิยมรับรู้กันในท้องถิ่น
และประเทศต่าง ๆ ที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา แม้แต่ประเทศอินเดีย
เองก็ปรากฏชื่อเป็นหลายชื่อ คือ

๑) ข้าวมธุปายาส คือข้าวที่หุง หรือที่กวนด้วยน้ำผึ้ง

๒) ข้าวยาคุ คือข้าวที่ต้มใส่เกลือและน้ำตาล ทำเป็นชนิดเค็มและ

หวาน

๓) ข้าววิตู คือข้าวที่กวนด้วยน้ำอ้อย น้ำตาล ถั่ว งา ทำเป็นผง และเป็นก้อน

๔) ข้าวกระยาสารท คือข้าวที่กวนด้วยน้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาล ถั่ว งา แปะแซทำเป็นก้อน หรือเป็นแผ่น ในคราวงานเทศกาลอุทิศส่วนกุศล แก่บรรพชนในประเพณีเดือนสิบของภาคกลาง

๕) ข้าวกระยาทิพย์ หรือข้าวทิพย์ คือข้าวที่กวนด้วยพิธีกรรม ประกอบด้วยน้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาล น้ำมัน ถั่ว งา ทำเป็นก้อน โดยให้หญิงพรหมจารีเป็นผู้กวน ถือว่าเป็นข้าวศักดิ์สิทธิ์ ใครได้รับประทานย่อม จะหายจากโรคภัยไข้เจ็บ และมีความสุขสวัสดิ์ตลอดไป

๖) ข้าวหอมต่อหลวง คือข้าวมธุปายาสของชาวไทยใหญ่ นิยมกวน ข้าวนี้ในเดือนยี่เป็งเหนือ (สิบสองเพ็ญ) ถวายพระพุทธเจ้าในตอนเช้ามีด เรียกว่า “ต่างหอมต่อหลวง”

๗) ข้าวพระเจ้าหลวง คือคำเรียกชื่อข้าวมธุปายาสของชาวล้านนา นิยมทำถวายในคราวเทศกาลใหญ่ ๆ ที่สำคัญ เช่น เดือนยี่เป็ง เดือนสี่เป็ง เดือนแปดเป็ง (วิสาขะ) เป็นต้น

การกวนข้าวมธุปายาสนั้น จะกระทำกันในรั้วราชวัตรและให้หญิงพรหมจารี หรือหญิงที่หมดประจำเดือนแล้วสมาทานศีลห้า หรือศีลแปด เป็นผู้กวน และถวายพระพุทธเจ้าในตอนเช้า เรียกว่า “ใส่บาตรข้าวพระเจ้าหลวง”

เหตุผลของการถวายข้าวมธุปายาส

การถวายข้าวมธุปายาสนับเป็นงานสำคัญที่ชาวพุทธนิยมประเพณีปฏิบัติกันด้วยเหตุผลหลายประการ ดังต่อไปนี้

๑) เป็นการปฏิบัติตามพุทธประเพณี

๒) เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือนยี่ (ยี่เป็ง) เดือนสี่ (สี่เป็ง) และวัน วิสาขบูชา

- ๓) เป็นการรำลึกถึงวันตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
- ๔) เป็นการสร้างความสามัคคีปรองมอดสามัคคีในกลุ่มชน
- ๕) เป็นการเรียนรู้ และสืบทอดการทำขนม หรือข้าวมธุปายาส
- ๖) เป็นการถวายเป็นผลึกที่คนในท้องถิ่นช่วยกันทำขึ้นมา
- ๗) เป็นการอนุรักษ์ และสืบทอดประเพณี และศิลปะที่บรรพบุรุษสร้างไว้ให้ยืนยงคงอยู่ตลอดไป

อนึ่ง การถวายเป็นข้าวมธุปายาส หรือใส่บาตรข้าวพระเจ้าหลวงนั้น เป็นประเพณีที่ช่วยในการบำรุงวัดอย่างหนึ่ง คือ ทางวัด หรือคณะกรรมการจะจัดหาภาชนะ คือ ถ้วยชามใหม่มาเตรียมไว้ให้ประชาชนมาบูชาไปทำบุญเพื่อเก็บถ้วยชามไว้ในคราวมิงงานวัด หรือคราวประชาชนมิงงาน เช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน เป็นต้น จึงนับเป็นกุศโลบายที่ดีอย่างหนึ่งในการจัดหาพัสดุ หรือข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้ใช้ในวัด หรือเป็นสมบัติส่วนกลาง สำหรับให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ในคราวมิงงานต่าง ๆ

เทศกาลถวายเป็นข้าวมธุปายาส

ข้าวมธุปายาส หรือข้าวพระเจ้าหลวง นิยมถวายในงานเทศกาลสำคัญ ๆ หลายคราวด้วยกัน คือ

- ๑) ประเพณีเดือนยี่เป็ง (เพ็ญเดือนสิบสอง)
- ๒) ประเพณีเดือนสี่เป็ง (เพ็ญเดือนยี่ หรือเดือนสอง)
- ๓) ประเพณีวิสาขบูชา เดือนแปดเหนือ
- ๔) ประเพณีปอยหลวง (งานฉลองเสนาสนะ ถาวรวัตถุ)
- ๕) ประเพณีอบรมสมโภชพระพุทธรูป (เปิดตาพระเจ้า)

ในงานประเพณีเหล่านี้นิยมถวายเป็นข้าวมธุปายาส เพื่อเป็นการส่งเสริมศรัทธาแก่ประชาชนผู้มาร่วมงาน และทางวัดจะนิยมแจกจ่ายข้าวมธุปายาสแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงกัน ให้เขาเหล่านั้นได้บริโภคเพื่อความ สุขสวัสดิ์แก่ตน ตลอดถึงยังความสามัคคีปรองมอดสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ชนด้วย

พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำข้าวมธุปายาส

ในล้านนาไทยได้จัดพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำข้าวมธุปายาสไว้เป็นลำดับ ดังนี้

- ๑) ทำรั้วพิธี หรือราชวัตร
- ๒) จัดเตรียมภาชนะสำหรับการทำข้าวมธุปายาส
- ๓) จัดเตรียมวัสดุสำหรับการทำข้าวมธุปายาส
- ๔) จัดเตรียมบุคคลที่จะทำข้าวมธุปายาส (หญิงพรหมจารี) สี่คนขึ้นไป เพื่อจะได้ผลัดเปลี่ยนช่วยกันกวนข้าวมธุปายาส

การทำรั้วพิธี หรือราชวัตร

การทำรั้วพิธีนั้นเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ราชวัตร" คือบริเวณที่จะต้องใช้ในการหุงข้าว หนึ่งข้าว และกวนข้าวมธุปายาส โดยผู้รู้ หรืออาจารย์วัดเป็นคนกำหนดสถานที่ให้ ขนาดความกว้าง ๕-๑๐ เมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปักฉัตร ธง หน่อกล้วย หน่ออ้อย แล้วเอาก้านมะพร้าวมาทำเป็นประตูป่าเข้าไปสู่บริเวณที่จะกวนข้าวมธุปายาส ในบริเวณพิธีนั้นให้ทำก้อนเสา หรือเกวียนสำหรับตั้งกระทะ หรือหม้อไหที่จะใช้ในการกวนข้าวมธุปายาสให้พร้อม แล้วให้โยงสายสิญจน์จากพระพุทธรูปที่จะสมโภชนั้น ลงมาหาราชวัตร เวียนเป็นทักษิณาวฏ (เวียนขวา) สามรอบ หรือเจ็ดรอบ ส่วนเงื่อนที่เวียนรอบพระพุทธรูปนั้น ให้โยงลงมาหาพระสงฆ์เพื่อเวียนบาตรน้ำมนต์ในการประกอบพิธี

- ๑) กาละมัง หรือหม้อสำหรับแช่ข้าวสารเหนียว เพื่อให้ข้าวขยายตัว เวลาหนึ่งจะนิมนต์มารับประทาน
- ๒) หม้อหนึ่ง ไหข้าว สำหรับใช้นึ่ง (บางแห่งใช้รังถึง เพราะสามารถนึ่งได้ปริมาณมาก)
- ๓) กระทะ ไม้พาย สำหรับกวนข้าวมธุปายาส ๒-๓ ชุด
- ๔) กาละมัง หรือหม้อ สำหรับใส่ข้าวมธุปายาสที่นึ่งสุกได้ที่แล้ว

๕) ถ้วยชาม หรือภาชนะ สำหรับใส่ข้าวมธุปายาส ๔๙ ก้อน เพื่อถวายพระพุทธเจ้า

วัสดุ หรือสิ่งของที่ต้องใช้ในการทำข้าวมธุปายาส

วัสดุ หรือสิ่งของที่ต้องใช้ในการทำข้าวมธุปายาสนั้น มีหลายอย่าง หลายชนิด ซึ่งเกิดขึ้นตามกำลังศรัทธาของประชาชนที่นำมารวมกัน ส่วนใหญ่กำหนดเอาวัสดุดังต่อไปนี้ ประเภทของแห้ง

- ๑) ข้าวสารเหนียว
- ๒) ถั่วดำ ถั่วแดง ถั่วแป (ถั่วราชมาตร)
- ๓) งาดำ งาขาว งาหอม (งาขี้ม้อน)
- ๔) ถั่วลันเตา (ถั่วดิน)
- ๕) น้ำตาลทราย หรือน้ำตาลปีบ
- ๖) น้ำอ้อยงาบ
- ๗) เนย (ถ้ามี)

ประเภทของสด หรือที่มีน้ำ

- ๑) มะพร้าวแห้งสำหรับคั้นทำน้ำกะทิ
- ๒) น้ำสะอาดสำหรับคั้นน้ำกะทิ
- ๓) นมสด หรือนมกระป๋อง
- ๔) น้ำอ้อยสด (ถ้ามี)
- ๕) น้ำตาลสด (ถ้ามี)
- ๖) น้ำผึ้งแท้

ขั้นตอนการกวนข้าวมธุปายาส

เมื่อประชาชนนำเอาวัสดุมารวมกันพอแก่ความต้องการแล้ว การกวนข้าวมธุปายาสจะเริ่มตั้งแต่วะลาย่าค่ำ คือเวลา ๑๙ นาฬิกา (หนึ่งทุ่ม) เป็นต้นไป โดยเริ่มต้นดังนี้

นำหญิงพรหมจารีเป็นสุภาพสตรีสาวหรือเด็กก็ได้ ๕-๗ คนนั่งห่มชุดขาวมัสไปบาดเฉียง นำขันดอกไม้ เข้าไปในวิหารหลวง เพื่อขอศีล ๘ ต่อพระสงฆ์ เมื่อเสร็จแล้วให้ศรัทธาญาติโยมช่วยกันเตรียมการดังนี้

๑) การนำข้าวสารเหนียวไปแช่ หรือห่อมาให้พองตัว (ประมาณ ๒ ชั่วโมง)

๒) ชูดมะพร้าวให้เพียงพอ แล้วคั้นน้ำกะทิเตรียมไว้

๓) จัดเตรียมวัสดุจำพวกถั่ว งา น้ำผึ้ง น้ำอ้อย นมสด ให้พร้อม

๔) ก่อไฟในรั้วราชวัตร โดยอั้งโล่ ตั้งหม้อหนึ่ง โห้ข้าว เพื่อทำการนึ่งข้าวเหนียว และคั่วพวกถั่ว งา

๕) เอากระทะขึ้นตั้งบนเตาแล้วเอาน้ำกะทิเทลงไป คนจนเดือด แล้วเอาน้ำตาล น้ำอ้อย น้ำผึ้ง นมสด เนย ใส่ลงไป โดยให้หญิงพรหมจารีซึ่งถือศีล ๘ เป็นคนกวน

๖) เมื่อกวนจนน้ำตาล น้ำอ้อยละลายได้ที่แล้ว ให้นำเอาข้าวสุกใส่ลงไป คนให้ข้าวและน้ำกะทิเข้ากันจนอย่างดี หลังจากนั้นให้ใส่จำพวกถั่ว งา ต่าง ๆ ลงไปด้วย กวนสลับกันไปมาตลอดเวลาเพื่อมิให้เกิดการไหม้กันกระทะ เพราะจะทำให้ข้าวมธุปายาสขาดคุณค่า และไม่รับประทาน

๗) เมื่อกวนจนได้ที่แล้วให้ยกลงเทใส่หม้อ หรือกอละมั่งนำไปเก็บไว้อีกด้านหนึ่ง แล้วตั้งกระทะใหม่ใส่กะทิ น้ำตาล น้ำอ้อย และข้าวที่นึ่งสุกแล้ว และคนอีกด้วยกลวิธีเดิมจนกว่าจะเพียงพอแก่ความต้องการ จากนั้นให้นำเอาข้าวมธุปายาสไปตักใส่ภาชนะ (ถาดทอง) ที่เตรียมไว้ตาม จำนวน ๔๙ ก้อน เพื่อเตรียมถวายพระพุทธรูปใหม่ที่สมโภชแล้วต่อไป

รอจนถึงเวลาใกล้รุ่ง สายอรุณเบิกฟ้า เวลาประมาณ ๐๕.๐๐ น. (ตีห้า) จึงจะทำการถวาย โดยให้สมภารเจ้าหัววัด หรือผู้ชำนาญการก็ได้ เป็นตัวแทนศรัทธาประชาชนกล่าวคำโองาสเวนदानข้าวมธุปายาส ๔๙ ก้อน

ให้หญิงพรหมจารีที่สมมติเป็นนางสุชาดา ยกถาดทองคำใส่ข้าวมธุปายาสไว้เหนือหัว ศรัทธาประชาชนประณมมือตั้งมโนปณิธานตามปรารถนาเสร็จแล้วให้หญิงที่สมมติเป็นนางสุชาดา นำถาดข้าวมธุปายาสน้อมเข้าไปประเคนพระเถระผู้เป็นประธาน แล้วให้พระเถระผู้เป็นประธานนำถาดข้าวมธุปายาสนั้นเข้าไปถวายพระพุทธรูปเจ้าที่สมโภชใหม่แล้วนั้นอีกทีหนึ่ง จึงเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีการถวายข้าวมธุปายาสข้าวมธุปายาสนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าข้าวทิพย์ ชาวพุทธเชื่อกันว่าหากใครได้รับประทานแล้วจะมีอายุ วรรณะ สุขะ พละ มีสุขภาพอนามัยดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ จึงนิยมแบ่งปันกันรับประทาน และหากเด็ก ๆ ได้รับประทานก็จะทำให้มีผิวพรรณน่ารัก มีสุขภาพดี และสมองปลอดโปร่ง จึงนิยมทำสืบทอดกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

๕.๓ พิธีทอดกฐิน

เพื่อให้ทราบสาเหตุที่พระพุทธรูปเจ้าจะทรงอนุญาตให้ภิกษุรับกฐิน และต่อมามีทายกก็ได้ถือเป็นกุศลกรรมบำเพ็ญสืบทอดกันมา ตราบเท่าทุกวันนี้ เรื่องเดิมมีดังนี้ :-

หนึ่ง ภิกษุชาวเมืองปาฐาประมาณ ๓๐ รูป มีความประสงค์จะไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า ณ เมืองสาวัตถี จึงพากันเดินทางจากเมืองปาฐาไปเมืองสาวัตถี แต่พอไปถึงเมืองสาเกต ซึ่งอยู่ในระยะทางห่างจากเมืองสาวัตถีประมาณ ๖ โยชน์ จึงจะถึงสาวัตถี ก็เพิกเฉยถึงวันเข้าพรรษา ภิกษุเหล่านั้นจะเดินทางต่อไปไม่ได้ จึงจำพรรษา ณ เมืองสาเกต ในระหว่างจำพรรษามีความร้อนรนอยากเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า พอออกพรรษาก็เดินทางไปสาวัตถีโดยเร็ว ในเวลานั้นฝนยังตกมากอยู่ ทางเดินเต็มไปด้วยโคลนตามเปรอะเปื้อน เมื่อมาถึงสาวัตถี ได้เข้าเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า พระองค์ทรงทราบความลำบากของพระเหล่านั้น จึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำพิธีกรานกฐินใน

ระยะเวลาภายหลังออกพรรษาไปแล้ว ๑ เดือน พระภิกษุที่ได้รับกฐินและ
กรานกฐินแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ ตามพระวินัยคือ :-

- ๑) เข้าบ้านโดยไม่ต้องบอกลาภิกษุด้วยกัน
- ๒) เดินทางไปโดยไม่ต้องเอาไตรจีวรไปครบ
- ๓) ฉันทอาหารโดยล้อมวงกันได้
- ๔) เก็บจีวรที่ยังไม่ต้องการใช้ไว้ได้
- ๕) ลากที่เกิดขึ้น ให้เป็นของภิกษุที่จำพรรษาในวัดนั้น ซึ่งได้กราน
กฐินแล้ว

การที่ผู้มีศรัทธานำผ้าไปถวายพระภายหลังวันออกพรรษาคือ
ในระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ซึ่งเรียกว่า
ฤดูทอดกฐิน หรือกฐินกาล นั้น ตามหลักพระวินัย ภิกษุจะต้องนำผ้านั้นมา
ตัด เย็บ ย้อมตากให้แห้ง ควรแก่การใช้ได้ให้เสร็จภายในวันเดียว

จงกฐิน หมายถึง การแสดงความจำนงไว้กับวัดว่าจะนำกฐินมา
ทอดถวายแก่สงฆ์ที่จำพรรษาในวัดนั้น การจงกฐิน เป็นธรรมเนียมนิยม
ที่ปฏิบัติกันทั่วไป ผู้ที่ต้องการจะทอดกฐินวัดใดจะต้องไปจงหรือไปแจ้ง
ความจำนงไว้กับวัดนั้นก่อนเพื่อความแน่นอนและป้องกันการจงกฐิน
ซ้ำซ้อน การจงกฐินนิยมจงก่อนเข้าพรรษาหรือหลังจากเข้าพรรษา
แล้วไม่นาน ที่จงกันข้ามปีก็มีแต่ถ้าไม่มีการจงเลยจนออกพรรษาเรียกว่า
กฐินตกค้าง

จงกฐิน นิยมทำเป็นหนังสือระบุวันเวลาที่จะทอดและราย-
ละเอียดอื่น ๆ เมื่อวัดรับจงแล้วจะประกาศให้พระสงฆ์ในวัดและชาว
บ้านได้ทราบเพื่อให้รู้ว่าปีนี้ใครเป็นเจ้าของกฐิน และเมื่อวัดรับจงกฐิน
ของผู้ใดแล้วจะไม่รับจงของผู้อื่นอีก ดังนั้นแต่ละวัดจะรับกฐินได้ปีละ
๑ ครั้งเท่านั้น ส่วนกฐินใจ เป็นจำนวนพูด หมายถึง กฐินที่ไปทอดโดยไม่ได้
จงล่วงหน้า ไปทอดแบบจุใจ เรียกว่า กฐินจร ก็มี ในการทอดกฐินทั่วไป

มีธรรมเนียมว่าต้องจองกฐินล่วงหน้า การที่จัดเครื่องกฐินพร้อมสรรพแล้วนำไปทอดที่วัดซึ่งยังไม่มีผู้จองกฐินทันทีทันใดแบบจุใจม หรือบอกกะทันหันแบบตั้งตัวไม่ทันเหมือนโจรบุกขึ้นบ้าน จึงเรียกว่า กฐินโจร หรือเรียกว่า กฐินจร เพราะเป็นกฐินที่สัจจมาโดยไม่มีการนัดหมาย ซึ่งการทอดกฐินแบบนี้ไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน

พิธีของกฐินนี้มีอยู่ ๒ ระบบ คือ :-

๑. ระยะเวลายกผ้าไปถวายระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งตกในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ภายหลังออกพรรษาแล้ว

๒. ระยะเวลาที่พระท่านรับผ้าจากทายกแล้วประชุมกันทำกรรมวิธีการตัดเย็บ ย้อมแล้วถวายกฐินนี้ เป็นระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งไม่เกี่ยวกับฆราวาสประการใดเป็นเรื่องพิธีกรรมทางพระวินัยของสงฆ์โดยเฉพาะ

ชุดเครื่องกฐินครบชุดพื้นฐาน

๑. ไตรครององค์กฐินปานโทเร ๑ ไตร
๒. ไตรครองปานโทเรถวายคู่สวด ๒ ไตร
- ๓) บาตรครบชุด ๓ ชุด
- ๔) ตาลปัตร ๑ เล่ม
- ๕) ที่ตั้งตาลปัตรไม้ ๑ อัน
- ๖) ถุงย่าม ๑ ใบ
- ๗) หมอนอิงสี่เหลี่ยม ๑ ใบ
- ๘) มุ้ง ๑ หลัง
- ๙) ที่นอนพระ ๑ ผืน
- ๑๐) ผ้าห่มนอน ๑ ผืน
- ๑๑) ผ้าเช็ดตัว ๑ ผืน
- ๑๒) เสื่อ ๑ ผืน
- ๑๓) ร่ม ๑ คัน

- ๑๔) รองเท้า ๑ คู่
- ๑๕) ปิ่นโต ๑ ถาด
- ๑๖) ซ้อนส้อมและจานข้าว ๑ ชุด
- ๑๗) กระจิน ๑ ใบ
- ๑๘) กาดม่น้ำ ๑ ใบ
- ๑๙) กานวมพร้อมถ้วยน้ำชา ๑ ชุด
- ๒๐) ตะเกียง ๑ ดวง
- ๒๑) ไม้กวาด ๑ อัน
- ๒๒) เครื่องมือโยธา ๑ ชุด
- ๒๓) พานแว่นฟ้า พร้อมดอกไม้ครอบไตร ๓ ชุด
- ๒๔) เทียนปาฏิโมกษ์ ๑ ห่อ
- ๒๕) สัปทน ๑ คัน
- ๒๖) ผ้าห่มพระประธาน ยาว ๕ เมตร ๑ ผืน
- ๒๗) อาสนะ ๑ ที่
- ๒๘) สายสิญจน์ ๑ ม้วน
- ๒๙) ธงระฆะ-มัจฉา หรือ ธงเต่า-ตะขาบ ๑ ชุด
- ๓๐) ธงชาติ ธงธรรมจักร ๑ คู่
- ๓๑) คัมภีร์อานิสงส์กฐินพร้อมผ้าห่อ ๑ ชุด

หมายเหตุ : ชุดเครื่องกฐินนี้บางรายการอาจจะมากกว่านี้ก็ได้ ขึ้นอยู่กับจิตศรัทธาปสาทะของเจ้าภาพเป็นหลัก

ลำดับพิธีถวายกฐิน

๑. นำผ้ากฐินไปวัดที่จะถวาย ถ้ามีการแห่แห่นไป เมื่อเข้าไปในวัดแล้วจะนำองค์กฐินเวียนโบสถ์ (วัดหลวงเรียกว่าพระอุโบสถ) เช่นเดียวกับการนำนาถเวียนโบสถ์ด้วยก็ได้ หรือจะไม่เวียนก็ได้

๒. นำผ้ากฐินพร้อมด้วยบริวารกฐินไปตั้งไว้ ณ สถานที่ที่ถวายให้เรียบร้อย สถานที่ถวาย เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ จงพิจารณาดูว่า ที่ไหนจะเหมาะ (คำว่า เหมาะ หมายถึง ที่กว้างพอที่จะเข้าไปนั่งรวมอนุโมทนาได้พอสมควร) เมื่อถึงเวลาที่พระสงฆ์จะทำพิธีของท่าน (สังฆกรรม) ท่านจะต้องไปทำในโบสถ์เสมอ ท่านอกโบสถ์ไม่ได้ ถ้าวัดไม่มีโบสถ์ก็ต้องทำในเขตแม่น้ำ หรือในเขตสระใหญ่ ๆ

๓. เมื่อเจ้าภาพไปถึงสถานที่ถวายผ้ากฐินแล้ว ให้จุดเทียนรูปสักการะบูชาและกราบพระรัตนตรัยก่อน ดอกไม้รูปเทียนสำหรับสักการะบูชาพระรัตนตรัยนี้ เจ้าภาพจะนำไปด้วยก็ได้ หรือจะให้คนไปจัดไว้ที่วัดก่อนก็ได้ เรื่องนี้ตามประเพณีนิยมถือกันว่า ไปวัดทั้งที่ควรมีดอกไม้รูปเทียนไปสักการะบูชาด้วย การนำไปพร้อมกับเจ้าภาพไม่ยุ่งยาก เพียงให้คนถือตามไปมีเทียน ๒ เล่ม รูป ๓ ดอก ดอกไม้ ๑ กำ ก็พอแล้ว เมื่อไปถึงก็นำไปสักการะบูชา ณ สถานที่จัดไว้ ถ้าให้คนไปจัดไว้ที่วัดก่อน ควรมีโต๊ะสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ปูผ้าขาว ตั้งแจกัน ๑ คู่ พร้อมด้วยรูป ๓ ข้างหน้าวางหมอนไว้ ๑ ใบ ถ้าไม่มีหมอนก็ใช้ ผ้าขาวปูไว้แทน จะใช้ผ้าเช็ดหน้าที่สะอาดขนาดเหมาะสมก็ได้ เมื่อเจ้าภาพไปถึง ก็ให้จุดเทียนรูปสักการะบูชาพระรัตนตรัยที่จัดไว้นี้ แล้วกราบพระ ๓ ครั้ง

๔. ตามประเพณีนิยมในต่างจังหวัด ในบางถิ่น ถ้ามีการทอดกฐิน ชาวบ้านที่ทำบุญในวัดที่จะทอดนั้น จะพากันไปร่วมอนุโมทนาด้วยเป็นจำนวนมาก เวลาถวายผ้ากฐินก็ร่วมถวายด้วย ถ้าในถิ่นที่ชาวบ้านนิยมประเพณีนี้ก็ควรอนุโลม คือ ใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกกับผ้าไตรกฐิน (อย่าผูกให้แน่นนักจะแก้ออกลำบากให้ผูกเป็นเงื่อนกระตุกได้) เมื่อผูกแล้วโยงมาวงเครื่องบริวารกฐินให้รอบ ที่เหลือจากนั้น ให้ผู้ที่มาร่วมอนุโมทนาถือด้วยกันทุกคน เวลาจะโยงวงบริวารกฐิน ให้เว้นด้ายสายสิญจน์ไว้ในระยะประมาณจากที่ตั้งองค์กฐิน ไปถึงหัวอาสน์สงฆ์ เพราะเวลานำผ้ากฐินไป

ประเด็น นั้น ยังไม่ได้แก้ด้วยสายสัญญาณออก ประเด็นผ้ากฐินแล้วจึงแก้ออก
ทั้งนี้ถือกันว่าผู้ร่วมอนุโมทนาได้ประเด็นร่วมด้วย เพราะเขาถือกันว่าการ
ทำบุญถ้าได้ประเด็นกับมือตนเองได้บุญมาก เรื่องด้วยสายสัญญาณนี้ ถ้าใน
ท้องถิ่นที่ไม่นิยมก็ไม่จำเป็นต้องใช้ เพียงแต่ประนมมือว่าคำถวายตามไป
ด้วยก็พอแล้ว

๕. เมื่อพร้อมแล้ว ถึงเวลาถวายผ้ากฐิน ให้เจ้าภาพหยิบผ้าห่มพระ
(ผ้าห่มพระประธาน) มอบให้แก่มัคคนายก เพื่อนำไปห่มพระประธาน แล้ว
ประเด็นตาลปัตรแต่พระสงฆ์ผู้เป็นประธาน เพื่อท่านจะได้ใช้ในการให้ศีล

๖. มัคคนายกหรือพิธีกรอาราธนาศีล เจ้าภาพพร้อมด้วยผู้มาร่วม
อนุโมทนา กฐิน ตั้งใจรับศีลโดยพร้อมเพรียงกัน

๗. มัคคนายกหรือผู้ช่วยพิธีกรนำผ้ากฐินมามอบให้ประธาน ส่วน
พานแว่นฟ้าที่วางผ้ากฐินนั้น ให้นำไปตั้งไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒
หรือที่ ๓ นับจากหัวอาสน์สงฆ์ เพื่อว่าเมื่อกล่าวคำถวายผ้ากฐินเสร็จแล้ว
จะได้นำผ้ากฐินไปวาง ณ ที่นั้น ทั้งนี้หมายความว่าผ้ากฐินตั้งไว้ รวมกับ
เครื่องบริวารกฐิน การตั้งรวมไว้เป็นหมวดหมู่ก็เพื่อความสวยงาม ไม่ได้ไป
ตั้งไว้ที่หัวอาสน์สงฆ์ก่อน เมื่อผู้เป็นประธานรับผ้ากฐินแล้ว ให้อุ้มประคอง
ประนมมือหันหน้าไปทางพระปฏิมาประธาน (ในการทอดกฐินนี้ ถ้าสามี
ภรรยาไปทอดด้วยกัน จะจับผ้ากฐินด้วยกันก็ได้ และก็ควรจะเป็นเช่นนั้น
เพราะว่าได้ทำบุญร่วมกันจริง ๆ)

เมื่อหันหน้าไปทางพระประธานแล้ว ให้ตั้งนะโม ... ๓ จบ
แล้วหันหน้าไปทางพระสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้ากฐิน ดังนี้

คำถวายผ้ากฐินสามัคคี

(นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ ๓ จบ)

อิมัง สะปะริวารัง, กะฐินะจีวะระทุสสัง, สังฆัสสะ, โอิโณชยะมามะ, สาธุโน ภันเต, สังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, กะฐินะทุสสัง, ปะฏิคคัณหาดุ, ปาฎิคคะเหตวา จะ, อิมินา, ทุสเสนะ, กะฐินัง, อัตถะระตุ, อัมหากัง) ฑิฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ท่านผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, ผ้ากฐินจีวร, พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้, แต่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงโปรดรับ, ผ้ากฐินจีวร, พร้อมกับของบริวารทั้งหลาย เหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, ครั้นรับแล้ว, ขอจงกรานกฐิน, ด้วยจีวรนี้, เพื่อประโยชน์, เพื่อความสุข,แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ลี้กกาลนานเทอญฯ

๘. เมื่อกล่าวคำถวายจบ พระสงฆ์รับ "สาธุ" ขึ้นพร้อมกันแล้ว ให้นำผ้ากฐินไปประเคนแด่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง จะเป็นรูปที่ ๒ หรือที่ ๓ ก็ได้ เพื่อท่านจะได้รับไว้แทนพระสงฆ์ เพราะผ้ากฐินยังไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อท่านรับแล้ว ต่อไปนี้เป็นเรื่องของพระสงฆ์ ซึ่งจะได้พิจารณามอบผ้ากฐินให้แก่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้สมควร

๙. เมื่อพระสงฆ์ทำพิธีของท่านเสร็จแล้ว ให้มีคณายกหรือพิธีกร ส่งไตรคู่มือให้เจ้าภาพประเคน เพื่อท่านจะได้ออกไปครองผ้าพร้อมกัน (การถวายผ้ากฐินนี้ ถ้าถวายที่วิหาร หรือศาลาการเปรียญ เวลาท่านจะไปทำสังฆกรรมในโบสถ์ ก็ให้ถวายไตรครองพระคู่มือเสียก่อน ท่านจะได้ครองผ้าในโบสถ์พร้อมกับองค์ครองกฐินเลยทีเดียว ไม่ต้องกลับมาแล้ว ให้ท่านครองอีกเป็นการเสียเวลา)

๑๐. พระสงฆ์ครองผ้ากลับเข้ามานั่งบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว มีคณายกหรือพิธีกรส่งของให้เจ้าภาพประเคน ให้ส่งเครื่องบริวารกฐิน ถวายองค์ครองให้เสร็จก่อน แล้วประเคนพระคู่มือพระอันดับตามลำดับ

ถ้ามีสามแถวก็ใช้มารับไทยธรรมตอนนี้ด้วย การประเคนของพระและสามแถวนี้ เจ้าภาพจะมีใจเอื้อเพื่อให้ผู้มาร่วมอนุโมทนา ประเคนด้วยก็ได้ ทั้งนี้เฉพาะผู้ที่อยู่ในเครือญาติ หรือผู้ที่เคารพนับถือและรู้จักมักคุ้น

๑๑. ประเคนเครื่องไทยธรรมเสร็จแล้ว มัคคนายกหรือพิธีกรนำน้ำกรวดไปให้เจ้าภาพ พระสงฆ์อนุโมทนาว่า (ยถา ...) เจ้าภาพกรวดน้ำขมาพระรัตนตรัย

๑๒. ผู้แทนวัดกล่าวขอบคุณและมอบวัตถุมงคลแก่เจ้าภาพ พระสงฆ์พรหมน้ำมนต์

เสร็จพิธี

๕.๔ พิธีวางศิลาฤกษ์

สิ่งที่ใช้ในพิธีวางศิลาฤกษ์ นอกจากพิธีสงฆ์ มีดังนี้

๑. เครื่องวางศิลาฤกษ์

๑) แผ่นศิลาฤกษ์ (ทำเตรียมไว้ตามที่โหรกำหนดให้)

๒) ไม้เข็มมงคล ๙ ต้น (ชัยพฤกษ์, ราชพฤกษ์, สักทอง, ใฝ่สีสุก, พยุง, ทองหลวง, กันเกรรา, ทรงบันดาล หรือทรงบาดาล, ขนุน) ซึ่งลงอักขระไว้แล้ว ให้ตอกไม้มงคลตามลำดับดังนี้

๙	๒	๓
๘	๑	๔
๗	๖	๕

- (๑) ไม้พุง หมายถึง การพุงฐานะให้มั่นคง
- (๒) ไม้ชัยพฤกษ์ หมายถึง การมีโชคลาภ วาสนาที่ดี
- (๓) ไม้ทองหลาง หมายถึง การมีเงินทองอุดมสมบูรณ์
- (๔) ไม้ไผ่สีสุก หมายถึง จะมีความสุขกายสุขใจ
- (๕) ไม้สักทอง หมายถึง การมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองให้มั่นคงตลอดไป
- (๖) ไม้ทรงบันดาล หมายถึง การดลบันดาลให้สิ่งดี ๆ บังเกิดขึ้น
- (๗) ไม้ก้นเกรา หมายถึง จะมีเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ
- (๘) ไม้ราชพฤกษ์ หมายถึง การมีบุญวาสนาจะได้ในใหญ่เป็นโต มีคนเคารพยกย่อง นับถือ
- (๙) ไม้ขนุน หมายถึง จะได้รับการอุดหนุน จุนเจือที่ดี

๓) ค้อนตอกไม้มงคล

๔) ทองคำเปลวประมาณ ๓ แผ่น พร้อมทั้งสือปิดทอง

๕) อัฐทอง - นาก - เงิน อย่างละ ๓ แผ่น (อัฐทองบรอนซ์

สีทอง, สีเงิน, และเทา) ใช้ทั้งหมด ๙ ก้อน มีวิธีวางอัฐดังนี้

นาก	ทอง	เงิน
เงิน	ทอง	นาก
นาก	เงิน	ทอง

- ๖) ตลับนพรัตน์ หรือพลอย ๙ สี
- ๗) กลีบดอกไม้ใส่พาน
- ๘) ข้าวตอก ดอกไม้ เหริยญเงิน เหริยญทอง (ถ้ามี)
- ๙) ค้อน, เกรียง, ปูนซิเมนต์ผสมเสร็จแล้ว

เครื่องบูชาฤกษ์ (เทวดาประจำฤกษ์)

- ๑) บายศรีปากชาม
- ๒) เครื่องมัจฉามังสะ ๖ (คือ กุ้ง, ปู, ปลา, หัวหมู, เป็ด, ไก่)
- ๓) ขนมมนเนย ขนมต้มแดง ต้มขาวขนมหุ้ซ้าง ขนมเล็บมือนาง กัล้วยน้ำไทย หรือกัล้วยน้ำว่า ผลไม้ต่างๆ นม เนย ขนมทองหยิบทองหยอด ฝอยทอง ฯลฯ

แนววิธีปฏิบัติ

ก. ชั้นเตรียมการ

(๑) เตรียมเครื่องพิธีสงฆ์, เครื่องวางศิลาฤกษ์ และเครื่องบูชาฤกษ์ให้พร้อม

(๒) เตรียมหลุมและราชวัติฉัตรธง ดังนี้ :-

- ก่ออิฐถือปูนเป็นแท่นสี่เหลี่ยมขนาดกว้างประมาณ ๗๐ เซนติเมตร สูงประมาณ ๗๕ - ๘๐ เซนติเมตร สำหรับวางอิฐทอง-นาก-เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ไว้กลางหลุม

- จัดทำราชวัติฉัตรล้อมบริเวณแท่นศิลาฤกษ์ คือ ฉัตรใหญ่ ๔ ฉัตรเล็ก ๘, ธง ๘, ต้นกล้วย ๘ ต้น, ต้นอ้อย ๘ ต้น วางสายสิญจน์รอบบริเวณ โดยใช้สายสิญจน์จากพระพุทธรูป โยงเชื่อมไปยังเครื่องวางศิลาฤกษ์ แล้วโยงเข้าสู่ปะรำพิธี

- เตรียมพานใส่เครื่องสำหรับวางศิลาฤกษ์ให้ครบ จัดไว้บนโต๊ะใหญ่ข้างหลุมศิลาฤกษ์ นำด้ายสายสิญจน์ ล้อมรอบ โยงเข้าสู่พิธีสงฆ์

ลำดับพิธีการ

(๑) ก่อนฤกษ์ประมาณ ๓๐-๔๕ นาที เป็นการประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์

- เรียนเชิญประธานฯ จุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย
- พิธีกร อาราธนาศีล, วัชศีล
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
- ประธานฯ และผู้เข้าร่วมพิธีตั้งใจฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

(๒) ก่อนปฐมฤกษ์ประมาณ ๕-๑๐ นาที ประธานฯ กราบพระแล้วออกไปจุดเครื่องบูชาฤกษ์ คือ จุดเทียนใหญ่ ๑ คู่ และธูปเล็ก ๑ กำ เพื่อปักบูชาที่เครื่องบูชาฤกษ์

(๓) พิธีกรโหระ บูชาฤกษ์ (ดูบทบูชาฤกษ์)

(๔) ประธานฯ ปิดทองและเจิมแผ่นศิลาฤกษ์-อัฐิ และไม้มงคล (รอรยะจนได้ปฐมฤกษ์)

(๕) ได้ฤกษ์ประธานฯ ยืนหันหน้าไปทางทิศ เป็นศรีของวัน (ผนวก ข.)

- ประธานฯ ตอกเข็มมงคล ๙ ต้น ตามลำดับ เป็นประทักษิณ (ดูลำดับการตอกไม้มงคล)
- พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ดนตรีบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ พนักงานลั่นฆ้องชัย

(๖) ประธานฯ วางแผ่นอัฐิทอง - นาก - เงิน ตามลำดับแล้วถือปูนที่ผสมน้ำมันต์และทรายเสกไว้ด้วยเกรียง

(๗) ประธานฯ วางตลับนพรัตน์ลงในช่องอัฐิที่ก่อไว้ แล้ววางศิลาฤกษ์ทับ

(๘) ประธานฯ ไปรยข้าวตอกดอกไม้ เหริยญเงิน เหริยญทอง ลง

ศิลาฤกษ์ทับ สารชนไพรยอดอกไม้ เงิน ทองลงหลุมบูชาศิลาฤกษ์

(๙) พระสงฆ์รูปหนึ่งออกมาประพรมน้ำ พระพุทธรูป และอีก
รูปหนึ่งโปรยทรายเสก

(๑๐) ทุกคนกลับเข้ามาในปะรำพิธี เพื่อถวายไทยธรรม

(๑๑) พระสงฆ์รับถวายไทยธรรมแล้วอนุโมทนา ประธานฯ กรวด
น้ำและรับพร เป็นเสร็จพิธี

(๑๒) จัดพาหนะส่งพระสงฆ์

หมายเหตุ

คำบูชาฤกษ์ที่แนบไว้บนท้ายนี้ พิธีกร พึงเลือกใช้ให้เหมาะสมกับ
เวลา บทที่ขาดไม่ได้คือ

๑. บทมนต์สการพระพุทธเจ้า (นโม ๓ จบ)

๒. บทชุมนุมเทวดา (สคฺเค ฯลฯ)

๓. คาถาบูชาพระเกตุ (เกตุเทว ฯลฯ)

๔. คาถาให้พรเจ้าภาพ

เมื่อเสร็จพิธีบวงสรวงแล้ว จะลาเครื่องสังเวย

พึงกล่าวคำลาว่า "เสสัง มังคะลัง ยาจามิ.

ข้าพเจ้าขอมงคลที่เหลือ" แล้วจึงยกเครื่อง สังเวยนั้นไป

การตอกไม้มงคล

ประธานฯ ยืนหรือนั่ง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เริ่มตอก
ตามผัง

ไม้มงคลทั้ง ๙ ชนิด ที่ใช้ปักไว้กันหลุมเสาเอก ในพิธีวางศิลาฤกษ์
โบสถ์วิหาร สถานที่สำคัญ รวมทั้งบ้านที่พักอาศัย ประกอบด้วย

ทิศที่เป็นศรีของวัน

วันประกอบพิธี	ทิศที่เป็นศรี
วันอาทิตย์	ใต้
วันจันทร์	ตะวันออกเฉียงใต้
วันอังคาร	ตะวันตก
วันพุธ	ตะวันตกเฉียงเหนือ
วันพฤหัสบดี	ตะวันออกเฉียงเหนือ
วันศุกร์	ตะวันออกเฉียงใต้
วันเสาร์	เหนือ

คำบูชาฤกษ์ บูชาเทวดา

๑. บทนมัสการพระพุทธรเจ้า

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ (๓ จบ)

๒. บทชุมนุมเทวดา

สักเค กาเม จะ รูปุ คิริสิขะระตะเฏ จันตะลิเช วิมานะ ทีเป รัฏฐเฐ
จะ คาเม ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา
ชะละณะละ วิสะเม ยักกะคันธัพพะนาคา ติมฺมูจันตา สันติเก ยัง มุนิวะระ
วะจะนัง สาธะโว เม สุตฺถันตุ ฯ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

๓. คาถาบูชาเทวดาอัญญูทิศ

วันทิตะวา อาจะริยะปาทัง เมสสะการิยะ สัมพินทะยายัง
สัพพะโทสัง วินัสสะตฺตติ สิริเทพพะ เยยยาวิโย ทะยามัง มะหะสะรัง
ปะทะวะสังวิสุททะเทวะสะ สมุโพทิตฺตุนัง สังเคมันตุ มาระสิทฺธิฯ โอมพระภูมิ
พระธรณีกรุงพาลี ตังเปยยะปริวารา เอหิ สัตถายะ อาคัจฉันตุ ปะริภุญ
ขันตุ สวาหายะ

นะมามิ สิริสะนา นาโค ปฐุวิยัง ปะริหาระโก สัคคะสัมปัตติ สัพพะ
ทาทฯ ปุริมะทิสัง ฐะตะรัฎฐิโฐ มะหาราชา ทิสภาคาเค เตปิ ตุมเห อะนุรัก
ขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะเนะ จะ อาคะเนยฺยัสมิง คันธโพ จะ มะหาราชา
ทิสภาคาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะเนะ จะ ทักขิณัสมิง
วิรุพะโก จะ มะหาราชา ทิสภาคาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยน
ะสุขะเนะ จะ หาระติสุมิง เทวา จะ มะหาราชา ทิสภาคาเค เตปิ ตุมเหอะนุ
รักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะเนะ จะ ปัจฉิมัสมิง วิรูปักโข จะ มะหาราชา
ทิสภาคาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะเนะ จะ พายัพัสมิง
นาโค จะ มะหาราชา ทิสภาคาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ
สุขะเนะ จะ อุตตะรัสมิง กุเวโร จะ มะหาราชา ทิสภาคาเค เตปิ ตุมเห อะนุ
รักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะเนะ จะ อีสานัสมิง ยักขา จะ มะหาราชา ทิส
ภาคาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะเนะ จะ สูปะพะยัญชนะ
สัมปันนัง ปะริภุญขันตุ ฯ

โอม นะโม พุทธะระตะนัง สะระณัง คัจฉามิ

โอม นะโม ธิัมมะระตะนัง สะระณัง คัจฉามิ

โอม นะโม สังฆะระตะนัง สะระณัง คัจฉามิ

อุปะริมัสมิง ทิสภาคาเค จิตตาโร เทวา มะหาเทวา จันโท จะ สุริโย
จะ อินโท จะ พุรัหมาโน จะ เสยยะถิทัง หิโต จะ เทวะเสฎฐิโฐ จะ เทวะ
ปุญญะโก จะ เอเต จิตตาโร เทวา มะหาเทวา พุทธะ ปะสันนา ธิัมมะปะ

สันนา สังฆปะสันนา พุทธะคาระวา สะมาคันตะวา อาคัจฉันตุ ประวิ
ภุญชันตุ หิ โต จะ สุรักโข จะ เทวะเสฏโฐ จะ เทวะปุญญะโก จะ จะรัง
วาจิตั้ง วา ติมูฐัง วา นิสินนัง วา สะยานัง วา รัตตี วา ทิวัง วา สัพพะทา
รักชันตุ

๔. คาถาบูชาพระเกตุ

เกตุ เทวา นะโม ตะยัตถุ นาคะพาหะนะยาโย โย โส เกตุมะหา
เทโว โส วัฒนภาะระณะภุสิโต สะหะโส ประวิเวระนะ อิศาคัจฉะตุ
มัตตะเล ทัสสะนีเย มะนุญญัมหิ เทวาระเห สุตฺตชิตะ เทปิระฐุเป
จะปฺปผานิ เทวาภิมานะเน อิเม มานุสัง ชัชชะโภชชัญจะ เทวะสัง เวสะ
นัง อิมิง สารุตะนะ เกตุเทโว โส ประภุคคัณฑาตุ สารุกัง ยัง ยัญจะ กุสะ
ลัง กัมมัง สัตถุจัตถัง โน ยะธาพะลัง ตัสสมิปปิ ปุญญะพีชัมหิ ปัตติโก อะนุ
โมทะตุ อิจเจวังเกตุเทโว โส ธัมมามีเสหิ มานีโต สัมมา ตัง อะนุปาเลตุ
อาโรคะเยนสุเขนะ จะ อิมายะ เทวะ ปุชายะ อัมหัง ชะมันตุ เทวะตา
เทวาริธาธนาถายะ พะลิสักการะวะหาสะ (เอ๋ยนามเจ้าของบ้าน) เมตตัง
กะโรนตุ เทวะตา เกตุเทวานุกาเวนะ สัพพะโสถถี ภาวันตุ เต ๙

๕. คาถาบูชาฤกษ์

นะโม นะมัสสิตะวา ข้าแต่พระศรีตรีพิถี พิธิษฐุระสุทธะนะวางค์
ธิดุณอดุลยะเทพ มหิทธิมหะศรธาบตี บรมปรเมศร์ สุระสรรพะวะสะฤกษ์
ดำรงศักดิ์ แลเอกอัครงชिरะหัตถ์วัชรินทร์ ปีนสุทัศน์พิพะยะเทวราช และ
อมรนิวาสน์ สัปะตาพิธิฤกษ์ในภูมิโลกนี้ กาลบัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจะ
กระทำพิธีกรรม บูชายาคะพิถี ตามคติประเพณีบรรพวิสัยจารีตโบราณ
ขอเดชาอนุภาพ อภินิหาร สรรพอำนาจธรรมสุจริต มหิทธิเทพทุกองค์จง
ปราสาทประสิทธิ กิจพิถีโดยอิสราอนุภาพ ขอพรทำยศหัสสนัยเทวราชบรม
ราชอิสโกตาขอพร โลกपालาธิปะวะระวิสิษฐุ์ ขอพรเทพเรืองฤทธิ์สถิตพิ
พะยะสถานทั่วอมรขันธ์ สรรพอนันต์จักรวาฬภูมิภพไกวัด สรรพพะเกาะ

ละเมาะฝั่งอรัญรุกขะลัดดาวารี สิงขระชลถลา ดำเนินหนาวสถาน
พิมานมาศอมรทิพย์เทวสำนัก ขอสัพพะเทพสุรารักษ์อันศักดิ์จรงเทว
กรรณา เทัญช่วยอภิบาลบำรุงรักษา (ชื่อเจ้าของบ้านหรือเจ้าภาพ) ให้เกษม
สุขสำราญหยุดภัยทุกอริยาบทุกเมื่อเทอญ ฯ

ชัยยะระไร หะริเทวัง ชัยยะ พุริหมาระตะวัฏฐัง

สุริยะจันทะมา อาไป จะ เทวะปะฐฐะวี จะเตโช ตะโย จากะมา
วารุณา เทวา ไสโม จะ ยัสสา สะหะเมตตตตา กะรุณา กายิกา อารักขะเท
วะยะสัสสิโน นะมัสสามะ สุวัตติ โหติ ฯ

๖. คาถาให้พรเจ้าภาพ, เจ้าการ

สัพพะทุกขัง วินัสสะติ สัพพะภะยัง วินัสสะติ สัพพะโรคา วินัส
สันตุ พุทธะเตเชนะ ธัมมะเตเชนะ สังฆะ เตเชนะ อินทะเตเชนะ พรหมะ
เตเชนะ เทวะเตเชนะฯ ทิวา ตะปะติ อาทิจโจ รัตติมาภาติ จันทิม่า สัน
นัทโธชัตติโย ตะปะติ ฉายี ตะปะติ พรหมมโณ อะถะ สัพพะมมะโหรัตตัง
พุทโธ ตะปะติ เตชะสา เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ สุวัตติ โหตุ สัพพะทา ฯ

สิทธิกิจจัง กิจอันใดควรชอบ ได้ประกอบก่อสร้าง อย่างรู้ร้างลุได้
ดังประสงค์ เทอญนา สิทธิกัมมัง การใดตั้งใจผดุง บำรุงจงอย่าช้า
อย่าเลิกอย่าโรยรา สิทธิได้พลันพลัน เทอญนา สิทธิ ตะถาคะโต สัพพะัญญ
ตรัสรู้จบ มารสยบหลักแล้ว ขออุปถัมภ์ตรายแคล้ว คลาดพ้นพูนเกษม
แลนา สิทธิเตโช ชะโย นิจัง เดชเรื่องปรากฏ ผู้ทรงยศปองร้าย จงครวไล
แตกพ่าย ผ่องพ้นภัยพาล เทอญนา สิทธิลาโม นิรันตรัง ลากสิ่งอันใด
จงหลั่งไหลหล่อล้น ดั่งหนึ่งท่อธารทัน อย่างรู้สิ้นสูญ เลยนา สัพพะสิทธิ
ภะวันตุ เต พรสรรพวงประสิทธิ์ แต่ (เอ่ยนามเจ้าภาพ) อย่าช้า ให้เสร็จ
สมดังช้า พร้อมพว้าให้ฉะนี้เทอญนา ฯ

เป็นอันเสร็จบูชาสรวงเทวดา พระภูมิเจ้าที่เพียงเท่านั้น.

๕.๕ พิธีกรรมการเข้ากรรมรุกรขมูลธุดงค์วัตร

ความหมาย และวัตถุประสงค์

การเข้ากรรมรุกรขมูลธุดงค์วัตร ถือว่าเป็นข้อปฏิบัติอีกอย่างหนึ่งตามหลักธุดงค์วัตรทั้ง ๑๓ ข้อ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอบรมขัดเกลาจิตใจด้วยการฝึกปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาเพื่อกำจัดกิเลสให้เบาบางจนถึงที่สุดแห่งความสิ้นทุกข์คือพระนิพพานนั่นเอง และอีกประการหนึ่งการเข้ากรรมรุกรขมูลธุดงค์วัตรก็ยังนับเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

การเข้ากรรมรุกรขมูลธุดงค์วัตรนั้น วัตถุประสงค์ก็เพื่อฝึกหัดขัดเกลา และซักซ้อมหลักปฏิบัติธุดงค์วัตร สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ สืบทอดพุทธประเพณี และวัฒนธรรมประเพณีโบราณแห่งล้านนาไทย ซึ่งมีความเชื่อว่าสามารถช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลชั่วร้ายต่างๆ ให้หมดสิ้นไป และในขณะเดียวกันก็ยังถือเป็นโอกาสในการพัฒนาวิถวาราม หรือชุมชนให้เจริญรุ่งเรืองอีกทางหนึ่งด้วย

สำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่เข้าร่วมประกอบพิธีนั้นโดยทั่วไปแล้วไม่จำกัดจำนวน (แต่ไม่ควรน้อยกว่า ๕ รูป และควรมีสามเณรร่วมด้วย เพื่อจะได้อาศัยให้ช่วยออกบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้งตามสายต่างๆ) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลัง และความสามารถของเจ้าภาพ ที่จะสามารถจัดหาพระภิกษุสงฆ์มาได้ ส่วนทางด้านงบประมาณนั้นมักจะได้รับ การสนับสนุนจากศรัทธาประชาชน หน่วยงาน องค์กร และบริษัทห้างร้านต่างๆ โดยทั่วไป (จะให้ดีควรแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดหางบประมาณสนับสนุน หรือเจ้าภาพต่างๆ ด้วย)

ขั้นตอน และวิธีดำเนินการ

๑. ปริกษาหรือกับพระเถระผู้ใหญ่ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเข้ากรรมรุกรขมูลธุดงค์วัตร และพระเถระผู้ซึ่งสามารถเป็นประธาน

ในงานได้ รวมทั้งการกำหนดวัน เวลา สถานที่ และจำนวนสงฆ์ให้ชัดเจนด้วย

๒. ประชุมเตรียมการวางแผนการทำงานร่วมกับชาวบ้านและคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ (แบ่งงานให้รับผิดชอบตามความสามารถของแต่ละบุคคล) เช่น ฝ่ายจัดเตรียมสถานที่ ที่พักสำหรับพระสงฆ์ (ตูบ) เครื่องประกอบพิธีสืบชะตา เช่น พรวัว ตาล กล้วย อ้อย โองน้ำมนต์ บาตรพระประจำวัน บาตร ๑๐๘ ต้นผ้าป่า เทียนบูชา วัตถุมงคล เป็นต้น พร้อมทั้งจัดเตรียมบุคคลให้ประจำหน้าที่แผนกต่าง ๆ

พิธีถวายตูป

เมื่อพระสงฆ์มาพร้อมกันยังบริเวณพิธีแล้ว (ส่วนมากมักจะเริ่มพิธีประมาณบ่าย ๓ หรือบ่าย ๔ โมง) อาจารย์นำให้พระรับศีล สุมาครัว ตาน กล่าวนำถวายตูป พระสงฆ์อนุโมทนา (ก่อนอนุโมทนาพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์อาจกล่าวแนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยก็ได้)

การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี เตรียมเครื่องขันห้า คือดอกไม้ ๕ กลุ่ม, เทียนเล่มบาท ๕ เล่ม, น้ำมันส้มป่อย จัดรวมใส่ในพาน (ขันโตก) เดียวกัน เพื่อให้พระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีเข้ากรรมรูกขมูลจุดงควัตร

วิธีการสมาทานจุดงควัตรรูกขมูลกรรม

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะฯ(๓ จบ)

๑. เทียวเดินรับบิณฑบาตเป็นวัตร (จุดงค์ข้อที่ ๓) คำสมาทานว่า “อะติเรกะลาภัง ปะฏิกขิปปามี ปิณฑะปาติกังคัง สะมาทियามิ (๓ จบ)

๒. ถือเดินบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร (จุดงค์ข้อที่ ๔) คำสมาทานว่า “โลลุปปะจาร์จัง ปะฏิกขิปปามี สะปะตานะ จาริกังคัง สะมาทियามิ (๓ จบ)

๓. ฉันท้าวมือเดียวเป็นวัตร (จุดงค์ข้อที่ ๕) คำสมาทานว่า

“ นานาสนะนะโกชะนัง ปะฎิกขิปปามี (๓ จป) เอกาสะนิกังคัง สะมาதியามิ (๓ จป)

๔. ถืออยู่เสนาสนะตามที่อันท่านจัดให้เป็นวัตร(จุดงค์ข้อที่ ๑๒) คำสมาทานว่า “ เสนาสนะนะ โลลุปปัง ปฎิกขิปปามี ยะถาสันตะติกังคัง สะมาதியามิ (๓ จป)

วัตตัง สะมาதியามิ (๓ จป)

คำปลงจุดงค์วัตร มีดังนี้.-

๑. เทียวเดินรับบิณฑบาตเป็นวัตร (จุดงค์ข้อที่ ๓ คำปลงวัตรว่า “อะติเรกะลาภัง นิกขิปปามี ปิณฑะปาติกังคัง นิกขิปปามี (๓ จป)

๒. ถือเดินบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร (จุดงค์ข้อที่ ๔) คำปลงวัตรว่า “โลลุปปะจาร์รัง นิกขิปปามี สะปะตานะจาร์กังคัง นิกขิปปามี (๓ จป)

๓. ฉ้นข้าวมี้อเดียวเป็นวัตร (จุดงค์ข้อที่ ๕) ปลงวัตรว่า “นานาสนะนะโกชะนัง นิกขิปปามี เอกาสะนิกังคัง นิกขิปปามี (๓ จป)

๔. ถืออยู่เสนาสนะตามที่อันท่านจัดให้เป็นวัตร(จุดงค์ข้อที่ ๑๒) คำปลงวัตรว่า “เสนาสนะนะ โลลุปปัง นิกขิปปามี ยะถาสันตะติกังคัง นิกขิปปามี (๓ จป)

วัตตัง นิกขิปปามี (๓ จป)

๕.๖ พิธีการสืบชะตา

ความสำคัญ

การสืบชะตา หรือสืบชะตา หรือการต่ออายุ หมายถึงพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อต้องการให้เป็นมงคล มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย ปราศจากโรคภัยทั้งหลาย ทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เป็นมงคลอย่างหนึ่งที่ชาวล้านนาไทยนิยมทำในโอกาสต่าง ๆ เช่น เนื่องในวันเกิด

วันได้รับยศศักดิ์ ตำแหน่ง วันขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และในกรณีเจ็บป่วย ถูกทนายทักว่า ชะตาไม่ดี ชะตาขาด ควรจะทำพิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาต่ออายุ จะทำให้แคล้วคลาดจากโรคร้าย และอยู่ด้วยความสวัสดิ สืบไป

การเตรียมพิธี

เครื่องพิธีสืบชะตา ได้แก่ กระจบอกน้ำ ๑๐๘ หรือเท่าอายุ กระจบอกทราย ๑๐๘ หรือเท่าอายุ ลวดเงินลวดทองอย่างละ ๔ เส้น หมากพลูผูกติดเส้นด้ายในลวดเงินลวดทอง ๑๐๘ ช่อ (ธงเล็ก) ๑๐๘ หม้อเงินหม้อทองอย่างละ ๑ ใบ (หม้อใหม่) ด้ายสายสิญจน์ล้อมรอบผู้สืบชะตา ๑ กลุ่ม ปลาสำหรับปล่อยจำนวนเท่าอายุผู้สืบชะตา นก หรือปู หรือหอย พานบายศรีนมแมว ๑ สำหรับ บันไดชะตา ๑ อัน ไม้ค้ำ ๑ อัน ขั้วไต้ ๑ อัน ฝ้ายค่าคิงปลายจุดน้ำมันหรือขี้ผึ้ง ๑ สาย กล้ามะพร้าว ๑ ต้น กัล้วย ๑ เครื่องเสื่อ ๑ ผืน หมอน ๑ ใบ ตุ๊กค่าคิง ๑ ผืน เทียนเล่มบาท ๑ เล่ม มะพร้าว ๑ ทะลาย บาตรน้ำมันต์ ๑ ลูก อย่างละ ๑

ขันตั้งสืบชะตา ประกอบด้วยเทียนเล่มเล็ก ๘ คู่ เล่ม ๑ บาท ๑ คู่ เทียนเล่มเพ็อง ๑ คู่ ขั้วตอกดอกไม้ หมากหัว พลุมัด เบี้ยพันสาม กัล้วยเครื่องมะพร้าว บอกข้าวเปลือก บอกข้าวสาร หม้อน้ำ หม้อดิน

ลำดับพิธีกรรมมีดังนี้

- เจ้าชะตาจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- ประเคนบาตรน้ำมันต์ให้พระสงฆ์
- ประเคนขันสืบชะตา ด้ายสายสิญจน์
- ประเคนพานอาราธนาศีล แล้วกลับไปนั่งข่มพิธี
- มัคคนายก (ผู้นำในการประกอบพิธี) นำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาศีล-ประธานสงฆ์ให้ศีล

- อารามนาพระปริตร
- พระสงฆ์องค์ที่ ๓ กล่าว สักเค ชุมนุมนเทวดา
- คณะสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
- อารามนาธรรม พระสงฆ์แสดงธรรมสี่บชะตา สาราการวิริชชา
สูตร
- มัคคณายกสูมาครวัทาน
- ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา
- ประธานสงฆ์มัดมือ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ พระสงฆ์เจริญ
ไชยมงคลคาถา เป็นอันเสร็จพิธี
- ถวายภัตตาหาร

๕.๗ แนวปฏิบัติในการผูกพัทธสีมา

การผูกพัทธสีมาถือเป็นงานใหญ่ของคณะสงฆ์ เนื่องจากเป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ที่พระราชทานที่ดินแก่คณะสงฆ์เพื่อนำไปเป็นสถานที่ประกอบพิธีสังฆกรรมให้ถูกต้องตามพระวินัยนิยมพระบรมพุทธานุญาต โดยในงานจะมี เจ้าคณะจังหวัดหรือผู้แทนเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายฆราวาสอย่างน้อยต้องมีนายอำเภอท้องที่เป็นประธาน ซึ่งนายอำเภอนั้นถือเป็นผู้แทนคณะรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลงนามในใบประกาศมอบพื้นที่วิสุงคามต่อคณะสงฆ์

ในอำเภอเวียงชัย พิธีการผูกพัทธสีมา คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการฝ่ายพิธีการ ส่วนการจัดสถานที่ให้ถูกต้องตามจารีตประเพณีการผูกพัทธสีมา ส่วนการจัดขบวนแห่ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยพระบรมราชโองการพระราชทานวิสุงคามสีมานั้น มอบให้ฝ่ายบ้านเมืองมีนายอำเภอเวียงชัย เป็นประธานดำเนินการฝ่ายฆราวาส จัดให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้สมพระเกียรติ โดยมีผู้นำท้องที่และท้อง

ถิ่นร่วมในขบวนพิธี ส่วนทางวัดเป็นผู้จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ตามคำแนะนำ
ของคณะสงฆ์ให้เรียบร้อย

ลำดับพิธีการวันผูกพัทธสีมา

๑. นิมนต์พระสงฆ์นั่งหัตถบาสนี้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ณ บริเวณ
หน้าอุโบสถ

๒. จัดกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ เป็นผู้รับผิดชอบตามหน้าที่ต่าง ๆ
ให้เข้าประจำที่

๓. เชิญข้าราชการ แขกผู้มีเกียรติ และพุทธศาสนิกชนผู้มาร่วม
งาน ณ ประตู หรือเต็นท์หน้าอุโบสถ

๔. จัดให้มีขบวนแห่พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว องค์เอกอัครราชูปถัมภ์ ในขบวนแห่นั้นประกอบด้วย
ธงชาติ ธงเสมาธรรมจักร, สำเนาประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่อง
มีพระบรมราชโองการพระราชทานวิสุงคามสีมา และใบมอบถวายพื้นที่
ของนายอำเภอ แห่เวียนรอบอุโบสถเรียบร้อยแล้ว อัญเชิญตั้งไว้หน้า
อุโบสถ

๕. ประธานพิธีฝ่ายฆราวาส จุดธูป-เทียน บูชาพระรัตนตรัย แล้ว
เปิดกรวยดอกไม้หน้าพระบรมฉายาลักษณ์

- ประธานพิธีฝ่ายฆราวาส พร้อมด้วย ข้าราชการ ผู้มี
เกียรติ และสาธุชนร่วมกันร้องเพลงสดุดีมหาราชาและ
เพลงสรรเสริญ พระบารมี จบแล้วถวายคำนับ

๖. ผู้แทนวัดกล่าวรายงานประวัติวัดและการจัดงาน (ไม่เกิน ๑
หน้ากระดาษพิมพ์ หรือ ไม่เกิน ๕ นาที)

๗. ประธานพิธีฝ่ายฆราวาส อ่านสำเนาประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีและกล่าวมอบถวายพื้นที่ในนามรัฐบาล เสร็จแล้วนำขึ้นถวาย
ประธานฝ่ายสงฆ์

๘. ประธานฝ่ายสงฆ์รับพระเคน พระสงฆ์ทั้งปวงเปล่งเสียงสาธุการ “สาธุ” คณะศรัทธา ประชาชนทั้งหมดเปล่งเสียงไชโยพร้อมกัน

๙. ประธานฝ่ายสงฆ์กล่าวรับมอบพื้นที่แล้ว พระสงฆ์ทั้งหมดกลับเข้าอุโบสถ (ในขณะนี้ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสงฆ์ได้อัญเชิญสำเนาประกาศไปวางไว้ที่หน้าพระประธาน และช่วยกันเก็บอาสนะที่ปูหน้าอุโบสถออกให้หมด)

๑๐. ประธานฝ่ายสงฆ์ จุฑฐปเทียนนุชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ทั้งปวง เปล่งวาจาสรรเสริญพระรัตนตรัย โย โส ภาคะวาท

๑๑. เมื่อจบแล้วพระสงฆ์ยืนเข้าแถว โดยต้องไม่ละหัดตบาศกัน และกัน จัดเป็นเป็น ๒ แถว โดยตลอดตั้งแต่ต้นจนปลาย ต้องยืนกันเป็นคู่ ๆ ห้ามยืนคี่ เมื่อเรียบบร้อยแล้ว จึงเริ่มสวดถอนพื้นที่ไปตามลำดับ เมื่อจะเริ่มตั้งแถวใหม่ พระภิกษุที่ยืนเป็นคู่สุดท้าย ให้ยืนอยู่กับที่อย่าขยับ เพื่อเป็นตัวเชื่อมกับแถวใหม่ ให้ปฏิบัติอย่างนี้จนกว่าจะบรรจบกัน

๑๒. เมื่อสวดถอนพื้นที่ ตั้งแต่หลุมนิมิตหลุมแรกจนถึงหลุมสุดท้าย จบลงแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์กล่าวเผด็จสงฆ์ (ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสงฆ์จัดการปูลาด อาสนะภายในอุโบสถ ตั้งแต่หลุมนิมิตท่ามกลางอุโบสถจนถึงหน้าพระประธาน)

๑๓. ให้กรรมการฝ่ายฆราวาส ที่มีเจ้าหน้าที่เฝ้าประตูวัด ให้กวาดชั้นห้ามมิให้พระภิกษุภายนอกวัดเข้ามา จะเสียพิธี ให้นิมนต์ท่านไปพักในที่ที่จัดไว้

๑๔. พิธีตัดลูกนิมิต

๑๔.๑ เชิญประธานฝ่ายฆราวาส แยกผู้มีเกียรติ และเจ้าภาพลูกนิมิตเข้าประจำที่

๑๔.๒ จัดหมองให้ไว้หน้าอุโบสถ สำหรับให้สัตตยานุ ๓

ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ ให้เตรียมจับดาบ ครั้งที่ ๒ ให้ ถอดดาบ ครั้งที่ ๓ ให้ใช้ดาบตัดหวาย หรือฝ้าย ที่ผูกผูกนิมิต

๑๔.๓ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ดนตรีบรรเลงเพลง มหาฤกษ์ เจ้าหน้าที่ย่าฆ้องชัย

๑๔.๔ เมื่อพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถาจบแล้ว ให้หยุด ดนตรีและการใช้เสียงทุกชนิด

๑๕. การทักนิมิต

๑๕.๑ ประธานสงฆ์ พร้อมด้วยเจ้าคณะอำเภอ รอง เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสวัดนั้น จำนวน ๘ รูป ออกไปทักนิมิต

๑๕.๒ การทักนิมิต จะเริ่มตั้งแต่ลูกหน้าอุโบสถก่อน แล้ววนขวา รอบอุโบสถ แล้วจึงมาทักซ้าด้าน หน้าอุโบสถอีก โดยถามเป็นภาษาบาลีว่าปรัต ติมายะทิสายะ กิง นิมิตตัง(ทิศตะวันออกอะไร เป็นนิมิต)ประธานฝ่ายฆราวาสจะตอบเป็นภาษา บาลีเช่นเดียวกันว่า “ปาสาโณ ภันเต” (หิน เป็นนิมิตขอรับ) ข้าราชการและแขกผู้มีเกียรติ และสาธุชนผู้มาร่วมพิธีทั้งหมดต้องเปล่งเสียง พร้อมกันตามประธานพิธีว่า ปาสาโณ ภันเต

๑๕.๓ เมื่อประธานฝ่ายฆราวาส เดินไปตอบการทัก นิมิตรอบอุโบสถ ให้ทุกคนเดินตาม เพื่อเป็น สักขีพยานและกล่าววว่า “ปาสาโณ ภันเต” ตาม ประธานทุกครั้งไป

๑๖. พิธีผูกพัทธสีมา

เมื่อจบการทักนิมิตแล้ว คณะสงฆ์จะกระทำสังฆกรรมผูกพัทธสีมา คือ

- ๑๖.๑ พระสงฆ์ทั้งปวง นั่งหัตถบาตรอบหลุมนิมิตกลางอุโบสถ
- ๑๖.๒ ประธานสงฆ์และพระเถระอีก ๑ รูป จะเป็นคู่สวดพัทธสีมา
- ๑๖.๓ เมื่อจบแล้วสวด (สุนัขขั้ตตั้ง ฯลฯ ต่อด้วยบทเทวตาคูโยชนคาถา เฉพาะตอนสัพเพ พุทธา ฯลฯ)
- ๑๖.๔ ประธานสงฆ์ พร้อมด้วยคณะสงฆ์ทั้งปวง ตั้งกัลยาณจิตอธิษฐานเป็นพระราชากุศล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ องค์อัครศาสนูปถัมภ์ และอุทิศส่วนกุศลแก่รัฐบาล และผู้มีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกแก่ คณะสงฆ์ในการผูกพัทธสีมา แล้วประพรมน้ำพระพุทธรมนต์ เป็นเสร็จพิธีการผูกพัทธสีมา

หมายเหตุ

อุปกรณ์ที่มีความจำเป็นที่วัดเจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมไว้ คือ

๑. ธงชาติและธงเสมาธรรมจักรเป็นธงใหม่สีสวยสด
(ขนาด ๗๕ x ๑๐๕ ซม.) ๑๐ คู่
๒. ตุ้มไชยสีเงินและทอง ๑๐ คู่ หรือมากกว่านั้นก็ได้ สำหรับขบวนแห่
๓. พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
๔. โต๊ะหมู่บูชา ๓ ชุด (สำหรับตั้งหน้าอุโบสถ ๒ ชุด และภายใน

อุโบสถ)

๕. สำเนาประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี และใบประกาศมอบถวายพื้นที่ใส่กรอบ ให้เรียบร้อย
๖. กรวยดอกไม้ พานพุ่ม สำหรับวางหน้าพระบรมฉายาลักษณ์
๗. ดาบ จำนวน ๙ เล่ม
๘. ซ้อง (นิยมซ้อง ๙) สำหรับให้สัตบุรุษ จำนวน ๑ ใบ
๙. โองาน้ำมนต์ขนาดใหญ่ใส่น้ำส้มป่อยไว้ในอุโบสถใกล้หลุมศิมาลูกกลาง พร้อมเทียนน้ำมนต์
๑๐. ผ้าขาวและอาสนะสำหรับปูลาดหน้าอุโบสถตอนพระสงฆ์รับใบประกาศวิสุทธคาม
๑๑. เตรียมรูปเท่ากับจำนวนพระสงฆ์นิมนต์มา เพื่อเป็นอนุสรณ์นับจำนวน
๑๒. น้ำดื่มถวายพระสงฆ์ หลังจากพิธีสวดถอนพื้นที่เสร็จแล้ว

๕.๘ พิธีการขึ้นท้าวตั้ง ๔

ท้าวตั้งสี่เป็นชื่อของเทวดารักษาจตุรทิศที่คนไทยมีความเชื่อว่าจะปกปักรักษาการงานต่าง ๆ ที่ประชาชนได้จัดทำขึ้น ไม่ให้มีอุปสรรค มีแต่ความราบรื่น ท้าวตั้งสี่มีชื่อดังนี้

๑. ท้าวกุเวร หรือบางทีเรียกว่า ท้าวเวสสุวรรณ รักษาทางทิศอุดรมีพวักข์เป็นบริวาร มีวรรณะสีดำ (ช่อสีดำ)

๒. ท้าวธตรฐ" รักษาทางทิศบูรพา มีพวคนครรพเป็นบริวาร มีวรรณะสีแดง

๓. ท้าววิรุฬหก" รักษาทางทิศทักษิณ มีพวกุมภภัณฑ์ (อสูรจำพวกหนึ่ง) เป็นบริวาร มีวรรณะสีเหลือง (ช่อสีเหลือง)

๔. ท้าววิรุฬปักข์" รักษาทางทิศประจิม มีฝูงนาคเป็นบริวาร

มีวรรณะสีขาว(ช่อสีขาว)

สำหรับพระอินทร์เป็นตำแหน่งของพระราชานางเทพทั้งปวง
ในสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทรงช้างเอราวัณ มีวรรณะสีเขียว(ช่อสีเขียวมี
ตุ้งฉัตร) และพระแม่ธรณี หรือ แม่พระธรณี หรือ พระศรีวิสุนธรา เป็น
เทพีแห่งพื้นแผ่นดิน (ช่อสีขาวมีตุ้งฉัตร)

การจัดทำเครื่องบูชา

เครื่องบูชาทำดั่งสี่ทั่วไป อาจารย์ขึ้นที่บ้านหรือสถานที่ทำงานมี
ขันดอกและน้ำส้มป่อย เครื่องทำดั่งสี่ ทำควักใบตองหรือหยวกกล้วย
๖ ควัก ใช้ใบตองซ้อนกันสองใบต่อ ๑ ควัก กว้างประมาณ ๑ คืบ แกงส้ม
แกงหวาน ใช้ใบมะขาม ใบมะละกอ ใบผักอื่น ๆ ลูกมะละกอ กล้วย อ้อย
ของทุกชนิดซอยเป็นชิ้นเล็ก ๆ และมีข้าวเปลือก ข้าวสาร พริก เกลือ คลุก
เคล้าเข้าด้วยกัน แล้วหยิบใส่ควักที่เตรียมไว้ ใส่หมากสูบ บุหรี่ เมียง (เมียง
ใส่เกลือขอดใบตอง) ตัดกระดาษขาวทำช่อ ปักควัก ๆ ละ ๔ อัน ช่อแดง
ใส่สะตวงทิศตะวันออก ช่อเหลืองใส่สะตวงทิศใต้ ช่อขาวใส่สะตวงทิศ
ตะวันตก จ่อดำใส่สะตวงทิศเหนือ ส่วนสะตวงกล้างนั้น (พระยาอินทร์)
มีฉัตรสีเขียว ๑ อัน เทียนเหลือง ๑ เล่ม

เมื่อครบเครื่องแล้วขออาจารย์ทำพิธีขึ้นโดยทำกำงหรือฮ้านทำ
ดั่งสี่ทางทิศ ตะวันออกหรือตะวันออกเฉียงเหนือของบ้านหรืองาน มีเสา
เดียว มีที่วางควัก ๔ ด้าน ด้านบน ๑ ด้านล่างวางกับพื้นของแม่ธรณี
เจ้าของบ้านนั่งไหว้ขณะทำพิธี

ตามประเพณีโบราณมานั้น ถ้าจะทำการมงคลและพิธีกรรมต่าง ๆ
นั้น จะต้องขึ้นทำดั่ง ๔ เสียก่อน เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและ
ครอบครัว ขึ้นดั่งมีดั่งนี้

- เบี้ย ปันสาม หมากปันสาม ผ้าขาวผ้าแดง ข้าวเปลือก
ข้าวสาร เทียนเล่มบาทเล่มเฟื้อง อย่างละ ๔ คู่ ใส่ปัจจัยตามสมควร

วิธีการขึ้นท้าวตั้งสี่

๑. เมื่อเตรียมทูกอย่างเรียบร้อยแล้ว ปู่อาจารย์ผู้ประกอบพิธี กล่าวคำอัญเชิญเทวดาก่อน คำกล่าวอัญเชิญเทวดา

ศักดิ์ กำเม จะรูเป ศิริสิขะระตะภู จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฏฐเฐ จะ คาเม ตะระวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมัมภัสสาตะโย จะตุโลกะปาลาราจา ยะมะราชา อินโต เวสสุวัตถณะราชา อะริยะเมตเตโย โพิ สัตต่า ะกะทาโย อะริยะสวะกะ ะจะ ปุถุชะนากัลละยาณมา จะ สัมมา ทิฏฐี เยวะ พุทธะ ปะสันนา ธัมเม ปะสันนา สังฆะ ปะสันนา พุทธะ สะคา ระวา ธัมเม สะคา ระวา สังฆะ สะคา ระวา อิต ฐานะโต ยาวะ ปะรัมปะรา อิมัสสังสุ จักกะวาเพสุ เทวะต่า ยัง มุนิระวะระจะนัง สาธะโว โน สุระณัน ตู ฯ

เมื่อกล่าวคำเชิญเทวดาแล้วก็กล่าวคำโอกาสว่า

สุณันตุ โภนโต ะวะสังขาโย ดุราเทวาเจ้าจัตันจ้องค์ หมายมี พญาระตะระสูะตันอยู่รักษาหนวันออกก่อดี พญาวิรุฬพะกะตันอยู่รักษา หนใต้ก่อดี พญาวิรูปักชะตันอยู่รักษาหนวันตกก่อดี พญาภูเวระตันอยู่ รักษาหนเหนือก่อดี พระยาอินตาเจ้าฟ้า ต้นเป็นเจ้าเป็นใหญ่ แก่เตวดา ในสองสวรรคจันฟ้า มีตัวตัง ๔ เป็นเก้าเป็นประธาน ปายต่ำได้มีตัววา รุณะและนางธณีนี่เป็นที่สุด บัดนี้หมายมี (ออกชื่อเจ้าภาพทำอะไรก็ว่า เอา) ผู้ข้าขออาราธนาเจ้าตังหลายย้ายตีนตีบลงมารับเอาขี้เครื่องปูจาตัง มวลฝูงนี้ อันผู้ข้าตังหลายจักกระทำยัง (จะทำอะไรก็ว่าเอา) บัดนี้ผู้ข้าตัง หลาย ได้ป้าเป็งกระต่าบุญ จ้าศีลกินต่านมานาน้อยเต้าใดก่อดี ผู้ข้าตัง หลายขอถวายส่วนบุญอันนี้ไปเตื่อมแก้งยังสมปานเจ้าตังหลายต้นผา เสริฐ กับตังนางนาฎให้ธณีนี่ตองฮับยังเปื่องบาทพระศาสดา เป็นสักขี หมายต่น้ำหมายต่าน ขอจุงมาอะนุโมทนาจมนี่นินดี เชิงผู้ข้าตังหลาย แล้ว ขอเจ้าภูต่นผาเสริฐจัตัน ฯ ได้มาปกปักษ์รักษาตั้งต้นตัวแห่งผู้ข้าตังหลาย

หมายมีป้อแม่ ปู่ป้า อวออา ญาติกำวงสา ลูกเต้าหลานเหลน ตาสีตาสา
จ้างมา จัวควาย เป็ด ไก่ หมู หมา ของเลี้ยงแห่งผู้ข้าตงหลาย จุ่งหื้อป็น
จากก้งวล อนตรายตงหลาย หื้อภยยะได้ร้งับกลับหาย ไปจากผู้ข้าตง
หลาย จู้ผู้ จู้คน จู้ตั้น จู้ตัวสัตว์ พยาเวสสุวัณและศรีคุดตะอามาตย์ ตันจ้
บุญและตันจ้บาป จุ่งกำหราบมารร้ายจัญไร จุ่งได้หลีกฟีกเว้นจากเขต
บ้านแดนเมืองแห่งผู้ข้าตงหลาย หื้อผู้ข้าตงหลายจุ่งได้อยู่เย็นเป็นสุข สวัสดิ
อย่าเจ็บไข้ได้หนาว จุ่งป็นจากภยยะตงมवल ประกอบไปด้วยข้าวของเงิน
คำ จ้างม้า จัวควาย แก้วแหวนแสนสิ่ง ข้าวเปลือกข้าวสาร พร้าพร้อม
บัวรวมวล ตាំมกำมักกำผาณะนา จู้เยื้องจู้ประการเตียงแต่ดีหลีแต่เตอะฯ

เมื่อกล่าวกำเจิญเตวดาเสร็จแล้ว ก็โอกาสตามทิศต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่
ทิศตะวันออก มาทิศใต้ ทิศตะวันตก แล้วก่อทิศเหนือ จากนั้นก่อโอกาส
แหงนหน้าขึ้นตงบน (พระอินทร์) เป็นเสร็จพิธี

โอกาสทิศตะวันออกว่า

ปุริมัสมิง ทิสภาคา กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันนามิ สัพพะทา
ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย ๓ จบ แล้วโอกาสทิศใต้ว่า

ทักขินัสมิง ทิสภาคา กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันนามิ สัพพะทา
ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย ๓ จบ แล้วโอกาสทิศตะวันตกว่า

ปัจฉิมัสมิง ทิสภาคา กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันนามิ สัพพะทา
ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย ๓ จบ แล้วโอกาสทิศเหนือว่า

อุตรัสมิง ทิสภาคา กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันนามิ สัพพะทา
ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย ๓ จบ แล้วโอกาสแหงนหน้าขึ้นตงบน
ว่า

อุปะริมัสมิง ทิสภาคา กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันนามิ สัพพะ
ทา ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย สัพพะอันตรายา วินาสันตุ ๓ จบ

แล้วว่า สิทติกิจจัง สิทติกัมมัง สิทติลาภัง ภาวันตุ เต ฯ
จปพิธิขึ้นท้าวตั้ง ๔ เต้านี้แล ฯ

ภาคผนวก

